

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

ANALIZA MERJENJA KORUPCIJE NA PRIMERU SLOVENIJE

Ljubljana, marec 2019

DOROTEJA HRASNIK

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Doroteja Hrastnik, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Analiza merjenja korupcije na primeru Slovenije, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko izr. prof. dr. Mojco Bavdaž in sosvetovalko doc. Tamaro Pavasović Trošt, PhD

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 SPLOŠNO O MERJENJU KORUPCIJE	6
1.1 Razvoj merjenja korupcije	6
1.1.1 Prva generacija – indeksi, ki temeljijo na zaznavi korupcije	7
1.1.2 Druga generacija – izkušnje s korupcijo in protikorupcijska politika	8
1.1.3 Tretja generacija – merjenje korupcije znotraj specifičnih kontekstov	9
1.2 Ocena aktualnih pristopov pri merjenju korupcije	9
1.3 Viri podatkov in metode zbiranja podatkov	13
1.4 Povzetek pristopov k merjenju korupcije	16
2 RAZISKAVE Korupcije v sloveniji.....	17
2.1 Kazalniki, ki temeljijo na zaznavi korupcije	18
2.1.1 Gallup World Poll.....	20
2.1.2 Sustainable Governance Indicators - Bertelsmann Stiftung	21
2.1.3 Transformation Index - Bertelsmann Stiftung	22
2.1.4 Country Risk Service - Economist Intelligence Unit	24
2.1.5 Nations in Transit - Freedom House.....	24
2.1.6 Global Insight Business Conditions and Risk Indicators - Global Insight	26
2.1.7 World Competitiveness Yearbook - IMD World Competitiveness Center	26
2.1.8 International Country Risk Guide - The Political Risk Services Group.....	27
2.1.9 Global Competitiveness Index – Svetovni ekonomski forum	28
2.1.10 Varieties of Democracy	29
2.1.11 Institutional Profiles Database.....	30
2.2 Kazalniki, ki temeljijo na izkušnjah s korupcijo	31
2.2.1 Rule of Law Index - World Justice Project	31
2.2.2 Global Corruption Barometer Survey - Transparency International	33
2.2.3 Eurobarometer – Evropski parlament.....	34
2.2.4 Enterprise Survey – Svetovna banka	34
2.2.5 BEEPS	35
2.3 Raziskave, ki merijo korupcijo posredno.....	36
2.3.1 Open Budget Index - International Budget Partnership	36
2.3.2 World Values Survey – World Values Survey Association	37
2.3.3 Index of Public Integrity – Hertie School of Governance	39
2.4 Ostale raziskave	43

2.5 Povzetek pregleda raziskav korupcije v Sloveniji.....	43
3 METODOLOŠKI OKVIR	45
3.1 Viri podatkov – primarni in sekundarni viri.....	45
3.2 Anketno raziskovanje	45
3.3 Napake opazovanja	46
3.4 Napake neopazovanja.....	47
3.5 Način anketiranja.....	54
3.6 Pogoste ciljne populacije - gospodinjstva, podjetja in strokovnjaki	57
4 ANALIZA	58
4.1 Gospodinjstva.....	62
4.2 Podjetja.....	65
4.3 Strokovnjaki	66
4.4 Ključne ugotovitve o merjenju korupcije v Sloveniji	66
SKLEP.....	67
LITERATURA IN VIRI.....	70

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prikaz razvoja merjenja korupcije z izpostavljenimi prednostmi in slabostmi ...	17
Tabela 2: Povzetek vseh vključenih raziskav s ključnimi podatki o ciljni populaciji, predmetu merjenja, značilnostih vzorčenja in načinu pridobivanja podatkov	44
Tabela 3: Velikost vzorca glede na koeficient variacije CV in delež P	52
Tabela 4: Potrebna velikost vzorca za normalno porazdeljeno spremenljivko, z aritmetično sredino 3 in standardnim odklonom 1, glede na željeno velikost koeficienta variacije CV	52
Tabela 5: Običajne velikosti vzorcev v anketnem raziskovanju	53
Tabela 6: Prikaz v analizo vključenih raziskav glede na ciljno skupino (kdo je vir podatkov) in predmet merjenja (kaj se meri)	59
Tabela 7: Prikaz v raziskavo vključenih virov glede na tehniko vzorčenja in način anketiranja	61

Tabela 8: Pregled raziskav glede na odgovorne institucije v Sloveniji, dolžino ankete, obravnavane teme in indeks, ki vključuje raziskavo 63

KAZALO KRATIC

angl. – angleško

BDP – bruto domači proizvod

CPI – (angl. Corruption Perception Index); Indeks zaznave korupcije

WBGI – (angl. World Bank's Governance Indicators); kazalniki upravljanja Svetovne banke

CoC – (angl. Control of Corruption); nadzor nad korupcijo

ICVS – (angl. International Crime Victim Survey); Mednarodna anketa o žrtvah kriminala

UNODC – (angl. United Nations Office of Drugs and Crime); Urad Združenih narodov za droge in kriminal

BEEPS – (angl. Business Environment and Enterprise Performance Survey); Raziskava poslovnega okolja in podjetniške produktivnosti

RDD – (angl. random-digit-dial); metoda z naključnim številom

OECD – (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development); Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

EU – (angl. European Union); Evropska unija

IMD – Institute for Management Development

GCB – (angl. Global Corruption Barometer); Svetovni barometer korupcije

EBRD – (angl. European Bank for Reconstruction and Development); Evropska banka za obnovo in razvoj

IBP – International Budget Partnership

UVOD

Korupcija je danes v večini razvitih držav razumljena kot pojav, ki škoduje družbi in njenemu razvoju. Po drugi strani pa je korupcija v nekaterih državah toleriran in sprejemljiv pojav. Zaradi tega se pojavljajo številne definicije korupcije, dejstvo pa je, da si različne kulture korupcijo različno razlagajo zaradi drugačnega zgodovinskega ozadja in razvoja kultur (Hellmann, 2017). Transparency International Slovenia na svoji spletni strani definira korupcijo kot »zlorabo položaja za pridobitev zasebne koristi« (Transparency International Slovenia, brez datuma). Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK), Ur. l. RS, št. 69/2011, v četrtem členu opredeli korupcijo kot »vsako kršitev dolžnega ravnanja uradnih in odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju, kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo, zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujene ali dane oz. zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega«. Dobovšek (2012) piše, da je korupcijo zaradi spreminjanja pomena tega pojava skozi zgodovino težko opredeliti, je pa vsem razlagam in definicijam skupno, da gre za »zlorabo javne službe v privatne namene« (Dobovšek, 2012, str. 27). Prav tako problematičnost definiranja korupcije omenja Hough (2017), ki sicer spodbuja poskus sporazuma (s strani pretežno zahodnih držav) o enotni definiciji korupcije, hkrati pa opozarja, da korupcija ostaja zelo spreminjajoč se pojav. O neenotnih definicijah pišejo tudi drugi avtorji, med drugim Brown (2006), Langseth (2006), Malito (2014) in Philip (2006).

Vannucci (2015) meni, da je korupcijo razumljivo težko definirati, glede na to da gre za koncept z zelo dolgo zgodovino. Korupcijo razlaga na podlagi treh različnih paradig, ki vključujejo različne spremenljivke, ki pa niso popolnoma nepovezane med sabo. Prva je ekonomska paradigma, ki temelji na modelu principal-agent in razlaga koruptivno dejanje kot iniciativo posameznika glede na priložnosti, ki so mu ponujene v nekem kontekstu. Korupcija je v tem primeru torej razumljena kot rezultat racionalne izbire posameznika. Drugi pristop k razlagi korupcije je kulturna paradigma, ki korupcijo utemeljuje glede na razlike v kulturni tradiciji, socialnih normah in ponotranjenih vrednotah, ki oblikujejo posameznikove moralne preference in razumevanje njegove socialne in institucionalne vloge. To je ključni faktor, ki vpliva na to, ali se bo posameznik odločil za koruptivno dejanje ali ne. Tretji pristop, ki ga obravnava Vanucci je neo-institucionalni pristop. Ta upošteva med drugim tudi mehanizme, ki dovoljujejo interno regulacijo socialnih interakcij med člani nekega koruptivnega socialnega omrežja, in njihove učinke na prepričanja in preference posameznika znotraj tega omrežja. Številna neformalna pravila in sporazumi določajo in regulirajo interno koruptivno izmenjavo med dvema strankama koruptivnega dejanja.

Mnoge raziskave v preteklih letih so dokazale negativni vpliv korupcije na družbo in njen razvoj, zato je nadzor in preprečevanje korupcije ključen za transparentno delovanje institucij v vsaki državi. Dreher in Herzfeld (2005) se v svoji raziskavi osredotočita na

ekonomske stroške korupcije in ugotavljata negativen vpliv korupcije na gospodarsko rast, bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) na prebivalca, vladne izdatke, tuje investicije, mednarodno trgovino in stabilnost cen. Podobno negativen vpliv na gospodarsko rast ugotavljata Ugur in Dasgupta (2011), ki sicer dodajata, da ta vplih ni vedno enak skozi čas in med državami, prav tako je ta povezava odvisna od drugih kontekstualnih faktorjev. Welsch (2008) ugotavlja, da korupcija negativno vpliva na splošno blaginjo. V raziskavi podobno kot prej omenjeni avtorji ugotavlja, da korupcija najbolj prizadene BDP na prebivalca, izpostavi pa tudi bolj direktne vplive korupcije, kot na primer vložen čas, ki je potreben za obravnavo takšnih dejanj in psihološke posledice na prebivalstvo. Hwang (2002) izpostavlja manjše vladne in davčne prihodke, kot posledico korupcije. Na drugi strani se Blagojević in Damijan (2012) osredotočata na mikroekonomske posledice korupcije in ugotavljata, da korupcija slabša produktivnost podjetij, ta vzorec pa je še bolj izrazit ob šibkem institucionalnem okolju.

Korupcija spodkopava pravičnost, stabilnost in učinkovitost družbe ter njeno sposobnost zagotavljanja nemotenega razvoja, zato je korupcijo potrebno preprečevati in sprejeti institucionalne ukrepe, v okviru katerih se morajo razviti ustrezni pristopi, da se ta pojav karseda ustrezno preprečuje in kaznuje. Za to je potrebno celovito razumevanje pojava. Za učinkovit nadzor in strategije preprečevanja so ključni v kolikšnem obsegu in v kakšnih oblikah se korupcija pojavlja ter kakšen je njen vpliv. To je mogoče odkrivati zgolj z učinkovitimi pristopi merjenja in analiziranja tega pojava. Pri tem se pojavi težava - korupcija namreč velja za »skriti« pojav in ga je zato težko meriti, še težje pa odkrivati (Heinrich & Hodess, 2011). Raziskovalci, ki se ukvarjajo s problematiko korupcije v družbi, so od devetdesetih let prejšnjega stoletja do danes ponudili številne načine merjenja in analize korupcije, ki so jih nato uporabljale različne organizacije in institucije.

V splošnem se je najbolj uveljavila uporaba različnih indeksov za merjenje korupcije. Heinrich in Hoddes (2011) opisujeta indekse, razdeljene v tri generacije. Prva generacija indeksov, ki se pojavi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja in sledi naraščajoči potrebi po merjenju in omejevanju korupcije, ponudi še danes najpogosteje uporabljena in splošno najbolj poznana indeksa, Indeks zaznave korupcije (angl. Corruption Perception Index, v nadaljevanju CPI), ki je nastal pod okriljem organizacije Transparency International, in »kazalniki upravljanja«, ki so nastali pod okriljem Svetovne banke (angl. World Bank's Governance Indicators, v nadaljevanju WBGI), ki vključujejo dimenzijo »nadzor nad korupcijo« (angl. Control of Corruption, v nadaljevanju CoC). Indeksi te generacije kot vire podatkov uporabljajo obstoječe mednarodne raziskave, ki jih nato združijo v sestavljeni kazalnik. Omenjena indeksa dejansko ne merita obsega korupcije, temveč zaznavo oz. percepcijo korupcije, glede na to pa se naprej sklepa na obseg korupcije v neki državi.

Druga generacija meritev korupcije se deli na dve skupini. Prva se je raje kot na zaznavo korupcije osredotočila na dejanske izkušnje posameznikov s korupcijo (v kolikšni meri so bili priča koruptivnim dejanjem, ne pa v kolikšni meri menijo, da se takšna dejanja dogajajo v njihovi okolici). Najprepoznavnejša predstavnika te prve skupine sta Svetovni barometer korupcije (angl. Global Corruption Barometer), ki je plod organizacije Transparency International in Mednarodna anketa žrtev kriminala (angl. International Crime Victim Survey, v nadaljevanju ICVS). Druga skupina druge generacije se osredotoči na oceno protikorupcijske politike – analiza sprejetih ukrepov za omejevanje, preprečevanje in kaznovanje korupcijskih deliktov. Primeri teh indeksov so Global Integrity Index, Open Budget Index in Public Expenditure and Accountability Framework.

Tretja generacija merjenja korupcije upošteva korupcijo kot del specifičnega lokalnega okolja. Njen namen je upoštevati kontekstualne značilnosti pojava glede na okolje, v katerem se korupcija pojavlja, zanemari pa primerljivost podatkov med različnimi konteksti (korupcija v različnih institucijah, različnih sektorjih, sistemih ipd.). Celovit pregled vzorčnih raziskav korupcije, ki so ga opravili strokovnjaki Urada Združenih narodov za droge in kriminal (angl. United Nations Office on Drugs and Crime, v nadaljevanju UNODC), identificira 113 raziskav, ki so bile razvite na nacionalni ali mednarodni ravni v letih med 1993 in 2016. V teh letih so se vzorčne raziskave v veliki meri izpopolnile in razvile. Več kot polovica raziskav se je specifično osredotočila na korupcijo, nekaj več kot četrtina je zgolj vključevala nekatera vprašanja v povezavi s korupcijo, sicer pa so merile način vladanja in upravljanja in/ali integriteto. Nekaj manj kot četrtina pa je predstavljala viktimizacijske študije, ki so vključevale modul o korupciji. Glede na vse vključene raziskave se jih je 92 osredotočilo na merjenje izkušenj s korupcijo, 21 pa zgolj na zaznavo korupcije (UNODC, 2018).

Heinrich in Hodes (2011) ob tem izpostavita tudi, da imajo vsi naštet pristopi k merjenju v vsaki od generacij svoje prednosti in pomanjkljivosti. Ravno zaradi obstoja nekaterih pomanjkljivosti in omejitev omenjenih indeksov, se ponuja priložnost raziskovalcem za temeljito analizo merjenja korupcije. Slabosti in pomanjkljivosti meritev namreč lahko privedejo do popačenih ali celo napačnih rezultatov, prav tako se lahko pojavijo napake pri interpretaciji rezultatov. Posledično odgovorne institucije ne pridobijo relevantnega vpogleda v razširjenost in naravo pojava korupcije in njihov odziv na ta pojav je lahko temu primerno manj ustrezen.

Poleg uporabljenih metod in tehnik raziskovanja pojava korupcije, lahko ima ključen vpliv na izmerjene ocene tudi značilnost neke družbe, države, kulture, v kateri se pojav meri. Za primerljivost podatkov med državami je zato bistveno, da se upoštevajo tudi nekatere posebnosti konteksta, ki lahko popačijo rezultate. Nekatere metode merjenja korupcije so bolj izpostavljene vplivom iz okolja. Na primer, če se v nekaterih državah v medijih več poroča o korupciji, bi zato lahko bila precepcija korupcije večja, kot je dejansko korupcije

v družbi oz. kolikor jo zaznavajo v državah z manj medijskega poročanja o korupciji – če so na primer državne institucije učinkovite pri preganjanju korupcije, potem je število primerov korupcije večje kot pri neučinkovitem pregonu korupcije in tudi medijskega poročanja o tem je primerno več. Takšna in drugačna vprašanja si raziskovalci upravičeno lahko postavijo, ko merijo pojave, ki jih je same po sebi težko meriti in so dovolj kompleksni že v sami definiciji. Poleg tega na kakovost podatkov vpliva tudi implementacija merjenja. Zato je bistveni **namen** te naloge ugotoviti, kdo ali kaj predstavlja primarne vire podatkov pri meritvah obsega korupcije, in kakšne so metode, s katerimi se ti podatki pridobivajo. Glede na ugotovljene prednosti in slabosti uporabljenih virov podatkov in metod zbiranja podatkov lahko do določene mere ocenimo, kaj lahko v posameznih rezultatih pomembno vpliva na rezultate meritev in kakšne so možne pristranskosti, ki bi te rezultate popačile. Cilj torej ni pregled potencialnih posebnosti lokalnega konteksta, ampak pregled metodološkega pristopa. Osnovni **cilj** magistrske naloge je tako prepoznati prednosti in slabosti uporabljenih virov podatkov in metod zbiranja podatkov pri merjenju korupcije. Raziskava značilnosti družbe, kulture, države in ostalih faktorjev, ki lahko vplivajo na rezultate, glede na to, na kakšen način se pojav meri, je lahko potencialna nadgradnja obravnavane tematike v tej nalogi.

V zvezi z namenom in cilji sem postavila naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kateri viri podatkov so uporabljeni za namen merjenja korupcije v raziskavah, ki so vključevale Slovenijo, in kakšne so njihove značilnosti?
2. Katere metode zbiranja podatkov se uporabljajo v raziskavah o korupciji, ki vključujejo tudi Slovenijo, in kako lahko presojava njihovo kakovost?
3. Katere so prednosti in slabosti uporabljenih virov podatkov in metod zbiranja podatkov v analiziranih pristopih merjenja korupcije v Sloveniji?

V zvezi s prvim raziskovalnim vprašanjem me zanima, konkretno kateri viri podatkov so uporabljeni, da so raziskovalci prišli do danega rezultata korupcije v Sloveniji: ali gre za uporabo sekundarnih podatkov, pridobljenih iz uradnih virov državnih ali meddržavnih institucij, ali gre za uporabo primarnih podatkov, na primer za intervju ali uporabo anketnega vprašalnika. Prav tako bom ugotavljala, ali so večinoma uporabljeni kvalitativni ali kvantitativni podatki. Odgovor na prvo raziskovalno vprašanje bosta dala prvo in drugo poglavje. Drugo raziskovalno vprašanje se nanaša na prvega, glede na to, kateri viri podatkov so bili uporabljeni. Zanima me, katere metode zbiranja podatkov se tipično uporabljajo pri ugotavljanju korupcije v Sloveniji in s katerimi okvirji za presojanje kakovosti jih lahko v nadaljnjem koraku ocenim. Odgovor na to vprašanje bosta dala drugo in tretje poglavje. S tretjim raziskovalnim vprašanjem želim izpostaviti prednosti in slabosti uporabljenih metod zbiranja podatkov za ugotavljanje korupcije v Sloveniji. Odgovor na to vprašanje bo dalo četrto poglavje.

Ker sam postopek merjenja korupcije pomeni obsežen proces več faz metodološkega raziskovanja, se v nalogi osredotočam zgolj na eno fazo, in sicer na zbiranje podatkov – konkretno na analizo virov podatkov, uporabljenih v raziskavah. Prvo poglavje je namenjeno pregledu literature in opisu trenutnih metodoloških pristopov k merjenju korupcije, s poudarkom na uporabljenih virih podatkov in metodah zbiranja podatkov. V naslednjem je metodološki opis raziskav s področja merjenja korupcije, ki vključujejo Slovenijo, predvsem pa opis uporabljenih metod zbiranja podatkov. Sledi poglavje, v katerem bom opisala metodološki okvir, ki je relevanten za uporabljene vire podatkov in metode zbiranja podatkov, s pomočjo katerih so bili pridobljeni podatki za Slovenijo. Na opisani metodološki okvir se nato sklicuje presoja kakovosti podatkov in uporabljenih pristopov k merjenju. Četrto vsebinsko poglavje bo torej namenjeno analizi opisane metodologije iz raziskav, ki so vključevale Slovenijo, ki vključuje prednosti in pomanjkljivosti virov podatkov in uporabljenih metod v opisanih raziskavah. Tako bodo izpostavljene nekatere značilnosti, ki lahko pomembno vplivajo na pridobljene rezultate o korupciji v Sloveniji.

Raziskava je razdeljena na teoretični in empirični del naloge. Prvi, teoretični del je namenjen opisu problematike na podlagi literature. Pomembne teoretične ugotovitve bodo podane z uporabo deskriptivne metode, s poudarkom na izpostavljanju prednosti in slabosti posameznih načinov merjenja korupcije, in s primerjalno metodo pri primerjavi različnih načinov merjenja pojava korupcije.

V drugem, empiričnem delu sledi obravnava prednosti in slabosti izpostavljenih metod na primeru Slovenije, kot ene izmed držav, vključene v raziskave pojava korupcije. Prvi korak v drugem delu bo iskanje sekundarnih virov, torej vseh raziskav, ki merijo korupcijo, in v katerih je bila vključena Slovenija v zadnjem času. Obravnavala bom le najaktualnejše raziskave vsakega od indeksov oz. drugih meritev korupcije v Sloveniji, oz. tiste, ki niso starejše od 6 let, torej izvedene pred letom 2013. Poudarek bo na predstavitvi metodologije vsake od raziskav, konkretno na virih podatkov za posamezno raziskavo in uporabljenih metodah zbiranja podatkov. Podatki o raziskavah so večinoma pridobljeni iz uradnih spletnih strani samih raziskav oz. organizacij, ki te raziskave izvajajo.

Vzorec raziskav, ki so vključene v analizo za namen te naloge, je nastal na podlagi pregleda literature in najdenih raziskav, ki so vsaj z enim vprašanjem vključevale korupcijo, in, ki hkrati vključujejo Slovenijo in ustrezajo zgoraj določenemu časovnemu okvirju. Vzorec ni nastal na podlagi uporabe tehnik vzorčenja, temveč na prizadevanju najti čim več raziskav, ki ustrezajo pogojem, da se jih vključi v to nalogo. Nekatere raziskave so bile omenjene v pregledu literature in obravnavane, ne pa vključene v analizo, če niso ustrezale postavljenim pogojem. Ob tem je potrebno poudariti, da so vse vključene raziskave mednarodne, torej takšne, ki omogočajo primerljivost podatkov med državami. Tako v vzorec niso zajete raziskave, ki bi na primer temeljile le na raziskavi korupcije v

Sloveniji, ne pa tudi drugih državah, zato nekaterih pomembnih raziskav, ki jih je izvedla na primer Komisija za preprečevanje korupcije, ni zajetih v analizo. Ker so takšne raziskave narejene in prilagojene eni sami državi, so lahko tako izločene potencialne pristranskosti zaradi nacionalnih, kulturnih in družbenih teženj.

Z uporabo deskriptivne metode bo v tretjem poglavju opisan metodološki okvir za posamezne uporabljene pristope zbiranja podatkov, kar bo temelj za nadaljnjo analizo teh uporabljenih metod in virov podatkov.

V četrtem vsebinskem poglavju je kvalitativna analiza metodologije vsake od raziskav. Bistvena naloga v tem delu bo povezati ugotovitve iz teoretičnega dela in dela, kjer je opisan metodološki okvir za presojanje kakovosti, z ugotovitvami iz empiričnega pregleda raziskav korupcije, in sicer, izpostaviti prednosti in slabosti posameznih metod zbiranja podatkov in virov podatkov za namen merjenja korupcije. Sklepno poglavje je namenjeno povzetku sklepnih ugotovitev in odgovorom na raziskovalna vprašanja.

1 SPLOŠNO O MERJENJU KORUPCIJE

Merjenje korupcije se je prav tako kot sama korupcija skozi leta spreminjalo in razvijalo. Glede na spreminjanje narave pojava in različne poskuse definiranja se je tudi proces merjenja prilagajal spremembam, zato so se pristopi k merjenju skozi čas spreminjali. Merjenje korupcije lahko delimo glede na različne vidike, ker pa so posamezne značilnosti skupne tudi različnim generacijam merjenja, bo razvoj merjenja korupcije predstavljen kronološko, z izpostavljenimi značilnostmi posamezne generacije.

1.1 Razvoj merjenja korupcije

Korupcija ni nov pojav. Zgodovinsko namreč sega nazaj v čas prvih civilizacij. Kljub temu so se raziskovalci šele v zadnjih letih dvajsetega stoletja začeli sistematično ukvarjati s pojavom korupcije in ga tudi sistematično raziskovati. Pred tem so se z analizo in kritiko korupcije ukvarjali predvsem filozofi. Prvi, ki je opozarjal na škodljivost tega pojava je bil že Aristotel. Korupcija se torej od nekdaj razume kot moralni problem, kot moralno sporno dejanje, takoj, ko v analizo korupcije vključimo pojem kot je morala, pa se pojavi problem merjenja. Ravno abstraktnost tega koncepta še danes predstavlja težavo strokovnjakom, ki se znanstveno ukvarjajo s problematiko korupcije (Hough, 2017). Korupcija je vzbudila pozornost akademikov v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja, ko se je začelo razglabljati o relevantnosti vpliva korupcije na socialni in ekonomski razvoj družb, hkrati pa se je večalo število empiričnih raziskav tega pojava. Analiza korupcije je vključevala vse od poskusov definiranja pojava, merjenja obsega in narave pojava do vpliva, ki ga ima korupcija na družbo (Heinrich & Hodess, 2011). Vsi dosedanji poskusi merjenja obsega

korupcije so več ali manj le poskusi pridobivanja vsaj približne ocene, kakšen je obseg tovrstnih dejanj v neki državi ali instituciji. Poskusi kvantifikacije pojava so izredno težki tudi zato, ker še vedno ne obstaja skupna definicija, in, ker se ta definicija skozi čas spreminja. To otežuje strokovnjakom, da bi podali zanesljivo oceno o obsegu pojava, saj si navsezadnje niso enotni niti o tem, kaj sploh merijo. Zato se zdi ocenjevanje obsega korupcije malodane nemogoče (Hough, 2017). Da bi vendarle pridobili podatke o tem, s kakšnim obsegom korupcije imamo opravka, in z namenom oblikovati ustrezne odgovore politike, so strokovnjaki zadnjih dvajset let razvijali orodja, s katerimi bi pridobili odgovor na to kakšen so obseg, narava in druge značilnosti korupcije.

Heinrich in Hodess (2011) sta razvoj na področju merjenja korupcije strnila v pregled treh generacij indeksov – orodij in metodologij, ki so jih razvili akademiki in, ki naj služijo pridobivanju relevantnih informacij na podlagi katerih se nato sprejemajo novi protikorupcijski ukrepi. Ker je korupcija »skriti« pojav in ga je zato zelo težko odkrivati, so strokovnjaki primorani korupcijo meriti preko drugih konceptov, kot na primer »zaznave korupcije« ali »protikorupcijske politike«. Prva generacija, ki se ukvarja z merjenjem korupcije tako temelji na zaznavi korupcije, druga generacija pa sicer poskuša zajeti tudi dejanske izkušnje s korupcijo, vendar se kasneje merjenje usmerja na protikorupcijske strategije in politike. Obema prvima generacijama je skupno, da omogočata meddržavno primerjavo, analizirata vhodne in/ali izhodne dimenzije korupcije in uporabljata sestavljene (agregatne) kazalnike ali pa kazalnike uspešnosti. Tretja generacija po drugi strani razvije drugačno kategorijo merjenja korupcije – ta se raje kot na meddržavne statistike osredotoča na posamezne države in izvaja raziskave, ki uporabljajo mešane metode in druge inovativne pristope. V nadaljevanju sledi opis posameznih generacij merjenja korupcije s temeljnimi značilnostmi in orodji za merjenje.

1.1.1 Prva generacija – indeksi, ki temeljijo na zaznavi korupcije

Prva generacija prinaša prve poskuse merjenja korupcije, ki so sledili vzoru sestavljenih indeksov, ki merijo druge, splošne družbene pojave, na primer demokracijo, mir, opolnomočenje žensk in podobno. Takšni indeksi rangirajo državo glede na druge države in tako omogočajo primerjave, kar pa je uporabno predvsem z vidika pritiska na države, ki se uvrščajo med bolj koruptivne, glede na uporabljeno lestvico, hkrati pa takšne lestvice predstavljajo uporabno informacijo potencialnim investitorjem, poslovnežem, akademikom in nenazadnje javnosti. Glavna predstavnik te generacije indeksov sta CPI in WBGI, ki vključuje dimenzijo »nadzor nad korupcijo« (CoC). Obema je skupen metodološki pristop – v obeh primerih gre za sestavljeni kazalnik zaznave obsega korupcije v neki državi. Kot vire podatkov uporabita obstoječe meddržavne podatkovne vire, na primer ocene strokovnjakov, raziskave javnega mnenja, anketiranje predstavnikov podjetij in druge podatke – predvsem mednarodne statistike oz. pretekle raziskave drugih institucij (Heinrich & Hodess, 2011; Bašná, 2018). Malito (2014) prvo generacijo, ki nastaja sredi

devetdesetih let, povezuje z raziskavami, ki temeljijo na podatkih, pridobljenih z anketami in intervjuji, in, ki merijo zaznavo korupcije. K prvi generaciji dodatno uvršča indeks zaznave podkupovanja (angl. Bribery Perception Index) in indeks plačnikov podkupnine (angl. Bribe Payers Index). Poleg teh k prvi generaciji uvršča še nekatere druge indekse, ki pa jih bom zaradi nekaterih drugačnih značilnosti uvrstila v naslednjo skupino indeksov, ki ne temeljijo več izključno na zaznavi korupcije.

1.1.2 Druga generacija – izkušnje s korupcijo in protikorupcijska politika

Prva generacija indeksov je poskrbela, da je problematika korupcije pritegnila pozornost politike in drugih pristojnih, novi ukrepi na tem področju pa so spodbudili razvoj novih indeksov, ki omogočajo tudi primerjavo v času in hkrati primerjavo z drugimi državami. Druga generacija indeksov za merjenje korupcije prinaša dve vrsti indeksov, zato jih delimo v dve skupini. Prva se je od zaznave korupcije premaknila k dejanskim izkušnjam s korupcijo tistih, ki so ji bili izpostavljeni. Dejansko gre za viktimizacijske študije oz. raziskave, ki pa s seboj prinašajo potencialne pristranskosti in napake zaradi tendence po socialno zaželenem odzivu na vprašanja in problematiki priklica iz spomina. Takšne raziskave so bile navadno v obliki raziskave javnega mnenja, tako imenovanih izhodnih anket, v bolnišnicah ali drugih javnih ustanovah. Predstavnik te skupine sta ICVS in Svetovni barometer korupcije. Za slednjim, tako kot za CPI, stoji Transparency International. ICVS je izvedena v nerednih intervalih, zadnja raziskava je bila izvedena in izdana v letih 2004/2005. V obeh primerih raziskava omogoča primerjavo v prostoru in času (Heinrich & Hodess, 2011). Drugi indeksi te vrste so še Eurobarometer, Mednarodna raziskava vrednot (angl. World Values Survey), European Social Survey in International Social Survey Programme (Bašná, 2018). Omenjeni indeksi se osredotočajo na korupcijo v javni upravi, medtem ko se Bribe Payers Index osredotoča na korupcijo v poslovnem sektorju (Hough, 2017), prav tako kot raziskavi Enterprise Surveys (s strani Svetovne banke) in Raziskava poslovnega okolja in podjetniške produktivnosti (angl. Business Environment and Enterprise Performance Survey, v nadaljevanju BEEPS) (Bašná, 2018).

Druga skupina indeksov druge generacije pa se raje kot na dejanske izkušnje osredotoča na transparentnost, integriteto in odgovornost. V ospredje raziskave postavi protikorupcijske politike držav. Ta orodja so temelj za razvoj razčlenjenih (individualnih) kazalnikov, ki so tudi osrednji način merjenja v tretji generaciji analize korupcije. Individualni kazalniki korupcijo razdelijo na več komponent, na primer finančni nadzor, načrti integritete, poslovne prakse ipd. Namen teh raziskav je oceniti obseg protikorupcijskih politik, tako da ocenijo tako obstoječi zakonski okvir, kot ukrepe, ki so izvedeni v praksi. Primeri teh indeksov so Global Integrity Index, Open Budget Index, Public Expenditure and Financial Accountability Framework in Promoting Revenue Transparency Companies Report (Heinrich & Hodess, 2011). Hough (2017) meni, da so individualni kazalniki boljši način za prikaz tega, kar se dejansko dogaja v realnem svetu.

1.1.3 Tretja generacija – merjenje korupcije znotraj specifičnih kontekstov

Novi val meritev korupcije je sestavljen iz nabora orodij za ugotavljanje korupcije v specifičnih lokalnih okoljih. Namen te generacije indeksov je zagotavljanje celovitega vpogleda v problematiko korupcije znotraj specifičnega konteksta, medtem ko možnost primerjave med konteksti ni več bistvena. Če sta prvi dve generaciji indeksov večinoma v lastništvu mednarodnih organizacij, so indeksi tretje generacije v lastništvu posameznih držav oz. vlad. V primerjavi s prvo in drugo generacijo, ki se osredotočata na statične indikatorje, se tretja generacija indeksov raje osredotoča na dinamičnost in procese znotraj določenega sistema. Primarne enote analize so največkrat institucije, zakoni in politike, podsistemi in procesi ter sektorji ali oddelki. Za vsako od teh enot so izdelana specifična orodja za merjenje korupcije (Heinrich & Hodess, 2011). Ta orodja raje kot raziskave mnenj in zaznavo uporabljajo »trde podatke«, to so večinoma uradni podatki, ki jih je mogoče preveriti (Bašná, 2018).

Hlatshwayo in drugi (2018) tretjo generacijo indeksov povezujejo s povečanim dostopom do velikih baz podatkov in razmahom uporabe interneta. To generacijo po njihovem združuje uporaba velikih podatkovnih baz. Primer tega je platforma IPaidABribe.com in analize javnih naročil, ki opredeljujejo pogodbena odstopanja in politično motivirane premike pri oddaji javnih naročil. Gre za manj subjektivne, bolj transparentne in bolj ponovljive postopke. K tretji generaciji indeksov dodajo tudi News Flow Indices of Corruption (NIC) and Anti-corruption (anti-NIC), ki temeljijo na državi specifičnih algoritmih, ki preiskujejo medijske vsebine – novice v povezavi s korupcijo.

1.2 Ocena aktualnih pristopov pri merjenju korupcije

Vsak od omenjenih pristopov k merjenju korupcije poleg svoje uporabne vrednosti in pozitivnih lastnosti nosi tudi nekatere negativne značilnosti. To poglavje je namenjeno primerjavi omenjenih pristopov z vidika svojih metodoloških prednosti in slabosti/pomanjkljivosti.

Indekse je mogoče razdeliti glede na različne lastnosti, zato avtorji navajajo različne delitve indeksov; Heinrich in Hodess (2011) in Bašná (2018) jih, kot že omenjeno, razdelijo po generacijah, torej časovno, glede na to, kdaj so nastali in glede na njihove skupne lastnosti pristopov merjenja posamezne generacije. Hough (2017) med drugim omenja razdelitev med tiste kazalnike, ki merijo korupcijo v javnem sektorju in tiste, ki merijo korupcijo v zasebnem, poslovnem sektorju. Hlatshwayo in drugi (2018) pristope k merjenju korupcije prav tako razdelijo po generacijah, k temu pa dodajo še glavno značilnost posamezne generacije – prva generacija je povezana z merjenjem zaznave korupcije, druga z viktimizacijskimi študijami in indikatorji kakovosti birokratskega aparata, tretjo povezujejo z velikimi bazami podatkov. Pristope k merjenju korupcije lahko

delimo tudi glede na to ali uporabljajo neposredne (direktne) metode (ankete in administrativne podatke) ali posredne (indirektne) metode (sestavljene kazalniki in mnenja strokovnjakov) (UNODC, 2018). Lučić, Golubović in Džunić (2016) indekse razdelijo na »sestavljene« in »originalne« (individualne) – slednji nastanejo na podlagi uporabljenih primarnih metod zbiranja podatkov (anketiranje gospodinjev in mnenja strokovnjakov), sestavljeni indeksi pa nastanejo z združitvijo več originalnih indeksov, torej uporabijo sekundarne vire podatkov.

Uporabna za razlago indeksov je tudi delitev na sestavljene indekse, ocene strokovnjakov, raziskave javnega mnenja, raziskave v poslovnem sektorju in ocene podjetij (U4 Anti-corruption Resource Centre, 2016). Urra (2007) analizo prednosti in slabosti indeksov za merjenje korupcije usmeri v razdelitev indeksov na objektivne in subjektivne, Duncan (2006) pa na makro, sektorske in mikro indekse. Malito (2014) indekse razdeli v tri skupine: prva so indeksi, ki temeljijo na primarnih virih, pridobljenih s pomočjo anket in intervjujev, druga so kazalniki upravljanja, tretja pa kazalniki državne zmogljivosti. **Individualni ali originalni kazalniki** so tisti, ki izhajajo iz enega samega vira podatkov. Ti sestavljajo **sestavljene oz. agregatne kazalnike**, ki združujejo več različnih virov v en sam kazalnik. Takšni kazalniki združijo in sintetizirajo meritve številnih različnih virov podatkov, pridobljenih s strani nekega drugega deležnika (Rohwer, 2009). Nadomestni kazalniki (angl. proxy indicators) so neke vrste samosvoja kategorija, saj se ne osredotočajo na samo korupcijo ampak jo merijo indirektno, preko meritev nekega drugega pojava (Hough, 2017). Sestavljeni kazalniki se navadno uporabljajo pri merjenju podobnih večdimenzionalnih pojavov, kot je korupcija, oz. pri raziskavah, ki združijo veliko število različnih virov. V primeru merjenja korupcije (pa tudi pri drugih podobnih pojavih) se večinoma kot vir podatkov uporabljajo mnenja strokovnjakov in merjenje zaznave korupcije na podlagi anketnih vprašalnikov ali intervjujev, kot primarnih virov podatkov. Dodatno lahko ti indeksi vsebujejo tudi nadomestne kazalnike, ki sicer bolj kot dejansko raven pojava prikazujejo oceno tveganja (UNODC, 2018). Prva generacija indeksov torej v ospredje postavi sestavljene kazalnike, glavna predstavnika te skupine sta že omenjena CPI in WBGI, ki temeljita na zelo podobnem metodološkem pristopu z uporabo obstoječih meddržavnih virov podatkov, kot so ocene strokovnjakov, ankete javnega mnenja in anketiranje predstavnikov poslovnega sektorja. Veliko število individualnih kazalnikov nato združijo v en sam indeks, ki meri zaznavo korupcije v neki državi.

Vsak od omenjenih pristopov k merjenju korupcije prinaša določene prednosti in pomanjkljivosti. V splošnem vse pristope k merjenju združujejo naslednje pomanjkljivosti merjenja korupcije: pomanjkanje skupne definicije korupcije, problematika razlikovanja med korupcijo in pojmom zajetja države (angl. state capture), problematika vključevanja in izbire med komponentami – vprašanje izbire med ekonomskimi in političnimi komponentami, tehnična in konceptualna neskladnost, problematika subjektivnih indeksov,

metode združevanja različnih virov v sestavljene kazalnike ter problematika zbiranja podatkov in manjkajočih podatkov (Malito, 2014).

Sestavljeni kazalniki v en sam indikator združijo več različnih virov podatkov oz. individualnih kazalnikov. To omeji potencialne merske napake in pristranskost posameznega vira, kar so prednosti takšnega pristopa k merjenju (Heinrich & Hodes, 2011). Kaufmann in Kraay (v Urta, 2007, str. 4) naštevata štiri prednosti sestavljenih kazalnikov – to so širša pokritost držav, funkcionalen opis pojava izhajajoč iz številnih individualnih indikatorjev, minimalna možnost merske napake zaradi pristranskosti (kar omogoča veliko število uporabljenih virov) in omogočena natančna kalkulacija meje napake. Rohwer (2009) meni, da so se sestavljeni kazalniki izkazali kot uporabni za meddržavne primerjave, za dvigovanje ozaveščenosti o problematiki korupcije in za omogočanje nadaljnjih statističnih analiz v smislu iskanja korelacije med korupcijo in drugimi spremenljivkami.

Kljub naštetim prednostim sestavljenih kazalnikov obstajajo številne pomanjkljivosti, ki se nanašajo na pomanjkanje konceptualne natančnosti, pomanjkanje transparentnosti podatkov, problematične veljavnosti uporabljenih virov podatkov, vprašljive metode združevanja posameznih virov v sestavljene kazalnike glede na izbiro načina združevanja in uteži (Heinrich & Hodess, 2011; Hough, 2017; Malito, 2014; Rohwer, 2009; UNODC, 2018) ter problem uporabnosti teh indeksov, ki jih je težko pretvoriti v konkretna dejanja na področju protikorupcijske politike (Urta, 2007). Ob tem pa ti indeksi ne zaznajo sprememb, ki so lahko posledica nove protikorupcijske strategije v neki državi. Nekateri kazalniki sicer pokrijejo obsežen vzorec držav, pri nekaterih pa je težava ravno odsotnost velikega števila držav v vzorcu ali pa velika spremenljivost tega vzorca – nekatere države so enkrat udeležene, drugič pa ne. Kritika na pomanjkanje konteksta ima sicer tudi pozitivno stran – omogoča namreč primerjave med državami, kar ob upoštevanju kontekstualnih značilnosti ne bi bilo mogoče. Po drugi strani pa je zelo problematična primerjava v času, saj se uporabljene metode in viri podatkov spreminjajo (United Nations Development Programme (v nadaljevanju UNDP), 2015). Največje kritike pa je deležno dejstvo, da ti indeksi prikazujejo obseg korupcije v neki državi zgolj na podlagi zaznave posameznikov (Heinrich & Hodess, 2011; Hough, 2017; UNODC, 2018). Sama zaznava namreč ne prikazuje dejstev, ampak zgolj refleksijo oz. idejo o tem, kakšno naj bi bilo dejansko stanje, ta ideja pa se lahko med strokovnjaki in laiki precej razlikuje. Agregatne oz. sestavljene kazalnike pa je tudi izredno težko razčleniti po konkretnih lastnostih, predvsem po prihodku in spolu udeležencev v koruptivnih procesih, zato je na podlagi teh težko razviti konkretne ukrepe omejevanja korupcije (UNDP, 2015).

CPI je kljub vsem kritikam danes še vedno največkrat uporabljeni indeks za prikaz obsega korupcije v neki državi. Hough (2011) kot metodološko sporno ocenjuje dejstvo, da problematiko korupcije strnemo v en sam indeks. Koncept korupcije prav tako označuje

kot problematičnega, saj ni jasno, kaj respondenti sploh razumejo pod definicijo korupcije. Slabost je tudi neustrezno definiran vzorec podjetij, ki so večinoma predstavniki zahodnega poslovnega sveta (Hough, 2011). Podobne metodološke lastnosti ima WBGI oz. komponenta znotraj tega indeksa, ki meri korupcijo: CoC. Ravno tako kot CPI, je široko sprejet in pogosto uporabljen za razlago korupcije v neki državi, zato so primerjave med tema indeksoma zelo pogoste. WBGI v primerjavi s CPI uporablja več virov podatkov, kar je nedvomno velika prednost (Rohwer, 2009; Hough, 2017).

Philip (2006) strne svoj pogled na merjenje korupcije v štiri glavne metodološke probleme: problematika uporabe merskih lestvic, problem primernosti izbire respondentov, izogibanje vključevanju »trdih« virov podatkov v »mehke« vire podatkov, ki temeljijo večinoma na zaznavi, in problematika zanesljivosti CPI, kot najpogosteje uporabljenega izmed vseh indeksov.

Indeksi se med sabo razlikujejo tudi glede na to kaj merijo – zaznavo, dejanske izkušnje, uradno zaznane dogodke ali kaj tretjega. **Subjektivni kazalniki** lahko merijo zaznavo korupcije ali pa dejanske izkušnje s korupcijo – sprašujejo, če je respondentu kdaj bila ponujena podkupnina in podobno (Lučić, Golubović & Džunić, 2016; UNODC, 2018). **Objektivni kazalniki** temeljijo na konkretnih, kredibilnih podatkih in dejstvih. Takšni indikatorji so na primer BDP, stopnja varčevanja in podobno. Gre za večinoma preverljive podatke uradnih statistik (npr. število obsodb koruptivnih dejanj), ki so zanesljivejši od subjektivnih, saj temeljijo na poenoteni metodologiji zbiranja podatkov, kar omogoča primerjavo med državami in skozi čas. Je pa takšno merjenje problematično v primeru korupcije, saj gre za skriti pojav, ki v veliki meri ostaja neodkrit s strani pristojnih oblasti, zato številke največkrat ne prikazujejo realnega stanja (Lučić, Golubović & Džunić, 2016). Problem uradnih statistik je tudi, da se lahko definicije korupcije v kazenskem zakoniku med državami razlikujejo, hkrati pa je izmerjena korupcija glede na te podatke tudi odraz učinkovitosti protikorupcijskega aparata. Subjektivni indeksi po drugi strani posredno nakazujejo obseg korupcije v neki državi. V tem kontekstu je pomembno kaj prebivalci sploh zaznavajo kot koruptivno dejanje, zato ima kulturno ozadje pomembno vlogo; zaznavo korupcije v neki državi lahko namreč izražajo prebivalci sami ali pa tujci (Duncan, 2006; Lambsdorff, 2006). Duncan (2006) vrednost kvantitativnih podatkov vidi na dveh ravneh. Prvič, takšni podatki omogočajo preverjanje hipotez, in drugič, ker takšni podatki omogočajo predstavnikom protikorupcijske politike, da določijo prioritete ukrepe za preprečevanje korupcije. Hkrati pa Duncan (2006) priznava, da so ob tem potrebni tudi kvalitativni podatki, ki podrobneje opisujejo in pojasnjujejo kvantitativne in tako zapolnijo vrzeli, ki jih objektivni indeksi ne morejo.

Ocena institucij in institucionalnih odnosov daje informacije o njihovi učinkovitosti in sposobnosti spopadanja s korupcijo. Takšne raziskave posameznih institucij tudi omogočajo oceno o naravi in obsegu korupcije znotraj institucije. Ocenitve navadno

vključujejo javne agencije in institucije, akademska, medijska, strokovna telesa in druge relevantne deležnike. Največje tveganje v tem primeru merjenja korupcije so napačni podatki, ki so bili pridobljeni za namen raziskave, in napačna interpretacija teh podatkov, kar vodi v razvoj neustreznih ukrepov za preprečevanje korupcije znotraj organizacije. Metode, uporabljene pri ocenjevanju institucij, so podobne kot pri ostalih ocenah korupcije na splošno. Več je subjektivnih ocen s strani strank, zaposlenih in drugih deležnikov o tem, kako dobro svoje delo opravlja določena institucija. Poleg tega se uporabljajo tudi ocene zakonov, praks, kodeksov in standardov, po katerih deluje institucija, pa tudi pregled statističnih podatkov, opazovalne tehnike in ostale relevantne metode (Langseth, 2006).

1.3 Viri podatkov in metode zbiranja podatkov

Ker se naloga osredotoča na analizo virov podatkov in metod zbiranja podatkov, bodo v nadaljevanju izpostavljene še nekatere glavne ugotovitve iz pregleda literature, ki se nanašajo na omenjeno fazo metodološkega procesa merjenja korupcije.

Korupcija je, kot že omenjeno, pojav, ki ga je izredno težko odkrivati, zato ne obstajajo uradne statistike oz. evidence, ki bi natančno prikazale obseg tega pojava. Do teh informacij se največkrat pride posredno, z uporabo različnih metod zbiranja podatkov, nadaljnje obdelave in analize. Večina vpletenih seveda dejanja ne želi razkriti oz. navaja napačne podatke, zaznave so lahko zavajajoče, dejanskih obsodb pa je premalo, da bi dobili pravi vpogled v obseg in naravo tega pojava v neki družbi. Zato je pomembno, da se informacije o tem pridobijo na podlagi čimveč različnih virov, da se zagotovi raznolikost le-teh in uporabljenih metod. To zmanjša pristranskost in možnost napake (Langseth, 2006). Veliko strokovnjakov je mnenja, da obstaja velika zmeda v transparentnosti zbiranja podatkov, sploh, ko je zaradi pomanjkanja ustreznih virov podatkov potrebno načrtovati alternativne poti, da bi prišli do potrebnih podatkov. To lahko raziskovalce prisili, da pridobijo informacije iz alternativnih virov, brez premisleka o tem, ali se novo pridobljene informacije da ustrezno zagregirati z ostalimi kazalniki (Malito, 2014). Največkrat uporabljene metode zbiranja podatkov so pregled obstoječih virov, vprašalniki/ankete, fokusne skupine, študije primera, opazovanja na terenu, strokovne ocene pravnih in drugih določb in praks ter ocena institucij in institucionalnih odnosov (Langseth, 2006).

Prvi omenjeni način zbiranja podatkov so t.i. **namizne raziskave** oz. **pregled obstoječih virov**. Takšen pristop zagotavlja čim večjo informiranost o pojavu in pridobitev približne ocene o stanju, uporabljenih metodah in podobno, hkrati pa so nekateri obstoječi viri že lahko eden od sekundarnih virov, ki bodo uporabljeni v kakšnem od sestavljenih kazalnikov. **Študije primerov** so najzgodnejši pristop k raziskovanju korupcije. Ker gre za kvalitativno obravnavo posameznih primerov, omogočajo pridobitev bolj podrobnih, primeru specifičnih informacij, ki so potrebne za popolnejše poznavanje same narave

pojava. Večinoma se za zbiranje informacij uporabljajo intervjuji z vpletenimi osebami, lahko pa tudi sodni dokumenti in druga poročila (Langseth, 2006).

Anketne raziskave so glavni vir podatkov za izračun subjektivnih indikatorjev, ki temeljijo na zaznavi korupcije ali pa dejanskih izkušnjah s korupcijo. S tem tipom raziskovanja so povezane nekatere prednosti, kot so uveljavljena metodologija raziskovanja, zmožnost pridobivanja podrobnejših podatkov o koruptivnem vedenju posameznikov, pridobivanje informacij, ki so primerne za ukrepanje in oblikovanje politike, izboljšanje nekaterih pomanjkljivosti povezanih z administrativnimi viri, omogočena primerjava podatkov in rezultatov, obstoj razčlenjenih podatkov za številnejše skupine v populaciji v primerjavi s kvalitativnim raziskovanjem in dostopnost do mikro podatkov (UNODC, 2018).

Med tipične primere anketnih raziskav, ki obravnavajo (tudi) korupcijo, sodijo **raziskave javnega mnenja** (raziskave med gospodinjstvi) in **raziskave med predstavniki poslovnega sektorja**. Tovrstne raziskave imajo tudi številne pomanjkljivosti. V prvem koraku je pomembna izbira vzorca respondentov, saj značilnosti vzorca pomembno vplivajo na rezultate raziskave. Čeprav se zdi, da so podatki o korupciji, pridobljeni z merjenjem dejanskih izkušenj respondentov, bolj zanesljivi v primerjavi s tistimi, ki merijo zaznavo korupcije, pa imajo kljub temu nekatere pomanjkljivosti. Prva težava je lahko dejstvo, da veliko respondentov morda še nikoli ni bilo vpletenih ali priča korupcijskemu dejanju, kar lahko daje popačene ocene dejanske ravni in razširjenosti pojava. Tej težavi se raziskovalci večkrat izognejo tako, da izberejo reprezentativen vzorec posameznikov, za katere se predvideva, da bi lahko bili temu bolj izpostavljeni. Zato so pogoste raziskave med predstavniki poslovnega sektorja. Naslednja težava je, da respondenti pogostokrat niso pripravljeni deliti informacij o tem, ali so imeli stik s korupcijo ali ne, saj to na nek način pomeni priznanje vpletenosti v kaznivo dejanje (Langseth, 2006; Lučić, Golubović & Džunić, 2016). Ker gre dejansko za viktimizacijske študije oz. raziskave, so zelo verjetne potencialne pristranskosti in napake zaradi tendence po socialno zaželenem odzivu na vprašanja in zaradi problematke priklica iz spomina (Heinrich & Hodess, 2011). Nadalje je problematična povezava med zaznavo in dejanskimi izkušnjami – zaznava je odvisna od tega, koliko stika s korupcijo je respondent v praksi že imel oz. od razpoložljivih informacij o tem.

Merjenje zaznave korupcije prav tako, oz. še v večji meri, s seboj prinaša številne pomanjkljivosti. Prva od teh je samo dejstvo, da gre za popolnoma subjektivne ocene respondentov o tem, kaj zaznavajo kot korupcijo in koliko bi je naj bilo v družbi. Na pristranske ocene korupcije imajo vpliv številni faktorji, med drugim tudi spremembe v javnem mnenju ali politične spremembe. Prav tako se lahko razlikujejo ocene korupcije, izpeljane iz zaznave ali pa dejanskih izkušenj, glede na to, kdo daje oceno – ocene vpletenih v javne funkcije se navadno razlikujejo od tistih, ki jih podaja splošna javnost. Za

slednjo je pomembno, da se z vzorci zajamejo vsi sektorji populacije. Pogosto se namreč zgodi, da se v vzorec prevečkrat vključi prebivalce urbanih območij, manjkrat pa tiste iz ruralnih območij. Prav tako je pomembno vključiti vse porabnike storitev, javnih ali zasebnih, da se zagotovi ustrezna pokritost populacije. Nadalje je nujno zagotoviti zaupnost in anonimnost respondentov in njihovih odgovorov, če si prizadevamo pridobiti iskrene odgovore tako vpletenih v korupcijska dejanja, kot tistih, ki se bojijo posledic v primeru razkritja vira informacij. Nujna je ustrezna formulacija raziskovalnega instrumenta – vprašanja morajo biti zastavljena razumljivo in jasno, na način, da jih lahko razumejo vsi respondenti, ne glede na dosedanje znanje in ozadje, vsi morajo vprašanje razumeti enako. Če ni mogoče pridobiti pisnih odgovorov na pisna vprašanja je potrebno zagotoviti možnost intervjuja, pri čemer mora spraševalec uporabiti ustrezno terminologijo z namenom zagotavljanja razumljivosti koncepta in vprašanj, ki so postavljena. Kljub vsem naštetim pomanjkljivostim, so takšne raziskave, ob upoštevanju vseh zastavljenih metodoloških standardov, ključni vir podatkov o obsegu, naravi, intenziteti, vzrokih, posledicah in mehanizmih korupcije (Langseth, 2006; Lučić, Golubović & Džunić, 2016).

Alternativa raziskavam javnega mnenja so **mnenja strokovnjakov**. Ta pristop zahteva, da se pridobi respondente, ki imajo zadostno znanje z opredeljenega področja (Lučić, Golubović & Džunić, 2016). Razafindrakoto in Roubaud (2006) sta na primeru držav podsaharske Afrike ugotavljala zanesljivost mednarodnih baz podatkov. Pri tem sta primerjala raziskave mnenja strokovnjakov in raziskave javnega mnenja med gospodinjsvi. Ugotovila sta, da strokovnjaki na splošno sistematično precenjujejo raven korupcije v državi, da ne obstaja korelacija med ocenami/zaznavami strokovnjakov in dejanskimi izkušnjami prebivalcev s korupcijo, po drugi strani pa so mnenja domačih strokovnjakov o obsegu korupcije močno podobna ocenam strokovnjakov iz mednarodnih organizacij o stanju na tem področju za posamezno državo. Sicer avtorja poudarjata, da ni znano, v kolikšni meri podobnost mednarodnih ocen temelji na poznavanju ocen domačih strokovnjakov, zagotovo pa to lahko povzroči pristranskost mednarodnih ocen. Naprej ugotavljata, da slabše kot država kotira na lestvicah, večja je napaka v ocenah strokovnjakov. Prav tako omenjata vpliv ideološke pristranskosti strokovnjakov. Tisti, ki zagovarjajo idejo o prostem trgu, oz., ki menijo, da države niso v zadostni meri odreagirale na njihova opažanja, naj bi države ocenjevali z nižjimi ocenami. Nazadnje avtorja ugotavljata, da strokovnjaki prevečkrat izhajajo iz svojih kulturnih prepričanj o tem, kako »deluje« Afrika in zato precenjujejo raven tolerance prebivalcev do korupcije in podcenjujejo pomembnost vpliva prebivalstva na dobro upravljanje države (Razafindrakoto & Roubaud, 2006).

Viri za izračun objektivnih indeksov so največkrat **uradne statistike organov pregona**. Gre za informacije o številu osumljenih, aretiranih in obsojenih korupcijskih dejanj (Lučić, Golubović & Džunić, 2016). To so t.i. **administrativni podatki**, torej uradni podatki o prijavljenih primerih korupcije iz številnih različnih virov – s strani policije, tožilstva,

sodišč, protikorupcijskih agencij in podobno (UNODC, 2018). V primeru **ocenjevanja pravnih in drugih določb in praks** v večini primerov podatki in statistike že obstajajo, zajemajo pa vse od kaznivih dejanj pa do kršitev etičnih kodeksov in standardov praks. Obe slednji predvsem na primeru posameznih institucij oz. podjetij. Ob tem se lahko meri tudi učinkovitost uradnih organov s pregledom instrumentov, ki jih uporabljajo, uveljavljenih praks in standardov. Celoten zakonodajni protikorupcijski okvir bi moral biti ocenjen in preverjen, da se ugotovi katere zakone je smiselno obdržati v boju proti korupciji in kako jih uveljaviti (Langseth, 2006).

Manj so v uporabi metodološki pristopi zbiranja podatkov s pomočjo **fokusnih skupin in opazovanja na terenu**. Pri prvi gre za poglobljeno debato neke izbrane skupine deležnikov, na primer predstavnikov vlade ali javnosti, ki navadno omogoča bolj kvalitativen vpogled v problematiko korupcije. Fokusne skupine so prav tako lahko uporabne kot predhodna ocena, na kateri bo temeljila kasnejša izvedba raziskave. Je pa pomanjkljivost tega pristopa ta, da posameznikom ne omogoča zaupnosti in anonimnosti. Opazovanje je pristop, ki se ga v primeru korupcije le redko uporablja, saj je precej časovno potraten in drag postopek, ki zahteva posebej dobro izurjene opazovalce. Takšen pristop k raziskovanju pojava korupcije omogoča, da raziskovalci pridejo do nekaterih informacij, kot na primer hitrost, učinkovitost in pristop vpletenih v sodne postopke, preiskovanja in podobno (Langseth, 2006).

1.4 Povzetek pristopov k merjenju korupcije

Namen tega poglavja je bil predstaviti pregled in razvoj merjenja korupcije. Strokovnjaki so si večinoma enotni, ko delijo generacije na več indeksov s posameznimi značilnostmi in predstavniki. Razvoj je šel v smeri od popolnoma subjektivnih indeksov, ki temeljijo na zaznavi, naprej do indeksov, ki merijo dejanske izkušnje, preko indeksov, ki se osredotočajo na protikorupcijske politike držav, ki so celovitejši, do indeksov, ki temeljijo na statističnem pregledu zaznanih koruptivnih dejanj in drugih kazalnikov, ki posredno nakazujejo raven korupcije. Ker ima vsak pristop k merjenju svoje prednosti in pomanjkljivosti, se večina avtorjev strinja, da noben od teh pristopov ni popoln, da pa je potreben skupek uporabe vseh teh, da pridobimo čim popolnejšo sliko o stanju korupcije v neki državi. Tabela 1 je povzetek glavnih značilnosti posameznih generacij, glede na to, kaj merijo in kaj so njihove bistvene značilnosti, vključno z nekaterimi izpostavljenimi prednostmi in slabostmi.

V nadaljevanju bom izpostavila tiste raziskave, ki so vključevale Slovenijo, ob tem pa bom izpostavila uporabljene vire podatkov in metode zbiranja podatkov, ki jih bom v četrtem poglavju tudi metodološko ovrednotila.

Tabela 1: Prikaz razvoja merjenja korupcije z izpostavljenimi prednostmi in slabostmi

	Predmet merjenja	Bistvene značilnosti	Prednosti	Slabosti
Prva generacija	Zaznava	Sestavljeni kazalniki; anketno raziskovanje	Meddržavna primerjava; manjša možnost merskih napak	Pomanjkanje konceptualne natančnosti; možnost pristranskih odgovorov; nepreverljivost podatkov
Druga generacija	Izkušnje	Sestavljeni kazalniki; anketno raziskovanje	Meddržavna primerjava; dejstvo, da gre za dejanske izkušnje s pojavom	Problematika priklica iz spomina, tendenca po podajanju družbeno sprejemljivih odgovorov
	Protikorupcijska politika	Sestavljeni in individualni kazalniki; uradni viri	Meddržavna primerjava, objektivnost podatkov	Uradne statistike prikazujejo zgolj razkrite primere korupcije, veliko je neodkritih dejanj
Tretja generacija	Različno; osredotočenost na posamezne države, institucije, sisteme	Individualni kazalniki; merjenje v okviru specifičnega konteksta	Upoštevanje kontekstualnih značilnosti	Onemogočena meddržavna primerjava
Najnovejši pristopi	Različno	Uporaba velikih podatkovnih baz, algoritmov		

Vir: lastno delo.

2 RAZISKAVE KORUPCIJE V SLOVENIJI

Empirični del naloge je namenjen opisu izbranih raziskav, ki kažejo na stanje korupcije v Sloveniji. Vse analizirane raziskave vključujejo Slovenijo, niso starejše od 6 let in vsaj v eni komponenti celotne raziskave vključujejo korupcijo. Opisane raziskave namreč večinoma niso zastavljene, da merijo zgolj korupcijo, temveč širši spekter družbenih pojavov, korupcija pa je zgolj eden od konceptov, ki se jih meri. Iz raziskave je tako lahko relevantnih več vprašanj, ki sprašujejo po korupciji ali pa zgolj po eno vprašanje. Vsako vprašanje se navezuje na toliko spremenljivk, kolikor je možnih odgovorov. Spremenljivke so nato združene v kazalnik, ki prikazuje obseg nekega družbenega pojava. Ker gre za pojme oz. koncepte, ki so v sami osnovi kompleksni in jih je zelo težko meriti, je večina kazalnikov korupcije sestavljena iz več spremenljivk, ki korupcijo prikazujejo posredno. Pridobljeni individualni kazalniki so nato pogosto združeni v agregatne oz. sestavljene

kazalnike, ki kompleksno združujejo več virov in tako skušajo zmanjšati možnost napake, ki je lahko prisotna v posameznem viru.

Največkrat uporabljena kazalnika za prikaz obsega korupcije v državah sveta sta sestavljena kazalnika CPI in WBGI (CoC). Ker je bistvo te naloge analizirati uporabljene primarne vire podatkov o korupciji in metod zbiranja teh podatkov, je bilo potrebno sestavljena kazalnika najprej razstaviti na individualne kazalnike, torej posamezne raziskave, iz katerih so izračunali sestavljene kazalnike. Empirični del zato prikazuje individualne kazalnike oz. posamezne raziskave, v sklopu katerih se raziskuje oz. meri tudi obseg pojava korupcije v Sloveniji. Zajete so zgoj tiste raziskave, ki vključujejo Slovenijo. Poleg raziskav, ki so bile združene v oba omenjena kazalnika, je opisanih tudi nekaj drugih raziskav oz. kazalnikov, ki prav tako vključujejo merjenje korupcije.

Poglavje je razdeljeno glede na to, kaj merijo posamezne raziskave. Najprej bodo opisane tiste, ki merijo zaznavo korupcije. Sledijo tiste, ki merijo izkušnje s korupcijo. Na koncu bodo opisane še tiste, ki korupcijo merijo posredno, s pomočjo podatkov o protikorupcijski politiki, integriteti in transparentnosti državnega aparata, javnih služb ali zasebnega sektorja ter tiste, ki merijo korupcijo s pomočjo nekaterih drugih konceptov. Obseg uradno zaznane korupcije se sicer meri na podlagi uradnih podatkov in javnih statistik Policije, Ministrstva za notranje zadeve, sodnih organov.

2.1 Kazalniki, ki temeljijo na zaznavi korupcije

V nadaljevanju sta predstavljena dva sestavljena kazalnika zaznave korupcije, ki bosta razdeljena na posamezne vire, oz. individualne kazalnike, ki vključujejo Slovenijo. Pri vsakem individualnem kazalniku bodo izpostavljeni primarni viri podatkov in metodologija pridobivanja oz. zbiranja teh virov podatkov.

CPI je sestavljen kazalnik, ki združuje podatke iz številnih različnih virov, ki zagotovijo podatke o zaznavi korupcije v javnem sektorju v neki državi s strani predstavnikov poslovnega sektorja ali strokovnjakov s področja odkrivanja in preprečevanja korupcije (Transparency International Slovenia, 2019).

Na spletni strani Transparency International Slovenija (2019) je predstavljen indeks zaznave korupcije za leto 2018. Slovenijo med 180 državami, vključenimi v raziskavo, uvršča na 36. mesto, z izračunanim rezultatom 60 (na lestvici od 0 do 100, kjer 100 označuje najmanj koruptivne države). V indeks je bilo vključenih 13 različnih virov, od tega je Slovenija vključena v 10 od teh virov podatkov, in sicer:

- Bertelsmann Stiftung Sustainable Governance Indicators 2018,
- Bertelsmann Stiftung Transformation Index 2017-2018,
- Economist Intelligence Unit Country Risk Service 2018,

- Freedom House Nations in Transit 2018,
- Global Insight Country Risk Ratings 2017,
- Institute for Management Development (v nadaljevanju IMD) World Competitiveness Center World Competitiveness Yearbook Executive Opinion Survey 2018,
- The PRS Group International Country Risk Guide 2018,
- Svetovni ekonomski forum - Executive Opinion Survey 2018,
- World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey 2017-2018,
- Varieties of Democracy, 2018.

WBGI ali Worldwide Governance Indicators je sestavljeni kazalnik pod okriljem Svetovne banke (angl. World Bank). Glede na podatke uradne spletne strani (World Bank, brez datuma), gre za kazalnik, ki poroča o šestih različnih dimenzijah upravljanja – ena izmed teh je »nadzor nad korupcijo« oz. v izvorniku »Control of Corruption« (CoC). Ta dimenzija zajema percepcijo o tem, v kolikšni meri se javna oblast poslužuje vseh oblik korupcije v zasebne interese. WBGI kot primarni vir podatkov o kakovosti upravljanja v državi uporabi zaznave in izkušnje državljanov, poslovnežev in strokovnjakov v javnem, privatnem in neprofitnem sektorju. Kazalnik združuje 32 različnih virov, od tega je Slovenija vključena v 12 virov. Slovenija je na lestvici od -2,5 do +2,5 dosegla rezultat 0,81 – pri čemer višje številke pomenijo boljše upravljanje. S tem je glede na izračun percentilnega ranga (med 0 in 100) dosegla rang 79,33 . Nekateri od teh virov se pojavijo tudi znotraj kazalnika CPI. Slovenija je vključena v naslednjih individualnih kazalnikih, ki sestavljajo WBGI (CoC):

- Bertelsmann Stiftung Transformation Index,
- Economist Intelligence Unit Riskwire & Democracy Index,
- Freedom House Nations in Transit,
- Global Corruption Barometer Survey (Transparency International),
- Global Competitiveness Report (Svetovni ekonomski forum),
- Gallup World Poll,
- Institutional Profiles Database,
- Political Risk Services International Country Risk Guide,
- Varieties of Democracy Project,
- Institute for Management and Development World Competitiveness Yearbook,
- World Justice Project Rule of Law Index,
- Global Insight Business Conditions and Risk Indicators.

WBGi se zanaša na štiri različne tipe podatkov: raziskave med gospodinjstvi in podjetji, na ponudnike informacij iz komercialnih dejavnosti, nevladne organizacije in organizacije javnega sektorja.

2.1.1 Gallup World Poll

- Raziskava med gospodinjstvi.
- Kaj meri: zaznavo korupcije.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: The Gallup Organization.
- Način ocenjevanja: telefonsko anketiranje.

Raziskavo izvaja podjetje The Gallup Organization. Gre za raziskavo javnega mnenja, za namen katere se izbere reprezentativni vzorec gospodinjstev posameznih držav. Celotna raziskava sprašuje po zelo različnih področjih, med drugim pa vključuje tudi vprašanje o korupciji, ki je: »Ali je korupcija v vladi zelo razširjena?« (World Bank, brez datuma). Gallup izvaja nacionalno reprezentativne raziskave oz. anketiranje z osebnim stikom z anketirancem (angl. face-to-face) ali pa telefonsko v več kot 160 državah po svetu in v več kot 140 jezikih, pokrivajo pa predvsem razvite države in države v razvoju. Podobno kot v prej omenjenih raziskavah, je tudi v to vključenih več področij in več elementov iz vsakega področja. Korupcija je del področja »zakon in red«, v dveh elementih: korupcija v vladi in korupcija v podjetjih. V WBGi (CoC) je vključen zgolj element, ki sprašuje po korupciji v vladi, na prej omenjeno vprašanje, na katerega se poda ocena respondentov na določeni lestvici. Za izvedbo raziskave v posamezni državi Gallup sodeluje z vladami in organizacijami posamezne države. Za izvedbo raziskave se intervjuva približno 1000 posameznikov iz vsake države, tarčna populacija pa so vsi državljani, ki niso člani pomembnejših državnih institucij, stari 15 let ali več. Vsakega državljan raziskovalci sprašujejo relevantna vprašanja v jeziku, ki ga respondent razume. V državah kjer je telefonska pokritost več kot 80-odstotna, pride v upoštevanje telefonsko anketiranje, drugod pa osebno anketiranje na terenu.

Slovenija spada v prvo skupino. Podrobnejši podatki o raziskavi in rezultatih so dostopni ob plačljivi registraciji. Za zadnjo izvedeno raziskavo, ki je bila objavljena leta 2018, so podatke za Slovenijo zbirali od 1. aprila do 7. maja 2017, pri čemer je bilo izvedenih 1000 intervjujev oz. telefonskih (stacionarnih in mobilnih) anket (Gallup, 2014). V državah, kjer izvajajo telefonsko anketiranje, se vzorec izbere slučajno na podlagi nacionalno reprezentativnega seznama telefonskih števil. Gallup pridobi telefonske vzorce različnih ponudnikov vzorcev, ki se nahajajo v posamezni regiji. Telefonski pogovor navadno traja 30 minut. V vzorec so zajeta vsa območja v državi, vključno z ruralnimi območji. V prvem koraku se izbere primarne vzorčne enote. V državah, kjer uporabljajo telefonsko

anketiranje se izbere metodo z naključnim številom (angl. random-digit-dial – RDD) metodo ali pa nacionalno reprezentativen seznam telefonskih števil. Kjer je pokritost z mobilnimi telefoni visoka, uporabljajo dvojni vzorčni okvir. V drugem koraku se izbira gospodinjstva. V ta namen uporabljajo postopek slučajne izbire, da izberejo vzorec gospodinjstev. Da bi prišli v kontakt z osebo, raziskovalci vsako gospodinjstvo pokličejo vsaj trikrat. Prav tako z namenom povečanja verjetnosti vzpostavitve stika z respondenti raziskovalci kličejo v različnih delih dneva in, če je mogoče, ob različnih dnevih. Če določenega gospodinjstva ni bilo mogoče doklicati, potem se uporabi preprosto substitucijsko metodo, da se izbere drugo gospodinjstvo. V tretjem koraku izberejo respondente, pri čemer uporabijo metodo zadnjega rojstnega dne ali pa metodo Kish grid. S kontrolo kakovosti Gallup preverja selekcijo pravilnega vzorca in, ali je raziskovalec izbral ustrezno osebo v vsakem gospodinjstvu (Gallup, brez datuma).

2.1.2 Sustainable Governance Indicators - Bertelsmann Stiftung

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Bertelsmann Stiftung.
- Način ocenjevanja: kombinacija kvantitativnih podatkov mednarodnih organizacij in kvalitativnih ocen domačih strokovnjakov.

Indikatorji ocenjujejo upravljanje in oblikovanje politike v vseh državah članicah Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development, v nadaljevanju OECD) in Evropske unije (angl. European Union, v nadaljevanju EU), z namenom oceniti potrebo in sposobnost držav na področju reform. Kazalniki so izračunani na podlagi kvantitativnih podatkov mednarodnih organizacij in dopolnjeni s kvalitativnimi ocenami s strani priznanih strokovnjakov posameznih držav. Vsako posamezno državo ocenita vsaj dva vodilna strokovnjaka konkretnega področja raziskave (Bertelsmann Stiftung, brez datuma c; Transparency International Slovenia, 2019). Kvalitativni in kvantitativni viri so enakovredno upoštevani, nobeden ni superioren drugemu, oz. nobeden ne more nadomestiti drugega, saj ima vsaka vrsta vira podatkov svoje prednosti. Kvantitativni omogočajo objektivne informacije, ki so podrejene mednarodnim standardom, kvalitativni pa zgoščene in kontekstu specifične opise pojava. Strokovnjaki v zvezi s komponento korupcije v državi odgovarjajo na vprašanje: »V kolikšni meri je javnim uslužbencem preprečena zloraba svojega položaja za zasebne interese?« (angl. »To what extent are public officeholders prevented from abusing their position for private interests?«). Strokovnjaki nato podajo oceno o tem kako država in družba z mehanizmi integritete preprečujeta javnim uslužbencem in politikom prejemati podkupnine. Oceno podajo na lestvici od 1 do 10, pri čemer 1 pomeni, da javni uslužbenci

izkoriščajo svoja pooblastila za osebni zaslužek brez strahu in brez pravnih posledic, 10 pa pomeni učinkovite pravne, politične in javne mehanizme integritete za preprečevanje zlorabe javnih pooblastil (Haček, Pickel & Bönker, 2018).

Ker gre pri mnenjih strokovnjakov vedno tudi za določeno stopnjo subjektivnosti, je ocena strokovnjakov podvržena šest-faznemu pregledu med strokovnjaki znotraj specifičnega okvirja, da bi tako zagotovili veljavnost in zanesljivost ocen strokovnjakov. V prvem koraku nacionalni strokovnjak napiše povzetek nacionalnega poročila in poda rezultat za državo na lestvici od 1 do 10, glede na vprašalnik. V drugem koraku naslednji strokovnjak nato pregleda poročilo in poda komentarje in alternative ter dodatno vsebino. Poleg tega tudi poda oceno stanja na lestvici, neodvisno od ocene prvega strokovnjaka. V tretjem koraku koordinator posreduje med mnenji dveh strokovnjakov, da zagotovi uravnoteženo poročilo, nato pa poda še svojo oceno na lestvici, na podlagi svojega znanja in na podlagi podanih poročil. V četrtem koraku se sreča osem regionalnih koordinatorjev, da umerijo medregionalne ocene, pri čemer mora vsak od koordinatorjev pojasniti, zagovarjati in, če je potrebno, ponovno umeriti svoje ocene in rezultate na lestvici. V petem koraku svetovalni odbor pregleda in odobri končni rezultat. V šestem koraku se nato ocene zapišejo v poročilo, ki je podvrženo strogemu urejanju v obliki in vsebini. Slovenija je na omenjeni lestvici za leto 2018 dobila oceno 6, kar pomeni, da v državi nekateri mehanizmi integritete delujejo učinkovito in tako preprečujejo javnim uslužbencem zlorabo položaja (Bertelsmann Stiftung, brez datuma c; Haček, Pickel & Bönker, 2018).

2.1.3 Transformation Index - Bertelsmann Stiftung

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Bertelsmann Stiftung.
- Način ocenjevanja: kvalitativna raziskava med strokovnjaki; ponudniki podatkov so nevladne organizacije.

Indeks transformacije analizira in ocenjuje če, in kako, države v razvoju in države v tranziciji obvladujejo družbene spremembe proti demokratizaciji in tržni ekonomiji. Indeks zagotavlja okvir za izmenjavo dobrih praks. Znotraj tega okvirja fundacija objavlja dva rangiranja, Status Index in Management Index, oba pa temeljita na poglobljenih ocenah 129 držav. Rezultati so pridobljeni na podlagi podrobnih poročil za posamezno državo, s pomočjo 52 vprašanj, razdeljenih na 17 kriterijev. Po pravilu je v ocenjevanje vključen vsaj en domači in en tuji strokovnjak, kar omogoči, da je upoštevana tako interna kot eksterna zaznava o stanju korupcije v državi, tako pa tudi zmanjšan subjektivni vpliv. Postopek je podoben tistemu, po katerem pridobijo rezultat za izračun indeksa Sustainable

Governance Indicators. Prvi strokovnjak poda podrobno pisno poročilo, nato pa še številsko oceno na prej omenjeni lestvici. Drugi strokovnjak to preveri in poda svoje mnenje in svojo neodvisno oceno. V tretjem koraku poročilo pregleda regijski koordinator, ki vodi medregionalno umerjanje rezultatov in poda še svojo oceno za svojo regijo. V četrtem koraku se poda končna ocena oz. poročilo, ki jo zagotovijo odgovorni koordinator in projektna ekipa. Več-fazni pregled teh ocen omogoči primerljivost med regijami in znotraj njih. Proces ocenjevanja ima tako kvantitativno kot kvalitativno komponento (Bertelsmann Stiftung, brez datuma a).

Ocene držav so sestavljene iz dveh sekcij – iz pisne ocenitve stanja transformacije in uspešnosti managementa v neki državi (poročilo države) ter iz številske ocene stanja transformacije in uspešnosti managementa (rang/ocena države). Indeks temelji na kvalitativni raziskavi mnenj strokovnjakov, pisne ocene pa so nato pretvorjene v številske ocene za rangiranje države na lestvici. Gre za vprašalnik, ki vključuje več kategorij z več različnimi vprašanji. Za CPI sta ključni zgolj tisti vprašanji, ki kažeta na stanje korupcije v državi. Prvo vprašanje je v povezavi z učinkovitostjo sodnega telesa: »V kolikšni meri so javni uslužbenci, ki zlorabijo svoj položaj, preganjani ali kaznovani?« (angl. »To what extent are public officeholders who abuse their positions prosecuted or penalized?«). Ocena 1 pri tem pomeni, da lahko javni uslužbenci zlorabijo svoj položaj brez strahu, da bi bili za to dejanje preganjani ali kaznovani, ocena 10 pa pomeni nasprotno (Transparency International Slovenia, 2019). Slovenija je na podlagi ocene strokovnjakov dosegla oceno 9, za omenjeno vprašanje. Drugo vprašanje se navezuje na protikorupcijsko politiko: »V kolikšni meri vlada uspešno preprečuje korupcijo?« (angl. »To what extent does the government successfully contain corruption?«). Na lestvici od 1 do 10 najnižja ocena pomeni, da je vlada pri tem vprašanju neuspešna in, da ne obstajajo mehanizmi integritete, ki bi korupcijo preprečevali. Najvišja ocena pomeni, da je vlada pri omejevanju korupcije uspešna in da so vsi mehanizmi integritete ustrezni in učinkoviti. Slovenija je pri tem vprašanju dobila oceno 8 (Bertelsmann Stiftung, brez datuma a; Bertelsmann Stiftung, brez datuma b). Rezultat za državo je nato izračunan kot povprečje teh dveh ocen (Transparency International Slovenia, 2019).

Proces ocenjevanja se začne z registracijo strokovnjaka, ki podaja prvo oceno, v temu namenjeni portal, kjer izpolni spletni vprašalnik oz. napiše spletno poročilo, ki ga nato odda naslednjemu v strokovni pregled in dopolnitev. Poročilo ima predpisano strukturo, z odprtim tipom vprašanj, ki zadevajo opis neke situacije v državi, in pa tip vprašanj z ocenjevalno lestvico od 1 do 10 (Bertelsman Stiftung, brez datuma a).

Na spletni strani Bertelsmann Stiftung Transformation Index (brez datuma a) je seznam strokovnjakov, ki so predstavniki vodilnih izobraževalnih institucij v državah, ki jih ocenjujejo. Med drugim sta na seznamu dva predstavnika Univerze v Ljubljani, ni pa navedeno, kdo je podajal katere ocene, prav tako ne, kateri tuji strokovnjak je opravil prvi

pregled poročila. Naveden je tudi koordinator, zadolžen za območje vzhodne, srednje in jugovzhodne Evrope.

2.1.4 Country Risk Service - Economist Intelligence Unit

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Economist Intelligence Unit.
- Način ocenjevanja: ocene tveganja na podlagi kvalitativnih in kvantitativnih indikatorjev na podlagi mnenj strokovnjakov; komercialni ponudniki poslovnih informacij.

Country Risk Ratings so izdelani z namenom omogočiti poglobljeno in pravočasno analizo tveganja finančne izpostavljenosti v več kot 140 državah. Raziskave temeljijo na znanju ekip strokovnjakov, ki so bazirani večinoma v Londonu, pa tudi v nekaterih drugih večjih mestih, s podporo globalne mreže strokovnjakov iz posameznih držav. Strokovna mreža združuje več kot 500 strokovnjakov po svetu, katerih poročila so preverjena s strani panelov regionalnih strokovnjakov, da bi bil končni rezultat karseda dosleden. Poročila, ki jih strokovnjaki izdelajo, so podvržena strogemu postopku pregleda preden grejo v publikacijo. Strokovnjaki odgovarjajo na več vprašanj, povezanih s korupcijo med javnimi uslužbenci v neki državi. Nekateri primer vprašanj so na primer: »Ali je prisotna splošna zloraba javnih pooblastil?«, »Ali obstaja neodvisno telo, ki ureja javne finance?«, »Ali obstaja tradicija plačevanja podkupnin za zagotovitev pogodb in uslug?«. Končni rezultat je sestavljen iz ocen, ki so pridobljene na podlagi vsakega posameznega vprašanja na lestvici od 1 do 4, kot generalizirana sestavljena meritev, v obliki števila od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni zelo nizko pojavnost korupcije, 4 pa zelo visoko. Podatki o ocenah in rezultatih za posamezne države so javno dostopni, vendar s plačljivo registracijo (Economist Intelligence Unit, brez datuma; Transparency International Slovenia, 2019).

2.1.5 Nations in Transit - Freedom House

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Freedom House.
- Način ocenjevanja: kvalitativna ocena strokovnjakov; vir podatkov je nevladna organizacija.

Raziskava meri demokratizacijo v 29 državah in administrativnih območjih v Srednji Evropi in v na novo samostojnih državah. Poročilo se osredotoča na demokratične značilnosti, kot so napredek na tem področju in zavore, ki ta napredek ovirajo. Vsako poročilo bazira na glavnih tematskih področjih: nacionalna demokratska vlada, volilni postopek, civilna družba, neodvisni mediji, lokalna uprava, sodni okvir in njegova neodvisnost ter korupcija. Za namene merjenja korupcije je torej uporaben zadnji tematski sklop, ki se navezuje na korupcijo. Raziskave so izdelali predstavniki organizacije Freedom House in svetovalci, ki so jih predlagali regionalni oz. državni strokovnjaki ali ostali relevantni deležniki. Za namen izdelave poročila so bili uporabljeni številni viri, vključno z viri multilateralnih inštitucij, nevladnih organizacij, mednarodnih organizacij, lokalni časopisi in revije in izbrani uradni podatki. Na podlagi teh virov so strokovnjaki odgovarjali na številna vprašanja, kot na primer: »Je vlada implementirala učinkovite protikorupcijske iniciative?«, »Je gospodarstvo podvrženo pretirani vpletenosti države?«, »Ali vlada javno oglašuje delovna mesta in naročila ter pogodbe?«, »Ali javnost izraža visoko netoleranco do uradne korupcije?« ipd. Ocene rangirajo na lestvici od 1 (najnižja raven korupcije) do 7 (najvišja raven korupcije), z možnimi vmesnimi polovičnimi in četrtinskimi ocenami (npr. 3.25). Rezultat je zgeneralizirana sestavljena meritev korupcije, ki vključuje ocene, pridobljene na podlagi vseh vprašanj, ki se nanašajo na korupcijo. Rezultati so nato še preverjeni in posvetovani s strani avtorjev poročila, panela akademskih svetovalcev in skupino regionalnih strokovnjakov. Vsako poročilo je namreč poslano v pregled številnim regionalnim strokovnjakom, ki podajo komentarje na rezultate v poročilu in njihovo obrazložitev v tekstu. Na dvodnevem srečanju nato akademski zbor organizacije Freedom House pregleda, komentira in oceni rezultate. Glede na podane komentarje in predloge nato avtor posameznega poročila dobi priložnost, da še enkrat oceni rezultate, ki so jih podali akademiki, in, ki se za več kot 0.50 točke razlikujejo od originala. Poročila za posamezne države na podlagi raziskave izdelajo člani Freedom House. Svetovalci so regionalni ali državni strokovnjaki, ki jih predlagajo priznane oblasti. Podatki o raziskavi so javno dostopni (Transparency International Slovenia, 2019; Freedom House, brez datuma).

Slovenija je glede na zadnje poročilo za tematski sklop »korupcija« dosegla rezultat 2.75, z obrazložitvijo, da je na rezultat vplivala med drugim slaba javna podoba in neučinkovitost Komisije za preprečevanje korupcije, dogajanje okoli 2. tira, korupcija v zdravstvu, pranje denarja v nekaterih slovenskih bankah in nekateri drugi dogodki, ki so slabšali rezultat Slovenije na tem področju. Avtor poročila za Slovenijo je naveden. Končni rezultat pomeni konsenz med avtorjem, organizacijo Freedom House in njenimi akademskimi svetovalci (Freedom House, brez datuma).

2.1.6 Global Insight Business Conditions and Risk Indicators - Global Insight

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: IHS Global Insight Risk Service.
- Način ocenjevanja: ocena strokovnjakov iz komercialno-poslovnega sektorja; komercialni ponudnik poslovnih informacij.

Country Risk Rating System, podobno kot ostali obravnavani indikatorji, meri večji spekter družbenih pojavov, med drugim tudi korupcijo (CoC). Namen njihove analize je pregled in ocena poslovnega okolja, njegove stabilnosti in varnosti v posameznih državah. Ocene za posamezne države podajo interni specialisti (torej zaposleni pri Global Insight) za posamezne države, ki se prav tako naslanjajo na strokovna mnenja posameznikov iz drugih držav, ki jih ocenjujejo. Njihovi zaključki so nato predmet pregleda s strani regionalnih strokovnjakov za namen primerljivosti podatkov. Ocene zajemajo širok spekter korupcijskih dejanj, rezultati za državo temeljijo na kvalitativni oceni korupcije v posamezni državi, ki jo ocenjujejo. Strokovnjaki ocenijo naslednjo trditev: »Tveganje, da bodo posamezniki/podjetja izpostavljeni podkupninam in ostalim korupcijskim praksam, da bi izvedli poslovanje, od zavarovanja pomembne pogodbe do dovoljenja za izvoz/uvoz manjšega produkta ali pridobitve vsakdanje dokumentacije. To grozi sposobnosti podjetja delovati v državi ali pa ga izpostavi zakonskim ali regulatornim kaznim in škodljivosti ugleda.« Ocene se podajo na lestvici od 1.0 (ki pomeni maksimalno korupcijo) do 5.0 (ki pomeni minimalno stopnjo korupcije) in dovoljujejo vmesne polovične ocene (npr. 3.5) (Transparency International Slovenia, 2019; World Bank, brez datuma).

2.1.7 World Competitiveness Yearbook - IMD World Competitiveness Center

- Raziskava med podjetji.
- Kaj meri: mnenje (zaznavo) predstavnikov poslovnega sektorja.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: IMD World Competitiveness Center.
- Način ocenjevanja: kvantitativni podatki uradnih statistik in raziskava izvedenskega mnenja z anketnim vprašalnikom; respondenti so poslovneži, ki delajo v ocenjevanih državah.

World Competitiveness Yearbook ocenjuje konkurenčnost držav; kako njihova socio-politična in ekonomska klima vpliva na poslovno okolje. Študija zajema 333 kriterijev, zajema pa tako trde podatke kot raziskavo med vodilnimi poslovneži. V raziskavo so vključena domača in tuja podjetja, raziskava pa poteka med domačimi in tujimi

predstavniki podjetij, da se doda mednarodno perspektivo na lokalno okolje (Transparency International Slovenia, 2019).

Raziskava izvedenskega mnenja med predstavniki poslovnega sektorja dopolnjuje statistične podatke mednarodnih, regionalnih in nacionalnih virov. Raziskava je namenjena predvsem kvantificiranju tistih pojavov, ki jih je v osnovi težko meriti, med njimi korupcijo. Pošlje se predvsem managerjem srednje in višje ravni vseh industrij, ki so vključene v raziskavo. Vzorec podjetij je reprezentativen za celotno gospodarstvo in pokriva vse sektorje v gospodarstvu. Izbere se takšna velikost vzorca, da je ta reprezentativen glede na velikost BDP posameznega sektorja torej takšno velikost vzorca, ki je sorazmerna z razčlenitvijo BDP po sektorjih gospodarstva. Respondenti so domači in tuji zaposleni v domačih ali tujih podjetjih, ki vsaj eno leto živijo v državi, ki jo ocenjujejo, in odgovarjajo na vprašanja, povezana s konkurenčnostjo okolja. Odgovori so zaupni, zagotovljena je anonimnost respondentov (IMD World Competitiveness Center, brez datuma). Vprašanje, ki se navezuje na korupcijo je sledeče: »Podkupovanje in korupcija: obstajata ali ne obstajata«. Na takšno vprašanje respondenti nato odgovorijo na lestvici od 1 do 6, ki je nato pretvorjena v lestvico od 0 do 10, kjer 0 pomeni najvišjo raven zaznane korupcije, 10 pa najnižjo (Transparency International Slovenia, 2019). Slovenija je na vprašanje v povezavi s korupcijo dobila oceno 3,51, na lestvici od 1 do 10 (World Bank, brez datuma). V Sloveniji za IMD raziskavo izvaja Inštitut za raziskave pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Na vprašanja iz raziskave odgovarjajo managerji slovenskih majhnih, srednjih in velikih podjetij (Komisija za preprečevanje korupcije, 2012: str. 40).

2.1.8 International Country Risk Guide - The Political Risk Services Group

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: ocene tveganja zaradi korupcije, podane s strani strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Political Risk Services Group.
- Način ocenjevanja: ocena tveganja; komercialni ponudnik poslovnih informacij.

International Country Risk Guide je skupek ocen političnega, ekonomskega in finančnega tveganja v državah ali teritorijih, ki so pomembni za mednarodno poslovanje. Na vzorcu ocenjevanja poročilo pretvori pridobljene informacije v točke tveganja. Ocene tveganja so podane s strani strokovnjakov, nato pa so predmet medsebojnega pregleda na tematski in regionalni ravni. V poročilu je zajetih več dimenzij politične in ekonomske narave, med drugim korupcija. Ocene za korupcijo so podane mesečno na lestvici od 0 (visoko tveganje) do 6 (nizko tveganje korupcije), dovoljene pa so polovične ocene. Mesečne ocene so nato združene v povprečje, da se pridobi enotni letni rezultat oz. ocena korupcije v neki državi (Transparency International Slovenia, 2019; World Bank, brez datuma).

Odgovorni raziskovalci so zadolženi za zbiranje političnih informacij ter finančnih in ekonomskih podatkov, ki jih pretvorijo v točke (ocene) tveganja za vsako posamezno vključeno komponento na podlagi konsistentnega vzorca ocenjevanja. Korupcija spada med politične komponente, katerih ocene so podane na temelju subjektivne analize na podlagi informacij, ki jih imajo. Maksimalno število točk za komponento korupcije je 6, ki pomeni zelo nizko tveganje za korupcijo, medtem ko 1 pomeni visoko tveganje. Ocenjuje se korupcijo znotraj političnega sistema. Ocene in analize za posamezno državo so javno dostopne s plačljivo registracijo (PRS Group, brez datuma).

2.1.9 Global Competitiveness Index – Svetovni ekonomski forum

- Raziskava med podjetji.
- Kaj meri: mnenje predstavnikov poslovnega sektorja.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: Svetovni ekonomski forum.
- Način ocenjevanja: anketni vprašalnik.

Executive Opinion Survey, na podlagi katere nastane omenjeni indeks, je letna raziskava med predstavniki poslovnega sektorja, z namenom pridobitve podatkov, ki so potrebni za izdelavo Globalnega poročila o konkurenčnosti in indeksa Global Competitiveness Index. Forum sodeluje z domačimi oz. regionalnimi partnerskimi institucijami, ki izvedejo raziskavo v svoji državi oz. regiji. Domače institucije izberejo zaradi njihove boljše možnosti dostopa do vodilnih predstavnikov podjetij v neki državi, pa tudi zaradi boljšega razumevanja in poznavanja domačega poslovnega okolja in njihove zaveze k raziskavam konkurenčnosti, ki jih izvajajo Svetovni ekonomski forum. Partnerske institucije so večinoma ekonomski oddelki fakultet nacionalnih univerz, ki so visoko spoštovani v javnosti, ali pa neodvisni raziskovalni inštituti ali poslovne organizacije (Transparency International Slovenia, 2019). Zadnji izračuni indeksa so bili narejeni za leto 2018. Slovenija je glede na komponento »transparentnost – pojavnost korupcije« dosegla rezultat 61,0 (od 0 do 100), kar jo uvršča na 31. mesto skupaj z Bocvano, med 140 državami, vključenimi v raziskavo. V Sloveniji raziskavo za Svetovni ekonomski forum izvaja Inštitut za ekonomske raziskave pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani, ki raziskavo deli med managerje slovenskih majhnih, srednjih in velikih podjetij (Komisija za preprečevanje korupcije, 2012, str. 40). Raziskave so izvedene na podlagi podrobnih smernic z namenom zbiranja vzorca, stratificiranega po sektorjih dejavnosti in velikosti podjetja (Transparency International Slovenia, 2019). Respondenti so v anketi odgovarjali na osem vprašanj, povezanih s korupcijo, odgovor na vsakega pa je podan na lestvici od 1 do 7, pri čemer 1 pomeni, da je praksa zelo pogosta (veliko korupcije), 7 pa, da se opisano dejanje v povezavi s korupcijo nikoli ne dogaja. Vprašanja so se nanašala na javno zaupanje v politike, razpršitev javnih sredstev, iregularnost plačil pri izvozu in uvozu, iregularnost

plačil v javnih službah, iregularnost plačil pri pobiranju davkov, iregularnost plačil pri javnih pogodbah, iregularnost plačil pri sodnih odločitvah in pojavu zajetja države (angl. state capture) (Transparency International Slovenia, 2019; World Economic Forum, 2016; World Bank, brez datuma).

2.1.10 Varieties of Democracy

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: University of Gothenburg, V-Dem Institute in University of Notre Dame.
- Način ocenjevanja: spletna anketa; strokovna ocena.

Raziskava je novejši pristop h konceptualizaciji in merjenju demokracije. Preko multidimenzionalnega in razčlenjenega podatkovnega niza prikazuje kompleksnost koncepta demokracije. Projekt pomeni sodelovanje več kot 3000 učenjakov po vsem svetu, kot gostiteljica pa deluje Univerza v Gotheburgu na Švedskem in Kellogg Institute iz Univerze v Notre Damu v Združenih državah Amerike. Gre za enega največjih projektov zbiranja družbenih podatkov, ki se osredotoča na raziskovalno delo. Približno polovica podatkovnega niza temelji na dejanskih podatkih iz uradnih dokumentov, polovica pa na subjektivnih ocenah tematik. Slednje navadno ocenjuje po pet strokovnjakov, ki podajo ocene za posamezne države. Med pojavi, ki se ocenjujejo na ta način, je tudi korupcija. Strokovnjaki odgovarjajo na vprašanje: »Kako razširjena je politična korupcija?«. Oceno podajo na lestvici od 0 (najnižja raven korupcije) do 1 (najvišja raven korupcije). Preko ocen strokovnjakov tako dobijo indeks politične korupcije (angl. political corruption index), kateri je nato vključen v sestavljene kazalnike za merjenje korupcije, kot sta CPI in CoC (WBG) (Transparency International Slovenia, 2019).

Za namen raziskave oceno poda vsaj 5 nacionalnih strokovnjakov, ki državo ocenijo glede na več indikatorjev. Izbira kandidatov za ocenjevanje se začne z listo potencialnih strokovnjakov, to je navadno med 100 in 200 imeni na državo. Regionalni manager, v posvetu z državnimi koordinatorji, skrči listo, raziskovalci-asistenti z inštituta pa dodatno pomagajo pri izboru z informacijami, ki jih najdejo na spletu. Obstaja 5 kriterijev za izbiro strokovnjakov, najpomembnejši pa je posameznikova strokovnost in znanje o državi in raziskavi, pri kateri bodo potencialno sodelovali. Izbrani posamezniki nato izpolnjujejo tista področja, ki jih pokriva raziskava, o katerih imajo največ znanja. Naslednji kriteriji so še povezanost z državo, ki jo ocenjujejo, namen sodelovanja oz. zavezanost k temeljitemu in resnemu pristopu k raziskavi, nepristranskost in raznolikost v strokovnem ozadju izbranih strokovnjakov. Glede na te kriterije se nato izbere manjša skupina strokovnjakov,

ki podajajo svoje strokovno mnenje o različnih področjih, ki jih pokriva raziskava. Identiteta strokovnjakov se ne razkriva zaradi varovanja zaupnosti podatkov. Kvota je pet nacionalnih raziskovalcev za posamezno področje raziskave, dejansko pa se jih navadno izbere 6 ali 7, z namenom nadomestljivosti strokovnjaka, ki je bil izbran prvotno, če ta ne izpolni svojih obveznosti do inštituta v celoti. Strokovnjaki za svoje sodelovanje dobijo manjše plačilo. Večina izbranih strokovnjakov ocenjuje eno ali dve področji raziskave, oziroma, o katerih ima največ znanja. Kodiranje oz. ocenjevanje s strani strokovnjakov poteka preko, v ta namen izdelane, spletne ankete. Poleg ocene, ki jo podajajo za posamezno vprašanje, pa morajo strokovnjaki zraven dopisati še raven zaupanja, ki kaže na to, kako so prepričani v oceno, ki so jo podali (npr. 100 odstotno, 90 odstotno ipd.). Ankete in navodila so prevedeni v 5 svetovnih jezikov (V-Dem Institute, 2018).

2.1.11 Institutional Profiles Database

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov.
- Leto zadnje objave: 2016.
- Ponudnik podatkov: Francosko ministrstvo za gospodarstvo, industrijo in zaposlovanje in Francoska agencija za razvoj.
- Način ocenjevanja: anketni vprašalnik; ponudnik podatkov je javni sektor (respondenti so uradniki dveh ministrstev).

Institutional Profiles Database meri več različnih kazalnikov institucionalnega okolja v razvitih državah in državah v razvoju. Zajete institucionalne komponente so delovanje političnih institucij, javna varnost, javno upravljanje, operativna svoboda trga, sodelovanje deležnikov in strateški pregled oblasti in agencij, varnost transakcij, tržna regulacija in korporativno upravljanje, socialni dialog, odprtost družbe in trgov ter socialna kohezija. Za namen izračuna sesavljenih indeksov se iz kazalnikov izločijo komponente oz. spremenljivke, ki so vezane na korupcijo. Vključi se torej tisti del celotne raziskave, ki zajema podatke o korupciji (World Bank, brez datuma). Institutional Profiles Database je rezultat raziskave, ki jo izvedejo državne ali regionalne institucije oz. oddelki ministrstva za gospodarstvo in finance. Zaznavo oz. mnenje strokovnjakov merijo preko vprašalnika, ki strokovnjake sprašuje po različnih značilnostih njihovega institucionalnega okolja. Za namen izračuna WBGI (CoC) so na primer uporabili tri vprašanja oz. spremenljivke iz opisane raziskave, ki so jih nato vključili v izračun indeksa (raven korupcije med administracijo in državljanji, raven korupcije med administracijo in podjetji, raven korupcije med administracijo in tujimi podjetji). Francosko ministrstvo, ki bdi nad raziskavo, razpošlje vprašalnik regionalnim oz. državnim pisarnam, kjer francoske izpostaje, ki so v lokalnem okolju države, ki jo ocenjujejo, nato glede na svoje lastno znanje in tudi znanje lokalnih državnih strokovnjakov, izpolnijo vprašalnik. Ker nad

raziskavo v lokalnem okolju ponekod bdiša dve izpostavi ministrstva, sta pozvani, da vprašalnik izpolnita skupaj in podata enoten odgovor. Strokovnjaki so izbirali med petimi odgovori, ki so bili podani na lestvici od 0 do 4 (Bertho, 2013).

2.2 Kazalniki, ki temeljijo na izkušnjah s korupcijo

Rule of Law in Global Corruption Barometer sicer štejemo tudi pod raziskave merjenja zaznave korupcije, oba sta tudi vključena v vsaj enega od indeksov za merjenje zaznave korupcije (CPI, WBGI). Ju je pa zaradi tega, ker respondente sprašujeta tudi po izkušnjah s korupcijo, smiselno vključiti v poglavje o izkušnjah s korupcijo. Oba kazalnika torej merita tako zaznavo, kot izkušnje posameznikov s korupcijo.

2.2.1 Rule of Law Index - World Justice Project

- Raziskava mnenja strokovnjakov; raziskava med gospodinjstvi (viktimizacijska študija).
- Kaj meri: mnenje strokovnjakov o korupciji; zaznavo in izkušnje javnosti s korupcijo.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: World Justice Project.
- Način ocenjevanja: osebno anketiranje na terenu za splošno javnost, podrobni vprašalnik/anketa za strokovnjake.

Rule of Law Index je orodje za ocenjevanje uresničevanja zakonodajnega okvirja v praksi, pri čemer indeks ponuja raznolike podatke o različnih dimenzijah zakonodaje v različnih državah. Rangiranje in rezultati indeksa so podvrženi strogemu postopku zbiranja podatkov in procesu agregiranja teh podatkov. Podatke zagotovijo z globalno anketo namenjeno splošni javnosti in podrobnemu vprašalniku, ki je namenjen lokalnim strokovnjakom iz države, ki se jo ocenjuje. To so strokovnjaki in akademiki z izkušnjami iz civilnega in komercialnega prava, kazenskega pravosodja, delovnega prava in javnega zdravja (Transparency International Slovenia, 2019). Vprašalniki so prevedeni v več jezikov in uporabljajo splošno uporabljene termine in izraze v povezavi s pojavom, o katerem sprašujejo. V vsaki državi se aktivira več strokovnjakov, ki odgovarjajo na vprašalnik, lokalne institucije pa so tiste, ki izvedejo javno raziskavo med gospodinjstvi. Ekipe World Justice Project pošlje vprašalnike strokovnjakom iz posameznih držav in je v stalnem kontaktu z njimi, za namen raziskave. Posamezna vprašanja so kodirana tako, da dobijo številske vrednosti, torej kvantitativno obliko, ki je nato uporabljena v drugih sestavljenih kazalnikih. Pridobljeni podatki so podvrženi več testom za identifikacijo potencialnih pristranskosti in napak. V ta namen se izvede več navzkrižnih preverjanj, vključno s preverjanjem s pomočjo kvantitativnih podatkov in kvalitativnih ocen, ki so jih izdelale druge lokalne in mednarodne organizacije. Javno anketiranje je bilo izvedeno na

tri načine: z neposredno komunikacijo, telefonsko in preko spleta. Ankete so zastavljene tako, da sprašujejo tako o zaznavi respondentov, kot o dejanskih izkušnjah, vključuje pa tudi relevantne socio-demografske podatke o respondentih. Lokalne institucije, ki prevzamejo izvajanje anketiranja uporabljajo verjetnostni vzorec 1000 respondentov v treh največjih mestih v vsaki državi.

V Sloveniji je bila javna raziskava izvedena na vzorcu posameznikov iz Ljubljane, Maribora in Celja, raziskavo pa je izvedlo podjetje Ipsos d.o.o. in sicer z osebno komunikacijo (angl. face-to-face). Novi metodološki pristopi pa z letom 2018 predvidevajo nacionalno reprezentativnejše vzorce, torej takšne, ki bodo v raziskavo vključili celotno državo, ne zgolj največja mesta. Izvedena raziskava iz leta 2017 je zajela 1006 respondentov. Raziskave med gospodinjski se dopolnijo z ocenami domačih strokovnjakov. Vprašalnik, namenjen strokovnjakom, vsebuje zaprta vprašanja o zaznavanju korupcije in številne hipotetične scenarije. Respondenti, ki podajajo strokovna mnenja so predstavniki odvetniških pisarn, univerz in fakultet, raziskovalnih organizacij in neprofitnih nevladnih organizacij, pa tudi posamezniki iz mreže World Justice Project. V zadnjem poročilu so na zadnjih straneh poročila navedeni posamezniki, ki so za namen raziskave podali svoje strokovno mnenje. Z imenom in priimkom je navedenih 15 različnih predstavnikov različnih organizacij, anonimni respondenti pa, jasno, niso zapisani z imenom in priimkom. Raziskave med strokovnjaki so urejene v štirih jezikih. Za vsako državo najprej identificirajo v povprečju 300 lokalnih strokovnjakov, od katerih nato izberejo vzorec tistih, ki na vprašalnike odgovarja. Teh je navadno povprečno 26 na državo, se pa te številke lahko med državami precej razlikujejo. Za Slovenijo ni navedenega natančnega števila, glede na to, da je navedenih 15 strokovnjakov, pa lahko sklepamo, da jih je torej v raziskavi leta 2017 sodelovalo vsaj 15 (World Justice Project, 2018).

Strokovnjaki, ki odgovarjajo na vprašanja, morajo ostati v kontaktu s krovno organizacijo, ki bdi nad raziskavo (World Justice Project, brez datuma). V indeks vključenih 8 faktorjev (razdeljenih na 44 podfaktorjev, posamezni podfaktor pa združujejo različne spremenljivke), eden izmed teh je »odsotnost korupcije« (angl. Absence of Corruption), ki meri odsotnost korupcije v vladi. Ta faktor zajema tri oblike korupcije: podkupovanje, neprimeren vpliv javnih in privatnih interesov in zlorabe javnih sredstev ali drugih javnih virov (World Justice Project, 2018). Končni rezultat združuje ocene strokovnjakov in splošne javnosti. V CPI so vključeni zgolj tisti rezultati, ki so pridobljeni s strani strokovnjakov - upoštevano je torej le strokovno mnenje o odsotnosti korupcije v neki državi. Rezultate podajajo na lestvici od 0 do 1, pri čemer 0 pomeni nizko odsotnost korupcije, 1 pa visoko (Transparency International Slovenia, 2019). Na tej lestvici je Slovenija dosegla rezultat 0.63, kar jo uvršča v tisto polovico lestvice, kjer je odsotnost korupcije večja, ne manjša (World Justice Project, 2018).

2.2.2 Global Corruption Barometer Survey - Transparency International

- Raziskava med gospodinjstvi (viktimizacijska študija).
- Kaj meri: zaznavo in izkušnje s korupcijo.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Transparency International.
- Način ocenjevanja: osebno in telefonsko anketiranje.

Svetovni barometer korupcije (angl. Global Corruption Barometer, v nadaljevanju GCB) je rezultat globalne raziskave javnega mnenja, ki z anketiranjem gospodinjstev pridobiva podatke o izkušnjah posameznikov s korupcijo in o njihovi zaznavi korupcije. Podatki za namen raziskave so bili pridobljeni z osebnim ali s telefonskim anketiranjem. Anketiralo se je zgolj odrasle osebe. Osebno anketiranje je bilo računalniško podprto (angl. Computer Assisted Personal Interviewing), torej na način, da so raziskovalci odgovore anketirancev računalniško zapisali, ali pa so odgovore zapisovali na papir (angl. Paper and Pencil Interviewing). S slučajno metodo pridobljena stratificirana skupina vzorca je bila narejena v vsaki državi posebej, vzorec je bil stratificiran glede na regijo in stopnjo urbanizacije, vzorci pa so bili stratificirani v vseh regijah države, glede na velikost populacije. Gospodinjstva so bila izbrana s tehniko slučajnega vzorčenja. Vprašalnik je bil preveden v glavne jezike vsake države, prav tako so bile ankete izvedene v jeziku, ki ga je izbral respondent. GCB nakazuje mnenje javnosti o tem, v kolikšni meri menijo, da se skupine z močjo in oblastjo iz njihove države poslužujejo korupcije. GCB se osredotoča na več skupin, ki so lahko podvržene korupciji - to so politiki najvišje instance, ključni javni uslužbenci, ki imajo interakcijo z državljani in tisti, ki niso del javnega sektorja, a so kljub temu vplivni v političnih krogih (regionalni vodje, poslovneži). Raziskava sprašuje po mnenju o pogostosti korupcije med političnimi strankami, v parlamentu/zakonodajnem telesu, medijih, sodnem telesu, med javnimi uslužbenci, v vojski, šolstvu, policiji, v storitvah izdaje registracij in dovoljenj, v davčnem sistemu, zdravstvu in drugih javnih storitvah (telefonske, električne, voda ipd.). V raziskavi se posameznike prav tako kot o zaznavi korupcije, sprašuje po njihovih dejanskih izkušnjah s korupcijo oz. podkupovanjem in o izkušnjah njihovih članov gospodinjstva s korupcijo oz. podkupovanjem v zadnjem letu. Če so imeli izkušnje s korupcijo, se jih naprej vpraša, če so ponudili neuradno plačilo ali darilo za neko storitev (ali so plačali podkupnino na katerem od naslednjih področij storitvenega sektorja: izobraževanje, sodstvo, zdravstvo, policija, dovoljenja (izdajanje dovoljenj), druge javne storitve, davki, zemlja, carine). V Sloveniji je raziskavo vodilo podjetje TNS Opinion (Kantar Public Brussels), ki je izvajalo osebno anketiranje, podatke pa je za namen raziskave dalo 1501 respondentov. Vprašanja se postavljajo na podlagi vnaprej pripravljenega vprašalnika, kamor raziskovalci (računalniško ali pisno) vpisujejo odgovore respondentov. Za različna vprašanja so uporabljene različne lestvice (Transparency International, 2016; Transparency International 2017; World Bank, brez datuma).

2.2.3 Eurobarometer – Evropski parlament

- Raziskava med gospodinjstvi (viktimizacijska študija).
- Kaj meri: zaznavo in izkušnje s korupcijo.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Evropski parlament.
- Način ocenjevanja: osebno anketiranje na terenu.

Eurobarometer so javnomnenjske ankete, ki jih pod okriljem Evropskega parlamenta izvajajo institucije EU, meri pa različna vprašanja, ki se nanašajo na dojetanje pojavov znotraj EU s strani državljanov. Korupcija je eno izmed vprašanj, ki jih zajemajo posebne ankete, ki se osredotočijo na nek konkretni pojav znotraj EU, ki ga raziskujejo (Evropski parlament, brez datuma). Raziskava se je izvajala oktobra 2017, poročilo pa je bilo izdano decembra 2017. Izvedlo jo je podjetje TNS opinion & social, v skupno 28 državah EU. Pri tem je bilo vključenih več kot 28,080 respondentov z različnim socialnim in demografskim ozadnjem. Kot metodo zbiranja podatkov so uporabili osebno anketiranje na terenu, pri respondentih doma, v njihovem lokalnem jeziku. V Sloveniji je za potrebe raziskave anketiranje izvedlo podjetje Mediana. Izvedli so 1014 anket po celotni državi. Kot metoda vzorčenja je uporabljen slučajni verjetnostni vzorec. Raziskava pokriva vprašanja, ki se nanašajo na mnenje Evropejcev o sprejemljivosti podkupovanja za doseg nekega cilja, mnenje o razsežnosti pojava korupcije, o področjih, kjer se pojavlja korupcija, kako se je mnenje oz. zaznava korupcije spreminjala v zadnjih letih, učinkovitost državnih institucij v boju proti korupciji ipd. Poleg mnenja oz. zaznave korupcije s strani Evropejcev meri tudi njihove izkušnje s koruptivnimi dejanji, kot so na primer lastna izpostavljenost korupciji ali poznanstvo nekoga, ki ji je bil izpostavljen oz. priča koruptivnemu dejanju. Skupno je anketa razdeljena na 12 vprašanj, ki se navezujejo na korupcijo (European Commission, 2017).

2.2.4 Enterprise Survey – Svetovna banka

- Raziskava med podjetji.
- Kaj meri: zaznavo in izkušnje s korupcijo.
- Leto zadnje objave: 2013.
- Ponudnik podatkov: Svetovna banka.
- Način ocenjevanja: osebno anketiranje na terenu med predstavniki zasebnega sektorja – podjetij.

Enterprise Survey je raziskava, izvedena med predstavniki zasebnega sektorja, torej med predstavniki podjetij. Respondenti odgovarjajo na več vprašanj, ki so povezana s poslovanjem njihovega podjetja, del vprašanj pa se navezuje tudi na korupcijo. Ugotovitve,

pridobljene z raziskavo, oblikovalcem politik v državi omogočajo oblikovanje takšnih zakonov, ki podpirajo učinkovit zasebni sektor in njihove gospodarske aktivnosti. Za namen raziskave je bilo opravljeno osebno anketiranje s predstavniki podjetij, večinoma iz držav v razvoju, med katere so uvrstili tudi Slovenijo. Raziskava je zastavljena in izvedena na način, da omogoča primerljivost med državami, med sektorji industrije in v času (World Bank Group, brez datuma). Vzorec je bil izbran z uporabo stratificirane slučajne tehnike vzorčenja, s stratifikacijo na treh ravneh: industrije, velikosti podjetja in regije. Kot okvir za vzorčenje in iskanje podjetij je bil uporabljen poslovni register Bizi. V vzorec je bilo nato izbranih 270 podjetij s 5 ali več zaposlenimi. Za Slovenijo se je podatke zbiralo med marcem in septembrom 2013. V imenu Svetovne banke, ki je sicer nosilka projekta, so raziskave v posameznih državah izvajali zasebni pogodbeniki. Ti so tudi sicer bolj zaželeni za namen izvajanja konkretne raziskave, saj raziskava med drugim sprašuje po nekaterih občutljivih temah, kot so odnosi z vlado in korupcijska dejanja.

Raziskava je izvedena v dveh fazah. V prvi se postavi najosnovnejša vprašanja glede razpoložljivosti in časa, ko bi lahko respondenti odgovarjali na vprašanja. V drugi fazi se izvedejo intervjuji z managerji, lastniki ali direktorji, torej s predstavniki podjetij, ki so bila izbrana v vzorec. Za nekatera vprašanja lahko izbrani respondent pooblasti katerega od zaposlenih, da odgovarja nanje, saj lahko ima slednji boljši vpogled v področje po katerem raziskava sprašuje (na primer kdo iz računovodstva ali kadrovske službe). Anketa je izvedena v lokalnem jeziku, torej jeziku, ki ga respondent razume. Za raziskavo, ki je bila v Sloveniji izvedena leta 2013 je bilo najeto podjetje iPSOS. Raziskava je skupno vključevala 387 spremenljivk, saj vključuje širši spekter značilnosti poslovanja posameznega podjetja, z nekaterimi vprašanji pa se dotakne tudi problematike korupcije. Raziskava na primer sprašuje po dajanju neuradnih daril ali podkupnin za doseg kakšnega od poslovnih dogovorov, torej ali so bili respondenti kdaj priča ponujenim podkupninam za doseg nekega posla, kakšen je bil odstotek vrednosti izpeljanega posla, ki je bil ponujen za podkupnino, odstotek prihodkov od prodaje, ki je ponujen za podkupnine, pogostost koruptivnih dejanj ipd. Nekatera vprašanja se navezujejo tudi na zaznavo korupcije, kot na primer verjetnost, da bo podkupnina ponujena v različnih hipotetičnih situacijah. Odgovori na vprašanja se ponujajo na numerični lestvici (World Bank, 2013).

2.2.5 BEEPS

- Raziskava med podjetji.
- Kaj meri: zaznavo in izkušnje s korupcijo.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Evropska banka za obnovo in razvoj (angl. European Bank for Reconstruction and Development, v nadaljevanju EBRD) in Svetovna banka.

- Način ocenjevanja: osebno anketiranje na terenu; respondenti so managerji ali lastniki podjetij.

BEEPS je obsežna raziskava s področja gospodarstva posameznih držav, ki jo skupaj izvajata Svetovna banka in EBRD. V raziskavo so vključene države Vzhodne Evrope in Centralne Azije, podatki pa se zbirajo v povezavi s tistimi področji, ki lahko ključno vplivajo na razvoj poslovnega okolja v neki državi. To so podatki, ki zadevajo poslovno okolje, in sicer podatki o težavah, s katerimi se soočajo podjetja v svojem lokalnem poslovnem okolju, neformalna plačila, problematika s področja sodstva in zakonodaje, korupcije, financ, dela, infrastrukture, inovacije, davkov itd. Raziskava poteka na ravni zasebnega sektorja, torej med podjetji. Na podlagi reprezentativnega vzorca podjetij, se zbirajo podatki o zaznavi predstavnikov podjetij o okolju, v katerem delujejo. Namen raziskave je bolje razumeti, kako podjetja doživljajo oz. dojemajo poslovno okolje ter identificirati, izpostaviti in implementirati reforme politik in institucij, na način, ki podpira učinkovito zasebno gospodarsko dejavnost (EBRD, brez datuma). V raziskavo so vključena zgolj podjetja s 5 ali več zaposlenimi. Zaradi nekaterih občutljivih tematik, ki jih pokriva raziskava (podkupovanje, odnosi z vlado itd.), so za namen raziskave najeti zasebni izvajalci, ki opravijo intervjuje z respondenti. Respondenti, ki so navadno lastniki podjetij in višji managerji, na vprašanja odgovarjajo anketarju. Na nekatera vprašanja lahko odgovorijo tudi predstavniki relevantnih oddelkov, ki se ukvarjajo s tematiko, po kateri vprašanje sprašuje. Navadno se za večja gospodarstva uporabi vzorec 1200-1800 anket, za srednja okoli 360, za majhna (med njimi Slovenija) pa okoli 150 anket. Vzorčenje poteka po isti metodi, ki jo uporabljajo tudi pri Enterprise Survey (WB), torej s stratificirano tehniko slučajnega vzorčenja (EBRD, brez datuma).

2.3 Raziskave, ki merijo korupcijo posredno

Naslednje tri raziskave korupcijo merijo posredno, torej preko nekih drugih pojavov ali značilnosti družbe. Sprašujejo ali iščejo druge podatke, preko katerih nato sklepajo o obsegu korupcije v državi.

2.3.1 Open Budget Index - International Budget Partnership

- Raziskava mnenja strokovnjakov.
- Kaj meri: transparentnost porabe državnih proračunskih sredstev; protikorupcijsko politiko, standarde in dobre prakse držav.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: International Budget Partnership (v nadaljevanju IBP).
- Način ocenjevanja: anketni vprašalnik, izpolnjen s strani domačih raziskovalcev in strokovnjakov s področja upravljanja z državnim proračunom; odgovori podprti z

dokaznim gradivom (proračunski dokumenti, zakoni in intervjuji s strokovnjaki s tega področja).

Open Budget Index meri transparentnost porabe državnih proračunskih sredstev na rezultatski lestvici od 0 do 100, kamor so uvrščene v indeks vključene države. Leta 2017 sta bili v indeks vključeni 102 državi. Slovenija je na lestvici dosegla rang 69, kar jo uvršča med države, ki bolj transparentno upravljajo z državnim proračunom, saj večje število točk pomeni večjo transparentnost. Indeks ocenjuje tri komponente: javna dostopnost informacij o proračunu, priložnosti za javnost, da sodeluje v proračunskem procesu ter vloga in učinkovitost formalnih institucij nadzora nad porabo proračunskih sredstev, kot so zakonodaja, predpisi in revizijska služba. Večina vprašanj se nanaša na to, kaj se dejansko dogaja v praksi, ne toliko na to, kaj zahtevajo predpisi. Vprašanja so zasnovana na osnovi dobrih praks upravljanja z javnimi financami. Vprašalnik sestavlja 145 vprašanj, na katere odgovarjajo raziskovalci iz določene države, ki je vključena v raziskavo in v kateri delujejo. Gre za predstavnike organizacij civilne družbe in akademskih ustanov - takšnih, ki se ukvarjajo s področjem proračunskih vprašanj. Raziskovalci so podatke za svojo državo zbirali med septembrom in decembrom 2016. Vsak odgovor na vprašanje iz raziskave je podprt z dokaznim gradivom v obliki proračunskih dokumentov, državnih zakonov ali intervjujev s predstavniki vlade, zakonodajne oblasti ali strokovnjaki s področja proračunskega upravljanja. Osebe IBP je ves čas spremljalo potek raziskave in po potrebi asistiralo, predvsem v zvezi z izpolnjevanjem vprašalnika. Po končani fazi izpolnjevanja vprašalnika, se osebe IBP posveti analizi in diskusiji za vsak izpolnjeni vprašalnik skupaj z raziskovalci, ki so vprašalnik izpolnjevali, s čimer si prizadevajo zagotoviti, da je na vsa vprašanja odgovorjeno na način, ki je konsistenten in primerljiv z drugimi državami. Hkrati so odgovori preverjeni s strani Svetovnega denarnega sklada, Svetovne banke in OECD. Nato je vsak vprašalnik še preverjen s strani anonimnega poznavalca področja, torej nekoga z zadostnim znanjem s področja proračunskega sistema določene države (IBP, brez datuma).

2.3.2 World Values Survey – World Values Survey Association

- Raziskava med gospodinjstvi.
- Kaj meri: vrednote in prepričanja glede družbenih pojavov.
- Leto zadnje objave: 2011–2014 (najaktualnejša raziskava je trenutno v teku; izvajanje v 2012–2018, rezultate se pričakuje leta 2019).
- Ponudnik podatkov: World Values Survey Association.
- Način ocenjevanja: osebno anketiranje na terenu in telefonsko anketiranje.

Gre za globalno mrežo strokovnjakov s področja družboslovja, ki preučujejo spreminjajoče se vrednote in njihov vpliv na družbeno in politično življenje. Celotna raziskava je

sestavljena iz posameznih nacionalno reprezentativnih raziskav, ki se jih izvede v več kot 100 državah, s pomočjo enotnega vprašalnika. Za namen raziskave se kot metodo uporabi anketiranje, pri čemer globalno izvedejo več kot 400.000 anket. Za vsak novi val raziskav (zadnji objavljen je iz obdobja med letoma 2011 in 2014) se sestavi vprašalnik, pri čemer sodelujejo strokovnjaki iz celega sveta. Vprašalnik je nato preveden v več nacionalnih jezikov, pri nekaterih vprašanjih pa deloma prilagojen nacionalnemu kontekstu. Zadnji sestavljeni vprašalnik je bil sestavljen leta 2016, uporabljen pa v raziskavi 2017–2018, katere podatki pa še niso objavljeni. Vprašalnik je sestavljen iz približno 290 vprašanj, meri pa kulturne vrednote, odnose in prepričanja v povezavi s spolom, družino, religijo, odnos in izkušnje s revščino, izobrazbo, zdravjem in varnostjo, družbeno tolerantnost in zaupanje, odnos do multilateralnih institucij, kulturne razlike in podobnosti med regijami in družbami. Dodatno je bil vprašalnik dopolnjen s tematikami kot so pravičnost, korupcija, odgovornost in tveganje, migracije, nacionalna varnost in globalno upravljanje. Korupcija je torej le ena izmed vključenih tematik, na katero se navezuje nekaj vprašanj iz vprašalnika – v najnovejšem vprašalniku se na korupcijo navezuje 9 vprašanj (World Values Survey, brez datuma).

Minimalno število v vzorec vključenih enot (oz. zaključenih anket), ki so vključene v nacionalni podatkovni niz, je v večini držav 1200. Vzorec mora biti reprezentativen in zajemati respondente, starejše od 18 let, ki stanujejo v zasebnih gospodinjstvih v neki državi, ne glede na državljanstvo, nacionalno identiteto ali jezik. Primarna metoda zbiranja podatkov za namen raziskave je osebno anketiranje na terenu, pri respondentih doma, lahko pa tudi telefonsko anketiranje, če oseba stanuje v bolj oddaljenem območju. Odgovori respondentov se zapisujejo na vprašalnik v papirnati obliki ali računalniško. Osebe so anketirane v določenem omejenem časovnem okviru. Raziskavo v vsaki državi izvedejo strokovne, profesionalne organizacije. Vsaka država ima določenega vodilnega preiskovalca/raziskovalca (družboslovni znanstvenik, ki deluje na akademskem področju), ki je zadolžen za izvajanje raziskave v skladu z določenimi pravili in procedurami. Ves čas izvajanja raziskave na terenu, je potrebno pisno poročati o napredku. Nobene države se ne vključi v raziskavo, dokler ni priskrbljena vsa potrebna dokumentacija, vključno z zaključenim vprašalnikom in poročilom o državi specifičnih informacijah. Vsem respondentom je zagotovljena popolna anonimnost podatkov. Zadnja že objavljena raziskava se je v Sloveniji izvajala od marca do junija 2011, vodilna institucija pa je bila Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Nova raziskava je v času pisanja te naloge v teku (World Values Survey, brez datuma).

2.3.3 Index of Public Integrity – Hertie School of Governance

- Različne metode pridobivanja posrednih podatkov, združene v sestavljeni kazalnik.
- Kaj meri: meri zmožnost nadzora korupcije v posameznih državah; posredno merjenje nadzora nad korupcijo v neki državi preko različnih komponent, ki so združene v en sam indeks.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Hertie School of Governance.
- Način ocenjevanja: različno.

Glede na naše prejšnje primere je ta raziskava, katere rezultat je sestavljeni kazalnik, posebna z razlogom, da večina komponent, ki sestavljajo kazalnik, ne meri korupcije, ampak pojave, ki se ne navezujejo direktno na korupcijo. Index of Public Integrity podobno kot ostali indeksi združuje več komponent, v tem primeru na področju javne integritete in transparentnosti. Namen indeksa je oceniti kako dobro družba nadzoruje korupcijo in zagotavlja, da se javni viri porabljajo transparentno, brez koruptivnih praks. Zagotavlja torej prikaz stanja na področju nadzora nad korupcijo v 109 državah, ki so v indeks vključene. Indeks je sestavljeni kazalnik in sestoji iz naslednjih šestih komponent: neodvisnost sodstva, upravno breme, odprtost trga, transparentnost proračuna, e-državljanstvo in svoboda tiska. Izbor komponent temelji na teoretičnem okvirju, ki ga predlagajo Mungiu-Pippidi in drugi (2017). Izбира komponent je tako rezultat preteklih raziskav in na njih temelječih najpogostejših komponentah nadzora nad korupcijo. Komponenti »neodvisnost sodstva« in »svoboda tiska« temeljita na istem podatkovnem viru. Ostale štiri komponente so osnovane na različnih podatkovnih virih. Vse komponente so bile primerno standardizirane, končni indeks pa je rezultat enakomerno uteženih povprečij vseh komponent. Podatki za izračun komponente upravno breme so na primer izračunani na podlagi števila postopkov in časa, ki so potrebni za zagon neke poslovne aktivnosti moških in žensk ter glede števila in časovne obremenitve, povezane s plačilom davka od dohodkov pravnih oseb. Odprtost trga se meri preko podatkov o času, ki je potreben pri carinskih ali drugih mejnih postopkih pri uvozu/izvozu dobrin in glede na stroške pri teh postopkih. Komponente se merijo preko podatkov, ki so bili pridobljeni v drugih raziskavah, na primer Open Budget Survey, Global Competitiveness Dataset (Svetovni ekonomski forum), Doing Business Data (Svetovna banka), Freedom of the Press Report (Freedom House) in ICT Dataset (International Telecommunication Union; Internet World Stats). Raziskava se osredotoči na objektivne vire (tudi Open Budget Survey na primer temelji na ocenah raziskovalcev, ki pa so nujno podprte z dejanskimi dokazi). Rezultati indeksa so podani na lestvici od 1, ki pomeni najslabšo oceno, do 10, ki pomeni najboljšo oceno, na kateri je Slovenija dosegla rezultat 8,20, kar pomeni, da je v skupini tistih držav, katerih javna integriteta je izmerjena kot razmeroma visoka. Glede na rang je med 109 državami dosegla 22. mesto (Mungiu-Pippidi & Dadašov, 2016).

Glede na to, da gre za novi sestavljeni kazalnik, ga je po komponentah potrebno razdeliti na individualne kazalnike, iz katerih je sestavljen:

- neodvisnost sodstva (angl. Judicial Independence) – Global Competitiveness Report/Executive Opinion Survey (Svetovna banka),
- upravno breme (angl. Administrative Burden) – Doing Business Data (Svetovna banka),
- odprtost trga (angl. Trade Openness) – Doing Business Data (Svetovna banka),
- transparentnost proračuna (angl. Budget Transparency) – Open Budget Survey,
- e-državljanstvo (angl. E-citizenship) – Ict Dataset, Internet World Stats,
- svoboda tiska (angl. Freedom of the Press) – Freedom Of The Press Report (Freedom House).

Razen dveh kazalnikov (oz. virov podatkov za sestavljeni kazalnik) se ostali ne ukvarjajo s korupcijo, ampak merijo druge pojave, med katerimi ni korupcije. Ti individualni kazalniki so viri za sestavljeni kazalnik Index of Public Integrity, ki korupcijo meri posredno, preko nekih drugih, zgolj posrednih konceptov. Zgolj Global Competitiveness Report in Open Budget Survey obravnavata med drugim tudi vprašanja, ki se navezujejo na korupcijo, ostali kazalniki pa se s korupcijo ne ukvarjajo, zato ne bodo podrobneje obravnavani, ampak zgolj na kratko predstavljeni. Zato preostali individualni kazalniki ne bodo predstavljeni kot samostojne raziskave.

Global Competitiveness Report/Index je že metodološko pojasnjen, prav tako Open Budget Survey. Kar zadeva komponento »neodvisnost sodstva« je iz poročila o globalni konkurenčnosti (angl. Global Competitiveness Report) vzeti kazalnik, ki sprašuje: »V kakšni meri je sodstvo v vaši državi neodvisno s strani vplivov članov vlade, državljanov in podjetij?«, na kar se odgovori na lestvici od 1 do 7 (1 – visok vpliv, 7 popolnoma neodvisno). Leta 2017 je Slovenija na tej lestvici dosegla povprečno oceno 3,7, kar jo uvršča na sredino lestvice. Iz Open Budget Survey je bilo za izračun komponente »transparentnost proračuna« vzeti 14 specifičnih vprašanj (spremenljivk), ki so pokrivala transparentnost predloga izvršnega proračuna, iz česar so nato izračunali preprosto povprečje iz vseh 14 vprašanj. Vprašanja se ocenjuje na lestvici od 1 do 100, pri čemer je povprečje za Slovenijo leta 2017 znašalo 92,9 (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

Doing Business Data je osnova za izračun dveh komponent: »upravno breme« in »odprtost trga«. Prva je sestavljena iz standardiziranih vrednosti števila postopkov, ki so potrebni za zagon podjetja oz. poslovanja za moške in ženske (povprečje). Druga komponenta je prav tako povprečje standardiziranih vrednosti časa, ki je potreben pri carinskih ali drugih mejnih postopkih pri uvozu/izvozu dobrin in glede na stroške pri teh postopkih. »E-državljanstvo« je komponenta, sestavljena iz povprečja standardiziranih vrednosti deleža populacije s stalnimi širokopasovnimi priključki, deleža internetnih uporabnikov v

populaciji in deleža porabnikov Facebooka v populaciji. Prvi dve spremenljivki sta vzeti iz podatkovne baze ICT Mednarodne telekomunikacijske unije (angl. International Telecommunication Union's ICT Dataset), tretja pa iz platforme Internet World Stats. Zadnja komponenta, »svoboda tiska«, zajema rezultate iz raziskave Freedom of the Press Report. Vrednosti spremenljivk iz raziskave so standardizirane (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

V nadaljevanju bodo na kratko metodološko opisane še preostale tri (oz. štiri) raziskave: Doing Business Data, ICT Dataset, Internet World Stats in Freedom of the Press Report, kot del kazalnika Index of Public Integrity.

Doing Business Data – Svetovna banka

- Kaj meri: uradni podatki o zakonih, predpisih, regulacijah in ostalih javno dostopnih informacijah s področja vstopa podjetij na trg, pregledano s strani strokovnjakov s tega področja ; vprašalnik na katerega odgovarjajo strokovnjaki (na podlagi svojih izkušenj).
- Leto zadnje objave: 2019.
- Ponudnik podatkov: Svetovna banka.
- Način ocenjevanja: pregled uradnih virov, vprašalnik.

Za izračun komponente »upravno breme« so potrebni podatki o številu in času postopkov, ki so potrebni za zagon podjetja oz. za začetek poslovanja ter število plačanih davkov na leto za podjetja in časovni okvir le tega. V prvi vrsti gre za podatke o vseh potrebnih listinah, potrdilih, dovoljenjih, licencah in ostalih zahtevkih, da se lahko začne poslovati. Podatki o tem so uradni in javno dostopni - to so podatki o zakonih, regulacijah in ostalih javno dostopnih informacijah s področja vstopa podjetij na trg. Na podlagi tega se razvije podroben seznam vseh postopkov, skupaj s podatki o časovnem in stroškovnem okvirju. Seznam je nato pregledan s strani lokalnih odvetnikov, notarjev ali vladnih uradnikov, ki pregledajo oz. preverijo podatke. Podatki o številu plačanih davkov na leto in časovnem okvirju plačevanja davkov za podjetja so dejansko podatki o dohodku ali davku od dohodkov pravnih oseb, socialnih prispevkih, davku na delo, ki ga plačuje delodajalec, davkih na premoženje, davkih na prenos premoženja, davkih na dividende, davku na kapitalni dobiček, davku na finančne transakcije itd. Podatki o tem so pridobljeni iz uradnih, javno dostopnih virov. Za izračun komponente »odprtost trga« se porabi podatke o času, ki se ga navadno porabi za postopke mejne kontrole pri uvozu/izvozu oz. za stroške, ki so povezani s tem (čas in stroški za ureditev potrebne mejne dokumentacije za uvoz in izvoz). Podatki o tem so pridobljeni s pomočjo vprašalnika, na katerega odgovarjajo lokalni strokovnjaki s področja logistike, carinskih postopkov, pristaniščni uradniki in trgovci (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

ICT Dataset – International Telecommunication Union

- Kaj meri: delež populacije s stalnimi širokopasovnimi naročninami in delež internetnih uporabnikov v populaciji; statistični podatki.
- Leto zadnje objave: 2018.
- Ponudnik podatkov: International Telecommunication Union.
- Način ocenjevanja: uradne statistike, pridobljene s pomočjo raziskav med gospodinjstvi.

Gre za statistično bazo podatkov mednarodne organizacije, zato gre dejansko za uradne mednarodne statistike. Podatki iz baze so uporabljeni za izračun komponente »e-državljanstvo« in dajejo podatke o deležu populacije s stalnimi širokopasovnimi priključki ter deležu internetnih uporabnikov v populaciji. Izbrani podatki so administrativni podatki, ki jih zbirajo z raziskavami gospodinjstev (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

Internet World Stats

- Kaj meri: svobodo tiska.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Internet World Stats.
- Način ocenjevanja: različno.

Internet World Stats meri podatke o uporabi interneta na globalni ravni. Iz baze podatkov Internet World Stats je deloma izračunana komponenta »e-državljanstvo«; podatek o deležu uporabnikov Facebooka v populaciji, skupaj z omenjenima deležema iz prejšnjega poglavja (ICT Dataset) sestavlja omenjeno komponento. Podatki temeljijo na podatkovni bazi United Nations Population Division - o uporabi interneta so pridobljeni iz podatkovne baze International Telecommunication Union, Nielsen Online, GfK in drugih relevantnih virov. Gre za mednarodne statistične podatke, ki pa se podobno kot podatki iz prejšnjega poglavja, ne navezujejo direktno na korupcijo (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

Freedom of the Press Report

- Kaj meri: različno.
- Leto zadnje objave: 2017.
- Ponudnik podatkov: Freedom House.
- Način ocenjevanja: različno.

Podatki iz te raziskave so uporabljeni za izračun komponente »svoboda tiska«. Freedom of the Press je letno poročilo o neodvisnosti medijev po svetu. Svobodo medijev merijo s kombinacijo različnih pristopov, s katerimi pridobivajo podatke – raziskave na terenu, konzultacije z lokalnimi viri, informacije iz časnikov, novic, medijev, s strani nevladnih

organizacij, vlad in številnih drugih virov. Strokovni svetovalci in regionalni specialisti nato pregledajo podatke in podajo končno oceno, ki je produkt konsenza med analizo, svetovalci in osebjem organizacije Freedom of the Press. Podobno kot pri prejšnjih poglavjih ne bo podrobno opisan način pridobivanja podatkov in virov podatkov, saj se sama raziskava ne navezuje na korupcijo v nobenem tematskem sklopu, temveč so podatki le ena izmed komponent preko katerih se posredno izračuna ocena korupcije oz. nadzora nad korupcijo v neki državi (Mungiu-Pippidi in drugi, 2017).

2.4 Ostale raziskave

Spodaj naštetе raziskave niso bile vključene v analizo, saj so starejše in se ne izvajajo več, ne vključujejo Slovenije ali ne vključujejo komponente korupcije:

- **ICVS**

Zadnja, šesta je bila nazadnje izvedena v letu 2010. Raziskava se ne izvaja v redih intervalih, zato se ne ve kdaj in, če bo izvedena naslednja. Naslednica te je European Crime and Safety Survey, ki pa je bila izvedena le enkrat in sicer leta 2005.

- **Bribe Payers Index**

Starejši od 5 let in ne vključuje Slovenije.

- **Bribe Payer's Index – Transparency International**

Zadnji objavljen leta 2011.

- **Global Integrity Index**

Indeksa se ne računa več.

- **Public Expenditure and Financial Accountability Framework**

Slovenija ni vključena v raziskavo.

- **Promoting Revenue Transparency Companies Report**

Zadnja raziskava izvedena leta 2011 in Slovenija ni vključena v raziskavo.

Naslednje raziskave niso vključene zaradi pomanjkanja podatkov:

- Public expenditure tracking surveys,
- Corruption Risk Index,
- News Flow Indices of Corruption (NIC) and Anti-corruption (anti-NIC),
- Policy Accountability Mechanisms – Svetovna banka,
- The World Governance Assessment.

2.5 Povzetek pregleda raziskav korupcije v Sloveniji

Pregled merjenja korupcije v Sloveniji je temeljil na mednarodnih raziskavah, ki so večinoma sestavljeni kazalniki, ki poleg korupcije merijo tudi druge pojave. V pregled je

Tabela 2: Povzetek vseh vključenih raziskav s ključnimi podatki o ciljni populaciji, predmetu merjenja, značilnostih vzorčenja in načinu pridobivanja podatkov

	Ciljna populacija	Predmet merjenja	Vzorčni okvir	Velikost vzorca	Tehnika vzorčenja	Način anketiranja
Gallup World Poll	gospodinjstva	Zaznava	seznam telefonskih števil	1000	slučajno (enostavno)	telefonsko
GCB	gospodinjstva	zaznava in izkušnje	ni podatka	1501	slučajno (stratificirano)	osebno
Eurobarometer	gospodinjstva	zaznava in izkušnje	ni podatka	1014	slučajno	osebno
World Values Survey	gospodinjstva	Posredno	ni podatka	minimalno 1200	slučajno	osebno, telefonsko
Rule of Law Index	strokovnjaki (in gospodinjstva)	Zaznava	ni podatka za strokovnjake; prebivalci treh največjih slovenskih mest za gospodinjstva (ni drugega podatka)	vsaj 15 strokovnjakov; 1006 za gospodinjstva	neslučajno (in slučajno)	strokovna ocena; osebno
Sustainable Governance Indicators	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	2 (+8 regionalnih koordinatorjev)	neslučajno	strokovna ocena
Transformation Index	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	2 (en domači in en tuji)	neslučajno	strokovna ocena
Country Risk Service	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
Nations in Transit	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators	strokovnjaki	Zaznava	zaposleni pri Global Insight	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
International Country Risk Guide	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
Varieties of Democracy	strokovnjaki	Zaznava	ni podatka	5	neslučajno	strokovna ocena
Institutional Profiles Database	strokovnjaki	Zaznava	oddelki ministrstev za gospodarstvo ali finance	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
Open Budget Index	strokovnjaki	Posredno	ni podatka	ni podatka	neslučajno	strokovna ocena
World Competitiveness Yearbook	podjetja	Zaznava	ni podatka	ni podatka	slučajno (stratificirano)	papirnati vprašalnik
Global Competitiveness Index	podjetja	Zaznava	ni podatka	ni podatka	slučajno (stratificirano)	papirnati vprašalnik
Enterprise Survey	podjetja	zaznava in izkušnje	poslovni register Bizi	270	slučajno (stratificirano)	osebno
BEEPS	podjetja	zaznava in izkušnje	ni podatka	okoli 150	slučajno (stratificirano)	osebno
Index of Public Integrity *	drugo	Posredno	/	/	/	/

Vir: lastno delo.

bilo vključenih 19 raziskav, ki so ustrezale pogojem in preko katerih bom v analizi presojala kakovost podatkov. V tabeli 2 so navedene glavne značilnosti opisanih raziskav, podrobnejši razlaga in analiza pa sledita v četrtem poglavju, ki je namenjen analizi merjenja korupcije v Sloveniji. Nekaj raziskav, teh je 11, ne ustreza postavljenim pogojem, zato v nadaljevanju ne bodo vključene v analizo.

3 METODOLOŠKI OKVIR

To poglavje je namenjeno vzpostavitvi metodološkega okvirja, torej metodoloških smernic, na podlagi katerih bom v naslednjem poglavju sklepala o primernosti posameznih metod - o prednostih in slabostih obravnavanih raziskav in njihovih metodoloških pristopov.

3.1 Viri podatkov – primarni in sekundarni viri

Podatki o oceni obsega korupcije v Sloveniji so, glede na obravnavane raziskave, večinoma pridobljeni s terenskimi anketnimi raziskavami na slučajnem vzorcu. Kot piše Bhattacharjee (2012) gre v primeru terenskih raziskav večinoma za uporabo primarnih virov, saj se podatki primarno zbirajo, da bi raziskovalcem pomagali odgovoriti na njihova raziskovalna vprašanja. Večinoma gre za uporabo anketnega načina raziskovanja. Prednosti na ta način pridobljenih podatkov so njihova eksterna veljavnost, zmožnost zajetja in nadzora nad velikim številom spremenljivk ter zmožnost preučevanja znanstvenega problema iz številnih perspektiv oz. z uporabo več teorij. Slabosti so po drugi strani njihova minljiva časovna veljavnost, vprašljiva interna veljavnost (kaj je vzrok in kaj je posledica) in dejstvo, da so takšne raziskave lahko podvržene pristranskim odgovorom respondentov (Bhattacharjee, 2012).

Nasprotno pa Bhattacharjee (2012) sekundarno zbiranje podatkov opisuje kot analizo podatkov, ki so že bili zbrani za druge namene. Raziskovalci jih sami ne zbirajo na terenu, temveč zgolj uporabijo že zbrane in urejene podatke. Takšni podatki so lahko podatki vladnih agencij ali pa drugi javno dostopni podatki mednarodnih agencij, javnih spletnih portalov itd. Zbiranje takšnih podatkov je v primerjavi s primarnimi precej cenejše in časovno učinkovitejše. Slabosti uporabe teh podatkov pa so, da ti morda niso bili izbrani sistematično in z znanstveno metodo, zato so lahko neprimerni, da se jih uporabi v znanstveni raziskavi. Ker podatki niso bili zbrani v ta namen, lahko le deloma odgovorijo na raziskovalno vprašanje, kot piše Bhattacharjee (2012).

3.2 Anketno raziskovanje

Bhattacharjee (2012) anketno raziskovanje opiše kot metodo, ki uporablja standardiziran vprašalnik, da na sistematičen način od respondentov pridobi podatke. Danes se to metodo

uporablja predvsem v kvantitativnih raziskavah v družbenih vedah za pridobivanje podatkov o mnenjih, zaznavah, zadovoljstvu ipd. Metoda vključuje posameznike, navadno posamezne predstavnike javnosti, ali večje skupine ljudi, ki odgovarjajo na vprašanja o neki tematiki. Avtor izpostavlja nekatere prednosti, ki jih prinaša metoda anketnega raziskovanja. Prvič, z uporabo takšnega pristopa je najlažje meriti širok spekter skritih pojavov, kot na primer preference ljudi, njihove značilnosti, vedenje, vrednote, prepričanja ali dejanske informacije. Drugič, takšen način pridobivanja podatkov je najprimernejši, da dobimo podatke o neki populaciji, ki je prevelika, da bi jo opazovali neposredno. To zagotovimo tako, da izberemo ustrezen, reprezentativen vzorec. Tretjič, zaradi narave metode, ki omogoča respondentom, da si sami izberejo, kako na raziskavo odgovorijo, je takšen način zbiranja podatkov prijaznejši in tudi bolj priljubljen pri respondentih. Četrto, intervjuji so lahko edini način, da se dostopa do nekaterih skupin v populaciji (npr. do brezdomnih, ilegalnih imigrantov ipd.). Petič, raziskave, ki so izvedene na velikem vzorcu respondentov, omogočajo detekcijo manjših učinkov in pojavov, tudi ko gre za analizo več spremenljivk, hkrati pa lahko, odvisno od oblike raziskave, omogočajo tudi primerljivost med podskupinami v populaciji. Šestič, takšne raziskave so bolj ekonomične v smislu časa, napora in stroškov. Po drugi strani pa avtor kot pomanjkljivosti izpostavlja veliko število potencialnih pristranskosti, kot na primer pristranskost zaradi neodgovora, pristranskost pri vzorčenju, pristranskost zaradi družbene zaželenosti in pristranskost kot posedico (nepopolnega) priklica podatkov iz spomina.

Proces zbiranja podatkov je torej izpostavljen mnogim napakam. Groves in drugi (2004) obravnavajo proces zbiranja podatkov z dveh vidikov. Prvič, odgovori, ki jih podajo respondenti, morajo pravilno meriti oz. opisati obravnavani pojav. In drugič, podskupina oseb, ki sodelujejo v raziskavi, mora imeti podobne značilnosti, kot jih ima celotna populacija. S kvalitativne perspektive lahko proces opišemo preko napak, ki se lahko pojavijo v vsakem koraku. V nadaljevanju bom opisala nekatere od teh napak. To bo naš metodološki okvir za nadaljnjo analizo. Na strani meritev oz. opazovanja govorimo o treh vrstah napak: problem veljavnosti, merska napaka in napaka pri obdelavi. Na strani reprezentativnosti pa se pojavljajo napake pokritosti, napake pri vzorčenju, napake zaradi neodgovora in napake naknadnih prilagoditev, ki jih skupno označujemo tudi kot napake neopazovanja (Groves in drugi, 2004).

3.3 Napake opazovanja

Veljavnost meritev izhaja iz odsotnosti vrzeli med konstruktom in meritvami. **Veljavnost** pomeni do kolikšne mere se meritve ujemajo s konstruktom, oz., kako bomo opazovani konstrukt (korupcijo) pretvorili v ustrezne spremenljivke, ki jih je mogoče meriti. Sam rezultat meritev je nato enak seštevku dejanske vrednosti in napak, ki predstavljajo odstopanje od dejanske vrednosti. V splošnem veljavnost pomeni korelacijo med samo

meritvijo in dejansko vrednostjo, ki je izmerjena na podlagi vseh poskusov in oseb (Groves in drugi, 2004; Ferligoj, Leskošek & Kogovšek, 1995).

Groves in drugi (2004) **mersko napako** opišejo kot odstopanje med idealno meritvijo na vzorčni enoti, ki odraža resnično stanje, in odgovorom, ki se ga z meritvijo dejansko pridobi. Merska napaka se na primer pojavi, ko respondenti napačno poročajo dejanske vrednosti. To je pogosto pri vprašanjih, ki respondenta sprašujejo o dejanjih, navadah, izkušnjah, ki so v javnosti sprejeti kot nezaželjeni. Če se vzorec napačno poročanih vrednosti pri respondentih ponavlja, govorimo o **pristranskosti odgovorov**. Pristranskost je sistematično popačenje odziva respondentov. Na pristranskost pri odgovarjanju na vprašanja lahko torej vplivajo mnogi dejavniki, ki povzročijo, da respondent na odgovor odgovori z vrednostjo, ki ni skladna z dejanskimi vrednostmi. Poleg že omenjenega je lahko respondentov odziv tudi posledica popačenega spomina, sugestivnega vprašanja in drugih dejavnikov, ki lahko vplivajo na respondenta. Ta napaka je torej posledica respondentove pristranskosti pri odgovarjanju na vprašanja raziskave v skladu z Groves in drugi (2004). Meyer, Mok in Sullivan (2015) navajajo, da bi lahko bil eden izmed načinov, kako zmanjšati raven pristranskosti v raziskavah med gospodinjstvi, poleg naslavljanja problema potencialne pristranskosti, tudi primerjanje rezultatov tovrstnih raziskav z administrativnimi podatki.

Napaka pri obdelavi, kot jo opiše Groves s soavtorji (2004), je opazovalna vrzel med vrednostjo spremenljivke, uporabljeno v statistični oceni in vrednostjo, ki jo podajo respondenti. Gre za napako, ki se pojavi po tem, ko so podatki že zbrani in preden se uporabijo v analizi. Pridobljene podatke je treba namreč najprej pregledati in urediti, med drugim tudi kodirati. V ta namen je potrebno imeti kvantificirane podatke ali pa kvalitativne podatke najprej pretvoriti v takšno obliko, da se jo lahko uporabi v kvantitativni obliki. Iz pridobljenih podatkov je torej potrebno podatke pretvoriti v takšno obliko, da se jih lahko obdeluje, analizira in primerja. Z drugimi besedami, da se jih lahko uporabi v statistični analizi. Avtorji opozarjajo, da se v tem procesu lahko pojavijo mnoge napake. Različne osebe, ki na primer kodirajo odgovore, ki so podani kvalitativno, v tekstovni obliki lahko sprejemajo različne odločitve glede tega, kako bodo odgovori klasificirani. To lahko rezultira v raznolikost rezultatov, ki je izključno posledica sistema kodiranja, s tem pa pride do **pristranskosti pri kodiranju**.

3.4 Napake neopazovanja

Napake neopazovanja so posledica dejstva, da vse enote niso (ali niso celovito) vključene v raziskavo, in se tradicionalno nanašajo na proces vzorčenja. Bhattacharjee (2012) **vzorčenje** opiše kot statistični proces izbora podskupine enot (vzorca enot) iz populacije, na katero se osredotočamo v raziskavi. Da lahko izvedemo ustrezno analizo, je nujno, da je vzorec iz populacije reprezentativen, da lahko značilnosti, ki izhajajo iz vzorca posplošimo

nazaj na celotno ciljno populacijo. Neprimeren in pristranski vzorec je glavni razlog mnogih napačnih sklepov (Bhattacharjee, 2012). V nadaljevanju so opisane tudi druge napake neopazovanja, ki jih izpostavljajo Groves in drugi (2004). To so poleg vzorčne napake še napaka pokritosti, napaka neodgovora in napaka naknadnih prilagoditev. K temu lahko dodamo še napako, ki lahko nastane zaradi napačno oz. neprimerno izbrane ciljne populacije.

Proces vzorčenja sestavlja več korakov. V prvem je potrebno definirati **ciljno populacijo**. V nekterih primerih je izbor ciljne populacije dokaj jasen, saj se lahko pojav, ki ga merimo, navezuje neposredno na ciljno populacijo (Bhattacharjee, 2012). V drugih primerih pa je potrebno še ugotoviti, katera populacija je glede na naravo merjenega pojava najprimernejši posrednik informacij. Prav tako tudi Groves in soavtorji (2004) opozarjajo, da je izbor ciljne populacije lahko težavna naloga predvsem, ko posredno merimo abstraktnejše pojave, kakršen je tudi korupcija. Populacija, iz katere se za namen raziskave izbere reprezentativen vzorec, mora biti dobro določena. Skupek vseh enot v populaciji tvori celotno populacijo. Navezano na raziskavo gospodinjstev, populacija predstavlja vsa gospodinjstva v nekem krajevnem in časovnem okviru, enote pa so osebe, ki živijo znotraj teh gospodinjstev. V večini raziskav podjetij so populacija podjetja (znotraj določene industrije, določene velikosti ipd.), enote oz. ciljni respondenti pa predstavniki teh podjetij (torej zaposleni). Ciljna populacija je po definiciji skupina enot, preko katerih raziskovalec za namen raziskave pridobi potrebne podatke, s pomočjo vzorčne statistike. Definicija ciljne populacije mora natančno določiti, kdo so lahko enote populacije in hkrati določiti časovni okvir, v katerem ti pogoji oz. kriteriji veljajo. Za namen identificiranja enot v ciljni populaciji se uporablja »vzorčni okvir« (Groves in drugi, 2004).

Kot navajajo Groves in soavtorji (2004) je **napaka pokritosti** neskladnost med ciljno populacijo in **vzorčnim okvirjem** – to je del populacije, do katerega lahko dostopamo (navadno seznam s kontaktnimi informacijami), in iz katerega lahko nato izberemo vzorec. V tem koraku je pomembno, da je tudi sam vzorčni okvir reprezentativen glede na ciljno populacijo (Bhattacharjee, 2012). Naprej Groves in drugi (2004) ta korak vzorčenja opisujejo kot seznam postopkov, namenjenih identifikaciji vseh enot ciljne populacije. Vzorčni okvir za gospodinjstva so lahko telefonski imeniki, seznam e-poštnih naslovov ali kaj drugega (Meyer, Mok & Sullivan, 2015). Kalton in Vehovar (2001) menita, da je izbor vzorčnega okvirja v praksi pogostokrat bistveni del vzorčenja in hkrati najpomembnejši dejavnik kakovosti anketne raziskave. Narava vzorčnega okvira je tako lahko pomemben podatek o kakovosti izvedene raziskave. Po mnenju avtorjev je kakovostni vzorčni okvir pomemben ne zgolj zaradi omogočanja identifikacije elementov, ampak tudi ustreznega lociranja elementov v seznamu, z vsemi relevantnimi podatki o elementih, ki so del seznama. Idealen vzorčni okvir naj bi vsak element na seznam uvrstil zgolj enkrat, brez dodatnih seznamov. Ker so v praksi takšni sezname prej redkost kot pravilo, avtorja potencialna odstopanja razdelita v štiri skupine: manjkajoči elementi (tisti, ki jih ni na

seznamu, a sodijo v populacijo), skupine (seznam na enem naslovu vključuje skupino elementa in ne element sam), neustrezni elementi (vključeni so elementi, ki ne pripadajo ciljni populaciji) in podvojeni zapisi (elementi se v seznamu pojavljajo večkrat).

Groves in drugi (2001) opozarjata, da včasih ciljna populacija nima ustreznega vzorčnega okvirja, ki bi se ji popolnoma prilegal, kot na primer neobstoječ posodobljenega seznama prebivalcev v neki državi. V tem primeru se lahko kot vzorčni okvir uporabi telefonski imenik, ki deloma pokrije populacijo, deloma pa ne. Napaka v tem primeru je povezana z deležem prebivalcev, ki se jih lahko doseže na tak način in z vprašanjem, kako različni so ti prebivalci od preostalega dela populacije. Napaka pokritosti lahko pomeni podpokritost (na primer, ne doseže dela populacije, ki nima telefona ali ni v imeniku) ali pa nadpokritost (zajame tudi telefonske številke enot, ki ne spadajo v populacijo; npr. telefonske številke podjetij ipd.) (Groves in drugi, 2004). Kalton in Vehovar (2001) prav telefonsko anketiranje izpostavljata kot najpogostejši način anketiranja oseb, pri čemer seznam telefonskih števil predstavljata vzorčni okvir in razmeroma enostavno izdelavo verjetnostnih vzorcev. Imeniki namreč navadno prikazujejo telefonske številke gospodinjstev. Telefonski vzorci imajo enako verjetnost za vključitev gospodinjstev, neenako pa za vključitev oseb iz gospodinjstev v vzorec. Slednje je odvisno od velikosti gospodinjstva – več oseb kot je v gospodinjstvu, manjša je verjetnost, da bo oseba vključena v raziskavo. Prav tako je potrebno upoštevati možnost več telefonskih priključkov v gospodinjstvu, kar poveča možnost izbora v vzorec. Vendar pa v zadnjem času pokritost s stacionarnimi telefonskimi priključki upada, številke mobilnih telefonov pa večinoma niso javno dostopne, kar predstavlja veliko oviro in zmanjšuje privlačnost telefonskega anketiranja.

Bhattacharjee (2012) kot zadnji korak opisuje **izbor vzorca** iz vzorčnega okvirja, z uporabo natančno definiranih tehnik vzorčenja. Po Groves in drugi (2004) zaradi vključitve zgolj dela vzorčnega okvirja v izbrani vzorec nastane **vzorčna napaka**. Na vzorcu izbranih enot se nato izvajajo meritve. Obstajata dve napaki pri vzorčenju: pristranskost in varianca vzorčenja. Prva se pojavi, ko nekatere enote iz vzorčnega okvirja nimajo možnosti, oz. za njih obstaja zmanjšana verjetnost izbire v vzorec. Druga se pojavi, ker lahko ob istem vzorčnem načrtu izberemo raznolike vzorce in posledično dobimo različne vrednosti statistik. Obseg napake, kot posledice vzorčenja, je funkcija štirih osnovnih principov modela: 1) ali imajo vse enote vzorčnega okvirja znano, neničelno verjetnost izbire v vzorec, 2) ali je vzorec oblikovan z namenom nadzora nad reprezentativnostjo ključnih podpopulacij v vzorcu (stratifikacija), 3) ali so posamezne enote vključene direktno in neodvisno ali v skupinah (vzorci enot ali skupin), 4) kako velik je vzorec izbranih enot. Vzorčna pristranskost je večinoma posledica tega, kako so verjetnosti za izbor v vzorec pripisane različnim enotam v vzorčnem okvirju. Vzorčne pristranskosti se torej znebimo, če damo vsem enotam vzorčnega okvirja enako verjetnost, izbora v vzorec.

Varianco vzorčenja pa lahko zmanjšamo, če uporabimo velike vzorce, takšne, ki so stratificirani, in takšne, ki niso združeni (Groves in drugi, 2004).

Bhattacharjee (2012) omenja dve splošni tehniki vzorčenja. To sta **tehnika verjetnostnega (slučajnega) vzorčenja** in **tehnika neverjetnostnega vzorčenja**. Pri tehniki slučajnega vzorčenja imajo vse enote ne-ničelno verjetnost, da bodo izbrane v vzorec, ta verjetnost pa je lahko natančno določena. Vzorčna statistika je tako nepristranka ocena parametrov iz populacije. Tehnika neverjetnostnega vzorčenja pa je tehnika, pri kateri imajo nekatere enote ničelno verjetnost, da bodo izbrane v vzorec oz. verjetnost izbire v vzorec ni natančno določena. Enote so navadno izbrane glede na določeni neslučajni kriterij, kot na primer po kvotah ali glede na priročnost. Takšen način vzorčenja ne omogoča ocenjevanja napak vzorčenja in je lahko podvržen pristranskostim pri izbiri vzorca. Dejstvo, da je izbira enot v vzorec neslučajna, je tudi razlog, da s takšnim vzorcem pridobljenih ugotovitev ne moremo posplošiti na populacijo, statistično sklepanje (med drugim o velikosti napake) pa je onemogočeno. Kalton in Vehovar (2001) poudarjata, da je ocenjevanje kakovosti neverjetnostnih vzorcev podvrženo subjektivni presoji. Izbira vzorca je največkrat priložnostna. Bhattacharjee (2012) kot enega izmed načinov neverjetnostnega vzorčenja omenja vzorčenje strokovnjakov, ki podajajo svoje mnenje o določeni tematiki. Vzorec se ne izbere slučajno, temveč na podlagi izkušenj in znanja strokovnjakov z določenega področja, ki se ga raziskuje (Bhattacharjee, 2012).

Kalton in Vehovar (2001) tehnike verjetnostnega (slučajnega vzorčenja) delita na enostavno slučajno vzorčenje, sistematično vzorčenje, stratifikacijo, večstopenjsko vzorčenje in vzorčenje z verjetnostjo, ki je sorazmerna velikosti enot. Pri tehniki enostavnega slučajnega vzorčenja (s ponavljanjem ali brez ponavljanja) imajo vsi elementi populacije enako, neničelno, vnaprej znano verjetnost, da bodo vključeni v vzorec, vsi možni vzorci pa so enako verjetni. Gre za najpreprostejšo tehniko, ki predstavlja osnovo za vse ostale tehnike verjetnostnega vzorčenja. Sistematično vzorčenje je včasih glede na vzorčni okvir in velikost vzorca enostavnejša in bolj praktična metoda, pri kateri se iz vzorčnega okvira v vzorec zbira vsak k -ti element, prvi oz. slučajni element pa je bil izbran naključno. Ta tehnika je sporna v primeru, ko je seznam enot v vzorčnem okviru urejen ciklično, vzorčni interval pa sovпада z večkratnikom dolžine cikla, kar pa je v praksi precej redko. Pri stratifikaciji izbiramo vzorec glede na neke vnaprej poznane informacije o populaciji. Glede na te informacije nato populacijo razdelimo na stratumе, ki združujejo elemente glede na neko skupno lastnost. V vsakem stratumu izbiro vzorca opravimo ločeno in neodvisno glede na druge stratumе. Prednost te tehnike je, da je velikost vzorcev v stratumih nadzorovana in tako ni določena slučajno v samem procesu vzorčenja. Proporcionalna stratifikacija predvideva vzorce v stratumih, ki so sorazmerni ustrezni velikosti populacije, disproporcionalna stratifikacija pa vzorce, katerih velikosti v stratumih niso sorazmerne ustrezni velikosti populacije. Pogosta je stratifikacija na osnovi geografskih značilnosti, kjer so stratumi regije, ki jih obravnavamo. Vzorec v skupinah

temelji na predpostavki, da je populacija sestavljena iz različnih podmnožic, v katere se elementi navadno združujejo. V primerjavi s stratifikacijo, kjer se v vzorec vključi vse stratume, se v tem primeru namesto elementov najprej izbere njihove množice – skupine. To so navadno podjetja, šole, naselja, družine ipd. V vzorec so nato izbrani vsi elementi skupine; če pa v vzorec izberemo samo nekaj elementov iz vsake skupine, potem govorimo o dvostopenjskem vzorčenju oz. dvostopenjskemu vzorčenju v skupinah. V primerjavi s skupinami so stratumi natančnejši, saj v vzorec vključijo vse stratume, pri skupinah pa je drugače, saj vključimo le vzorec skupin. Stratumi so v primerjavi s skupinami homogeni, torej vključujejo enake elemente glede na neko lastnost, skupine pa morajo biti notranje čimbolj heterogene, da predstavlja tudi ostale (neizbrane) skupine. Kljub slabši natančnosti pa se vzorčenje v skupinah pogosto uporablja zaradi velikih prihrankov pri stroških anketiranja. Pri vzorčenju v skupinah se predpostavlja, da so skupine enakih velikosti, kar pa je v praksi precej redko. Ko se skupine po velikosti razlikujejo, uporabimo sorazmerno vzorčenje oz. vzorčenje z verjetnostjo, ki je sorazmerna velikosti enot. Kalton in Vehovar (2001) omenjata še naslednje verjetnostne načrte vzorčenja: dvofazno vzorčenje, vzorčenje z replikacijami in panelne raziskave. Ker slednji niso bistveni za namen naše raziskave, ne bodo podrobneje opisani.

Pomemben vidik kakovosti vzorčenja je tudi **velikost vzorca**. Z ustreznim postopkom je potrebno seznan enot iz vzorčnega okvira skrečiti na ustrezno število enot - takšno, ki je stroškovno dosegljivo in hkrati omogoča dovolj natančen izračun. Kalton in Vehovar (2001) izbiro velikosti vzorca opišeta kot kompleksen proces, pri katerem je potrebo upoštevati razmerje med stroški in prednostmi, ki jih prinese izbira večjega (in dražjega) vzorca. Za določanje velikosti vzorca moramo najprej določiti, kakšno natančnost potrebujemo. Na velikost vzorca vplivata tudi način vzorčenja in stopnja anketiranja, ki izraža delež respondentov med vsemi vključenimi ustreznimi enotami. Skoraj nikoli namreč vse enote, ki so vključene v vzorec, ne odgovorijo na anketo. Zato mora biti število enot v vzorcu primerno večje, da se zagotovi ustrezno končno število odgovorov. Za določanje velikosti vzorca pa potrebujemo tudi podatek o tem, kakšen je populacijski delež, ki izraža neko lastnost v populaciji – torej, kolikšen je na primer delež tistih oseb v populaciji, ki so v zadnjem letu prejeli podkupnino. Tabela 3 prikazuje različne velikosti vzorca (n) v odvisnosti od koeficienta variacije (CV) in populacijskega deleža (P). To pride v poštev takrat, ko ocenjujemo deleže v populaciji, torej ko ugotavljamo, za kolikšen odstotek populacije velja določena lastnost (Kalton & Vehovar, 2001).

V splošnem potrebujemo pri ocenjevanju deležev veliko večje vzorce kot na primer pri ocenjevanju parametrov intervalnih spremenljivk, sploh, če so deleži majhni. Manjši kot so deleži, večji vzorec potrebujemo. Intervalne spremenljivke so tiste, katerih vrednosti ocenjujemo na ocenjevalni lestvici (npr. od 1-5). Tabela 4 prikazuje primerne velikosti vzorca za nekatere tipične vrednosti koeficienta variacije (CV), ko gre za intervalne spremenljivke, ob predpostavki, da je uporabljena lestvica 1-5, z aritmetično sredino 3 in

Tabela 3: Velikost vzorca glede na koeficient variacije CV in delež P

CV(p)	P = 1%	P = 5%	P = 10%	P = 50%
0.01	990,000	190,000	90,000	10,000
0.02	247,500	47,500	22,500	2,500
0.03	110,000	21,111	10,000	1,111
0.04	61,875	11,875	5,625	625
0.05	39,600	7,600	3,600	400
0.06	27,500	5,277	2,500	278
0.10	9,900	1,900	900	100
0.15	4,400	844	400	44
0.20	2,475	475	225	25
0.33	909	174	83	9

Vir: Kalton & Vehovar (2001, str. 132).

standardnim odklonom 1, ob normalni porazdelitvi spremenljivke (Kalton in Vehovar, 2001).

Kalton in Vehovar (2001) povzemata, da je v anketah mnogo boljše oblikovati vprašanja, ki temeljijo na ordinalni oz. intervalni lestvici (npr. »Kako se na lestvici od 1 do 5 strinjate z naslednjo trditvijo?«), kot pa takšna, ki temeljijo na nominalni lestvici, na kateri se ocenjujejo deleži (»Ali se strinjate z naslednjo trditvijo ali ne?«), saj so za intervalne spremenljivke potrebni mnogo manjši deleži kot za nominalne spremenljivke. Prav tako velja, da lahko večje vrednosti natančneje ocenimo kot manjše, vse to pa je najugodnejše ob normalni porazdelitvi spremenljivke.

Tabela 4: Potrebna velikost vzorca za normalno porazdeljeno spremenljivko, z aritmetično sredino 3 in standardnim odklonom 1, glede na željeno velikost koeficienta variacije CV

CV	N
0.01	1,111
0.02	277
0.03	123
0.04	69
0.05	44
0.06	30
0.10	11
0.15	4
0.20	2
0.33	1

Vir: Kalton & Vehovar (2001, str. 129).

Zgornje metodološke smernice se navezujejo na velike vzorce, kamor uvrščamo predvsem vzorce gospodinjstev. Manjši vzorci pa sledijo drugugačnim metodološkim pogojem. Kalton in Vehovar (2001) v tem primeru predlagata vpeljavo Bayesove teorije statističnega sklepanja, ki vključuje informacije o vnaprejšnjem poznavanju obravnavanega pojava. S tem pristopom se v tem delu ne bom posebej ukvarjala.

V praksi obstajajo mnoge poenostavitve procesa določanja velikosti vzorca, zato v tabeli 5 povzemam Sudmanovo (1976, v Kalton in Vehovar, 2001) poenostavitev velikosti vzorcev, ki so tipične v anketnem raziskovanju in upoštevajo pogosto predstavljanje rezultatov po podskupinah (npr. po spolu, starostnih skupinah itd.). Splošno sprejete smernice, ki jih predlaga Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), kot merila za določanje stopnje natančnosti glede na koeficient variacije določajo, da koeficient variacije, ki znaša 10 odstotkov ali manj, zagotavlja dovolj natančno oceno, da se objavi brez omejitve, koeficient med 10 odstotkov do vključno 30 odstotkov nakazuje oceno, ki je manj natančna, vendar pogojno sprejemljiva, koeficienti variacije, ki so večji od 30 odstotkov pa nakazujejo na oceno, ki je premalo natančna (Smukavec, 2019).

Tabela 5: Običajne velikosti vzorcev v anketnem raziskovanju

Število analiziranih podskupin	Nacionalni vzorec za osebe ali gospodinjstva	Nacionalni vzorec za organizacije ali institucije
Malo ali nič	1,000 - 1,500	200 – 500
Običajno	1,500 - 2,500	500 – 1,000
Nadpovprečno	2,500 +	1,000 +

Vir: Sudman, 1976, v Kalton & Vehovar (2001, str. 144).

Pri vseh enotah, ki so vključene v vzorec se ne da vedno uspešno opraviti meritev. Potencialni respondenti namreč morda ne želijo, da se jih vključi v raziskavo. Groves in drugi (2004) neskladnost med izhodiščnim in doseženim vzorcem opišejo kot **napako neodgovora**. Ta se pojavi, ko se vrednosti statističnih izračunov, ki so nastali na podlagi podatkov respondentov, razlikujejo od vrednosti, ki bi jih dobili na podatkih celotnega vzorca. Če se na primer preverja matematično znanje učencev in na dan meritev nekateri od teh, ki imajo slabše znanje matematike, niso prisotni, potem so rezultati, ki so zbrani na podlagi sodelujočih respondentov popačeni, saj kažejo na boljše znanje učencev, kot bi sicer, če bi sodelovali tudi tisti, ki imajo slabše znanje iz matematike. Visoka stopnja odgovora zmanjšuje tveganje pristranskosti oz. napak zaradi neodgovora (Groves in drugi, 2004). Meyer, Mok in Sullivan (2015) opozarjajo, da so člani gospodinjstev vedno manj pripravljeni odgovarjati na raziskave, kar poveča napako zaradi neodgovora (neodgovor enote). Tisti, ki se odzovejo na raziskavo pa v večji meri ne želijo odgovoriti na vsa

vprašanja, zaradi česar pride do napake zaradi neodgovora spremenljivke. Razlog za povečanje deleža posameznikov, ki ne želijo sodelovati v raziskavi, je verjetno nazainteresiranost ali pomanjkanje časa, poleg tega pa tudi želja po ohranjanju zasebnosti. Navadno se neodgovor enot glede na razloge za neodgovor razdeli v tri kategorije: ni bilo vzpostavljenega kontakta z enoto, zavrnitev sodelovanja in drugi razlogi (nerazumevanje jezika, slabo zdravstveno stanje enote idr.). Eden izmed razlogov, da je vedno težje vzpostaviti kontakt z osebo je vedno redkejša uporaba stacionarnih telefonov. Glavni razlog za vedno večji neodgovor enot pa je predvsem zavrnitev sodelovanja v raziskavi. Pogost razlog neodgovora na posamezna vprašanja je predvsem izogibanje odgovorom na nekatera občutljiva vprašanja ali pa neznanje. Se pa razlog za neodgovor spremenljivke razlikuje glede na naravo samega vprašanja. Pogostokrat se posamezniki ne odločijo odgovoriti na zastavljeno vprašanje, ker odgovora ne poznajo ali pa ker imajo pomisleke glede zaupnosti njihovih odgovorov. Prav tako na neodgovor na vprašanja vplivajo karakteristike same ankete in način, kako se izvaja intervju (osebno ali preko telefonske povezave), navsezadnje pa tudi karakteristike intervjuvanca (Meyer, Mok & Sullivan, 2015).

Napaka naknadnih prilagoditev je zadnja od napak, ki zadeva prilagoditve po tem, ko je raziskava že opravljena. Gre za poskuse, da bi izboljšali in optimizirali statistične ocene glede na pokritost, vzorčenje in napake neodgovora. Pri tem postopku se uporabijo nekatere informacije o ciljni populaciji ali stopnji odgovora na vzorcu. Kljub temu, da so takšne zaključne optimizacije namenjene zmanjšanju nekaterih napak, jih lahko tudi povečajo (Groves in drugi, 2004). S to napako se v nadaljevanju ne bomo posebej ukvarjali, saj gre za fazo postopka anketiranja, ko so podatki že zbrani.

3.5 Način anketiranja

Glede na zbrane podatke iz obravnavanih raziskav, je očitno, da je primarno sredstvo zbiranja podatkov anketiranje, način anketiranja pa se prilagodi ciljni skupini. Berzelak (2014: str. 6) način anketiranja opredeljuje »kot skupek postopkov za zbiranje podatkov, ki določajo osnovna načela komunikacije in prenosa informacij med anketirancem in anketnim vprašalnikom«. Omenjena osnovna načela povezuje s šestimi značilnostmi načina anketiranja, oz. s tako imenovanimi Couperjevimi dimenzijami. To so stopnja vpletenosti anketarja, stopnja kontakta s respondenti, komunikacijski kanal, lokus nadzora, stopnja zasebnosti in uporaba tehnologije (stopnja računalniške podprtosti) (Berzelak, 2004). De Leeuw (2008) na splošno način pridobivanja podatkov deli na dve osnovni obliki: na tiste s prisotnostjo anketarja in tiste brez nje. Bolj konkretno se bomo osredotočili na naslednje oblike: osebno anketiranje (na terenu), telefonsko anketiranje, anketiranje z uporabo papirnatega vprašalnika in spletno anketiranje. Za telefonsko in osebno anketiranje je značilno, da je pri postopku anketiranja prisoten anketar, pri drugih

dveh pa anketiranci anketo izpolnjujejo brez prisotnosti anketarja (De Leeuw, 2008). V nadaljevanju bodo izpostvljene nekatere značilnosti posameznega načina anketiranja.

Osebno anketiranje (na terenu) je eden bolj priljubljenih načinov zbiranja podatkov, pri čemer anketar anketirancu iz vnaprej pripravljenega vprašalnika bere vprašanja, nato pa pridobljene odgovore označi ali napiše na vprašalnik, pogosto pa k temu doda še svoja lastna opažanja in komentarje. Anketiranje večinoma poteka pri respondentih doma (v primeru ciljne skupine gospodinjstev) ali na delovnem mestu (v primeru anketiranja predstavnikov podjetij). Slabost takega načina anketiranja so višji stroški in več porabljenega časa (Manoilov, 2010). Tako Manoilov (2010) kot De Leeuw (2008) kot prednost osebnega anketiranja izpostavljata možnost, da anketar z dodatnimi vprašanji od anketirancev pridobi dodatne informacije, hkrati pa je stopnja neodgovora na splošno manjša, prvič zato, ker se anketarje pri osebnem stiku manjkrat odslovi kot tiste, ki vzpostavljajo stik preko telefona, drugič pa zato, ker se pri tem načinu anketiranci na splošno manj izogibajo neodgovorom na nekatera vprašanja. Bhattacharjee (2012) kot prednost osebnega stika izpostavlja tudi možnost, da anketar poleg odgovorov na vprašalnik zapiše tudi svoje komentarje in opažanja, hkrati pa lahko anketar anketirancu po potrebi pojasni vprašanje, ki ga anketiranec ne razume, oz. odgovori na potencialna vprašanja anketirancev. Je pa lahko slabost osebnega stika pristranskost odgovorov na nekatera občutljivejša vprašanja, saj anketiranec morda ne želi izdati informacij o kakšni zanj občutljivi tematiki, tako Bhattacharjee (2012).

Telefonsko anketiranje je z vidika potencialnega vplivanja anketarja na anketiranca manj kritično, kljub temu pa imamo tudi v tem primeru stik anketarja za anketirancem, zato ne moremo popolnoma izničiti potencialne napake, ki lahko nastanejo zaradi interakcije z anketarjem. Ker v tem primeru ni osebnega stika, anketar ne more dodati svojih opažanj, ki so nastala na podlagi videnega, prav tako v tem primeru odpade kakršenkoli vpliv neverbalne komunikacije, ki lahko vpliva na respondentove odgovore. Še vedno pa obstaja možnost razlage kakšnega vprašanja in možnost, da anketar odgovarja na vprašanja anketirancev v zvezi z raziskavo. Možnost sugeriranja odgovorov s strani anketarja je v tem primeru manjša, ni pa je mogoče izničiti (De Leeuw, 2008). Manoilov (2010) dodatno izpostavlja, da je preko telefonske komunikacije respondente težje spodbujati k sodelovanju, so pa stroški takšnega načina anketiranja precej nižji, prav tako je za to potrebnega manj vloženega časa.

Anketiranje z uporabo papirnatega vprašalnika in spletno anketiranje je anketiranje brez prisotnosti oz. neposrednega posredovanja anketarja. Pri tem respondenti sami izpolnjujejo vprašalnik. Obstajajo različni kanali, preko katerih anketo posredujemo anketirancu. Navadno pa vprašalniki respondente dosežejo s pomočjo poštnih storitev ali spleta (na primer preko elektronske pošte). Manoilov (2010) našteva nekatere bistvene lastnosti anketiranja po pošti. Med drugim, da na ta način razposlani vprašalniki vsebujejo

natančna in obsežna navodila za respondente, kako izpolniti vprašalnik, ker v tem primeru ni prisotnega anketarja, da bi lahko respondentu kaj dodatno pojasnil. Vprašalniki so lahko daljši, saj lahko zajemajo daljši seznam možnih odgovorov, respondenti pa imajo na voljo več časa, da vprašalnik izpolnijo. Poleg tega ga lahko izpolnjujejo v več delih, torej si lahko izpolnjevanje vprašalnika časovno porazdelijo, oz. vprašalnik izpolnjujejo takrat, ko imajo čas. To je lahko na nek način tudi težava, saj je čas realizacije potencialno precej podaljšan, zato je v tem primeru potrebno upoštevati tudi dolge roke realizacije. Problematično pri poštnem anketiranju je tudi dejstvo, da je stopnja neodgovora v splošnem precej visoka, saj je stopnja nerealiziranih anket nekajkrat višja v primerjavi z drugimi načini anketiranja. Naslednja slabost, ki jo omenja Manoilov (2010) je možnost, da vprašalnik izpolni nekdo drug, ne pa tisti, kateremu je bil namenjen. Anketar namreč nima nadzora nad tem, kdo dejansko izpolnjuje vprašalnik. V splošnem podobne prednosti in slabosti veljajo tudi za spletno anketiranje. Prednost tega so najnižji stroški anketiranja in najmanj porabljenega časa, je pa zato odzivnost respondentov prav tako kot pri poštnem anketiranju, precej nizka. Manoilov (2010) kot slabost omenja problem vzorčenja zaradi neobstoja oprijemljivega vzorčnega okvirja. Problematično je tudi dejstvo, da določeni deli prebivalstva sploh ne uporabljajo spleta, zato je reprezentativnost vzorca precej vprašljiva. Ne glede na to, ali gre za anketiranje po pošti ali po spletu pa De Leeuw (2008) kot prednost anketiranja brez posredovanja anketarja omenja večjo sproščenost respondentov pri podajanju socialno nezaželenih odgovorov. Anonimno in zasebno okolje pri izpolnjevanju ankete namreč zmanjša tendenco respondenta po tem, da bi se predstavil v karseda ugodni luči, kot zaključuje De Leeuw (2008).

Z vidika stopnje odgovora je torej najprimernejši način zbiranja podatkov osebno anketiranje, najmanj primerno pa anketiranje brez posrednika. Ker je stopnja odgovora v prvem primeru večja, je tako napaka zaradi neodgovora načeloma manjša pri raziskavah, ki so kot način zbiranja podatkov izbrale osebni stik z respondentom. Je pa takšen način najbolj podvržen sugeriranju odgovorov, zaradi česar je lahko napaka zaradi pristranskosti toliko večja. V upoštevanje je potrebno vzeti tudi sam predmet raziskovanja in potencialno občutljivost tematike, ki jo raziskujemo, saj lahko v tem primeru prisotnost anketarja vpliva na pristranskost in neresničnost odgovorov. De Leeuw (2008) namreč kot eno glavnih slabosti prisotnosti anketarja omenja zaviranje socialno nezaželenih odgovorov. Ta vpliv je največji ravno pri osebnem anketiranju, kjer anketiranec v stiku z anketarjem ne more ostati anonimen, zato pa je manjši pri telefonskem anketiranju, kjer osebnega stika ni, še vedno pa ne moremo zavreči potencialno željo po izmikanju resničnim odgovorom. Zato lahko zaključim, da je pri raziskovanju občutljivejših tematik primerneje, če respondent na občutljiva vprašanja odgovarja sam, brez prisotnosti anketarja, torej v popolni anonimnosti. S tem bi namreč bolj verjetno pridobili resnične in nepristranske odgovore.

3.6 Pogoste ciljne populacije - gospodinjstva, podjetja in strokovnjaki

Anketno raziskovanje največkrat cilja na populacijo gospodinjstev na nekem geografskem območju, pa tudi na podjetja in njihove zaposlene, organizacije in druge ciljne (redke) skupine skupine. Do sedaj opisana teoretična izhodišča temeljijo predvsem na prednostih in slabostih gospodinjstev kot ciljne populacije, zato značilnosti gospodinjstev v tem poglavju ne bodo še enkrat izpostavljene, zato pa bodo opisane nekatere značilnosti podjetij in strokovnjakov kot ciljnih skupin.

Tako kot gospodinjstva, imajo tudi vzorčni okvirji **podjetij** mnoge pomanjkljivosti. Prvič, značilnost populacije podjetij je velika variacija v velikosti podjetij. Drugič, populacija podjetij je zelo dinamična in se hitro spreminja. Majhna in mikro podjetja pogostokrat hitro nastanejo in hitro propadejo, velika podjetja kupujejo manjša, se združujejo ipd. Eno podjetje se lahko deli na več enot. Vse to pomeni, da se mora vzorčni okvir ves čas posodabljati, da lahko ohranja dobro pokritost tudi novih podjetij in izbriše tista, ki ne obstajajo več. Tretjič, podjetja lahko imajo več lokacij, pogosta so takšna, ki imajo različne enote na različnih lokacijah. Zato je potrebno v raziskavi definirati, kaj točno vključujemo v populacijo – lahko se raziskava osredotoči na celotna podjetja, legalno definirane entitete ali ustanove podjetij, ali pa fizične lokacije podjetij. Nekatere pravne osebe nimajo fizične lokacije, po drugi strani pa si nekatere lokacije deli več podjetij (Groves in drugi, 2004). Nekatere napake nastanejo podobno kot pri respondentih iz gospodinjstev, tudi pri respondentih iz podjetij. Med potencialne razloge za napake je potrebno vključiti merski instrument in osebo, ki izvaja raziskavo, torej anketarje, če so ti prisotni. Od predstavnikov podjetij se sicer pričakuje manj pristranske in bolj točne odgovore, saj naj bi posedovali več informacij o neki specifični tematiki, ki je povezana s podjetji. Kljub temu se mnogokrat izkaže, da so odgovori še vedno pristranski in netočni. Prvič, potrebno je zavedanje, da tisti, ki odgovarja na anketna vprašanja in tisti, ki za to priskrbi podatke, mnogokrat nista ista oseba. Temu primerno se mora prilagoditi merski instrument, ki mora biti zastavljen tako, da je tista oseba, ki je bila izbrana za respondenta, primerno »opremljena«, da zbira podatke od svojih kolegov, ki naj bi posedovali več znanja in informacij o določeni tematiki. Temu primerno mora biti torej zastavljen merski instrument, da omogoča čim boljši pretok informacij med vsemi vpletenimi. V anketah podjetij so relevantni viri merskih napak tudi poslovno okolje, od poslovnih informacijskih sistemov do širšega poslovnega okolja. Poslovni informacijski sistemi lahko pomenijo zelo pomemben vir podatkov za raziskavo in respondente, ki odgovarjajo na raziskavo. Od njihove kakovosti so odvisni tudi odgovori na vprašanja raziskave (Bavdaž, 2010).

Strokovnjaki spadajo med **redke populacije**, ki opisujejo majhne skupine, na katere se osredotočijo raziskovalci (Groves in drugi, 2004). Strokovnjak je oseba, ki ima poglobljeno znanje nekega določenega področja in je zato primeren, da poda podrobnejše informacije glede določenega pojava. Kljub temu, da je prednost te metode, da

strokovnjaki bolje kot splošna javnost poznajo določeno področje in naj bi zato njihovi odgovori bili manj pristranski, so tudi ocene strokovnjakov podvržene mnogim napakam, ki nastanejo zaradi pristranskih odgovorov. Prvič, strokovnjaki lahko med seboj vplivajo eden na drugega, kar se lahko zgodi preko različnih kanalov neposredne ali posredne komunikacije. Drugič, tudi strokovnjaki so podvrženi vplivu zunanjih faktorjev, kot na primer politike ali medijev. Tako na primer ni redko, da višjo oceno korupcije podajajo državam, ki imajo slabši ekonomski položaj in obratno (Razafindrakoto & Roubaud, 2006). Iz raziskav, ki sicer predvidevajo uporabo mnenja strokovnjakov na področju okoljskega modeliranja, lahko uporabimo tipologijo, ki predvideva, da je glede na različna področja v raziskavo vključenih strokovnjakov, potrebno upoštevati mnenje različnega števila strokovnjakov. Zato je pomembno, da se jasno določi, v kolikšni meri se posameznik spozna na konkretno področje raziskave, da se glede na to prilagodi potrebno število vključenih strokovnjakov (Hiscock, Hubacek, Krueger, Page & Smith, 2012).

4 ANALIZA

Poglavje je namenjeno analizi virov podatkov obravnavanih raziskav in zanje uporabljenih metod zbiranja podatkov. Pri tem bodo izpostavljene prednosti in slabosti uporabljenih pristopov k merjenju korupcije.

Analiza devetnajstih vključenih raziskav kaže, da v več kot polovici primerov kot ciljna populacija oz. primarni vir podatkov nastopajo strokovnjaki (sklic na tabelo 6). Od tega v devetih primerih podatke posredujejo izključno strokovnjaki, v enem primeru pa strokovnjaki in gospodinjstva. Gospodinjstva so skupno sodelovala v petih raziskavah, podjetja pa v štirih. Kazalnik Index of Public Integrity (zadnji navedeni v tabeli) je sestavljen iz različnih virov, in sicer vsebuje tudi podatke, ki so jih posredovali strokovnjaki, gospodinjstva in podjetja, vendar so uporabljeni podatki na nek način že izračunani kazalniki, zato lahko rečemo, da so v tem primeru uporabljeni različni obstoječi viri podatkov. Glede na pregled raziskav, ki so se izvajale v Sloveniji, lahko iz tabele 6 vidimo, da se največ raziskav osredotoča na merjenje zaznave korupcije (16), manj na izkušnje (5) in najmanj na posredno zaznavanje korupcije (3).

Tabela 6 nakazuje tudi porazdelitev raziskav glede na to, kaj merijo med različnimi ciljnim populacijami. Iz tabele je razvidno, da strokovnjaki sodelujejo večinoma pri podajanju strokovnih mnenj o pojavu, ne pa pri raziskavah, v katerih bi bile relevantne njihove izkušnje s korupcijo. Bolj relevantna skupina za podajanje informacij o izkušnjah so prebivalci (gospodinjstva) in zaposleni v podjetjih, katerih narava dela jih lahko potencialno postavi v situacijo, ki ima komponento koruptivnega. Poleg izkušenj pa se predstavnike podjetij in gospodinjstev sprašuje tudi po njihovi zaznavi korupcije, torej koliko menijo, da je korupcije v Sloveniji. Pri posrednem merjenju so se obravnavane

raziskave osredotočile v enem primeru na gospodinjstva, drugem na strokovnjake kot na ciljno populacijo z relevantnimi informacijami, v tretjem primeru pa na različne javno dostopne informacije različnih virov, ki so sicer zgolj posredno vezani na korupcijo. Glede na prikazano, je za našo končno analizo najrelevantnejši pregled ustreznosti metod po ciljnih populacijah in glede na to, kaj in kako merijo, kar merijo. Pri tem bodo upoštewane zgolj ciljne populacije: gospodinjstva, podjetja in strokovnjaki. Kazalnika Index of Public Integrity, ki je sestavljen iz obstoječih virov, glede na metodologijo in raznolikost virov izstopa, zato se ga ne bo posebej obravnavalo.

Tabela 6: Prikaz v analizo vključenih raziskav glede na ciljno skupino (kdo je vir podatkov) in predmet merjenja (kaj se meri)

	Ciljna skupina				Predmet merjenja		
	Gospodinjstva	Podjetja	Strokovnjaki	Drugo	Zaznava	Izkušnje	Posredno
Gallup World Poll	1				1		
GCB	1				1	1	
Eurobarometer	1				1	1	
World Values Survey	1						1
Rule of Law Index	1		1		1	1	
Sustainable Governance Indicators			1		1		
Transformation Index			1		1		
Country Risk Service			1		1		
Nations in Transit			1		1		
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators			1		1		
International Country Risk Guide			1		1		
Varieties of Democracy			1		1		
Institutional Profiles Database			1		1		
Open Budget Index			1				1
World Competitiveness Yearbook		1			1		
Global Competitiveness Index		1			1		
Enterprise Survey		1			1	1	
BEEPS		1			1	1	
Index of Public Integrity *				1			1
SKUPAJ	5	4	10	1	16	5	3

Vir: lastno delo.

Na podlagi opisanih raziskav, ki so se izvajale v Sloveniji in hkrati na podlagi metodološkega okvirja, lahko izpostavimo nekatere prednosti oz. slabosti merjenja korupcije v Sloveniji. Ker za oceno nekaterih lastnosti merjenja ni zadostnih podatkov (na primer že tako osnovnega, kot je vrsta vzorčnega okvirja), lahko iz podatkov vsaj sklepamo, kaj so potencialne prednosti ali slabosti uporabljenih pristopov k merjenju. Kar zadeva fazo vzorčenja, konkretnije izbire vzorca iz populacije je, glede na opisani metodološki okvir, najprimernejša tehnika verjetnostnega (slučajnega) vzorčenja. Ta tehnika se večinoma uporablja pri vzorčenju gospodinjstev in podjetij. Tabela 7 prikazuje, da je tehnika neverjetnostnega (neslučajnega) vzorčenja uporabljena v desetih primerih. V vseh primerih gre za vzorčenje strokovnjakov. Vzorčenje je neverjetnostno, saj tipično ne obstajajo sezname, ki bi jih lahko uporabili kot vzorčni okvir, obstajajo pa tudi kvalitativne razlike med strokovnjaki. Tehnika slučajnega vzorčenja je uporabljena pri vzorčenju gospodinjstev in podjetij. Od tega je v enem od primerov vzorčenja gospodinjstev uporabljena tehnika stratifikacije, pri podjetjih pa je stratifikacija uporabljena v vseh štirih primerih.

Kar zadeva ustreznost velikosti uporabljenih vzorcev, so ugotovitve naslednje. Vsi štirje analizirani viri podatkov, ki so kot vir podatkov uporabili gospodinjstva, so v svojih raziskavah zajeli več kot 1000 gospodinjstev. Glede na smernice, ki so podane v metodološkem okvirju, so velikosti vzorcev za gospodinjstva ustrezne. Sicer nimamo podatkov o deležih, ki so potrebni, da določimo ustrezno velikost vzorca, lahko pa ob predpostavki, da se deleži gibljejo okoli 10 odstotkov, kar ob spodnji meji koeficienta variacije, ki znaša 10 odstotkov pomeni, da potrebujemo vzorec v velikosti vsaj 900 enot. Če predpostavljamo, da so deleži v populaciji še večji, na primer celo 50 odstotkov, potem ob upoštevanju istega koeficienta variacije potrebujemo vzorec velikosti vsaj 100 enot. To velja ob predpostavki, da se v raziskavah merijo deleži določene lastnosti. Če pa predpostavljamo, da imamo namesto deležev intervalne spremenljivke, potem so sprejemljivi vzorci lahko še manjši. Ob predpostavki 5-stopenjske (1-5) lestvice, normalne porazdelitve in aritmetične sredine, ki znaša 3, s standardnim odklonom 1, je ob upoštevanju 10 odstotkov koeficienta variacije potreben vzorec z zgolj 11 enotami. Ob vsem naštetem lahko torej zaključimo, da so velikosti vzorcev, ki zajemajo gospodinjstva, ustrezne. Od štirih raziskav, katerih vir podatkov so predstavljali predstavniki podjetij, imamo za dve podatke o velikosti vzorca (okoli 150 in 270), zato bomo o splošni ustreznosti velikosti vzorca, ko so ciljna populacija podjetja, le stežka sklepali. Glede na poenostavljene smernice, ki so prikazane v tabeli 5 v metodološkem okvirju, lahko kvečjemu predpostavimo, da je v enem primeru (270) velikost vzorca podjetij ustrezna, v drugem (150) pa premajhna. Za večino raziskav, katerih vir podatkov so strokovnjaki, nimamo podatka o načinu izbire, zato o ustreznosti velikosti vzorcev le stežka presojava.

Tabela 7: Prikaz v raziskavo vključenih virov glede na tehniko vzorčenja in način anketiranja

	Tehnika vzorčenja			Način anketiranja				
	Slučajno verjetnostno	Stratificirano slučajno verjetnostno	Ne-verjetnostno	Osebno	Telefonsko	Papirnati vprašalnik	Spletno	Strokovna ocena
Gallup World Poll	1				1			
GCB		1		1				
Eurobarometer	1			1				
World Values Survey	1			1	1			
Rule of Law Index	1		1	1				1
Sustainable Governance Indicators			1					1
Transformation Index			1					1
Country Risk Service			1					1
Nations in Transit			1					1
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators			1					1
International Country Risk Guide			1					1
Varieties of Democracy			1					1
Institutional Profiles Database			1					1
Open Budget Index			1					1
World Competitiveness Yearbook		1				1		
Global Competitiveness Index		1				1		
Enterprise Survey		1		1				
BEEPS		1		1				
Index of Public Integrity *								
	4	5	10	6	2	2	0	10

Vir: lastno delo.

Podatkov o neodgovoru enot in spremenljivk nimamo, zato lahko o tem sodimo zgolj iz splošnih konceptov, ki so zapisani v metodološkem okviru. Tam smo omenili, da je stopnja neodgovora v gospodinjstvih navadno precej visoka. Ker nimamo drugih podatkov, po katerih bi sklepali o kakovosti v analizo vključenih raziskav, lahko iz splošnih konceptov torej sklepamo, da tudi te raziskave niso izjema in je verjetno stopnja neodgovora gospodinjstev precej nizka. Dodatni vidik, ki ga je potrebno upoštevati in ki lahko vpliva na stopnjo neodgovora, je še dejstvo, da raziskave postavljajo za anketirance občutljiva vprašanja, na katere morda ne želijo odgovarjati.

Način anketiranja je povezan tudi z izbiro ciljne populacije. Pridobljeni podatki kažejo (sklic na tabeli 2 in 7), da so predstavniki gospodinjstev večinoma anketirani osebno ali telefonsko, torej ob prisotnosti anketarja, ki postavlja vnaprej pripravljena vprašanja na podlagi strukturiranega vprašalnika. S predstavniki podjetij so bila opravljena osebna anketiranja na terenu ali pa z uporabo papirnatega vprašalnika, slednje brez prisotnosti anketarja. Strokovnjaki so svoje strokovne ocene večinoma podajali brez prisotnosti anketarja.

Respondenti so še en potencialni vir napak. Možne napake v tem primeru so napake zaradi neodgovora na nekatera vprašanja, pristranskost odgovorov in podajanje napačnih informacij, ki so lahko posledica izogibanja podajanju točnih in resničnih informacij, nepoznavanje tematike in otežen priklic iz spomina (Bhattacharjee, 2012; De Leeuw, 2008; Grooves in drugi, 2004; Manoilov, 2010). Napake, ki so vezane na respondente same, so v veliki meri odvisne tudi od tega, katero ciljno skupino izberemo kot vir primarnih podatkov. Kot zadnjega zato izpostavljamo problem izbire populacije kot ciljne populacije, ki nam posreduje podatke o problematiki, ki jo ocenjujemo. Vsaka od treh obravnavanih ciljnih populacij ima svoje prednosti in slabosti, ki jih lahko izpostavimo glede na prej omenjena dejstva in lastnosti anketnega tipa raziskovanja.

4.1 Gospodinjstva

Iz vzorca raziskav, ki so kot vire podatkov uporabile informacije, pridobljene z anketiranjem gospodinjstev, je razvidno, da vzorčenje večinoma poteka po metodoloških standardih, postopek anketiranja pa večinoma izvedejo za to specializirane zasebne ali javne institucije, po priporočilih organizacije naročnice podatkov. V tabeli 8 zgoraj so povzete organizacije, ki so prevzele proces anketiranja v Sloveniji.

Večja težava se pojavlja pri problemu neodgovora enot. Glede na to, da se je v vzorcu naših raziskav raziskoval precej širok spekter pojavov (obravnavane teme so zajete v tabeli 8) je zelo verjetno, da so posamezniki sodelovanje v raziskavah še rajši zavračali. Sicer imamo zgolj dva podatka (v tabeli 8) za gospodinjstva o dolžini ankete (prb. 290 vprašanj) oz. trajanju anketiranja (prb. 30 minut), je pa iz obeh mogoče sklepati, da gre za precej obsežne ankete. Pri obeh je kot način anketiranja navedeno telefonsko anketiranje, pri eni dodatno še osebno. Pri daljših anketah je anketiranje z anketarjem glede stopnje odgovora učinkovitejše kot anketiranje brez prisotnosti anketarja, saj lahko anketar pripomore k motiviranju respondenta, da v celoti odgovori na vprašanja iz ankete. Glede na to, da podatki kažejo, da je bil pri anketiranju gospodinjstev vedno osebno ali preko telefona prisoten anketar, je lahko v tem primeru učinek dolžine na zmanjšano stopnjo odgovora manjši. Poleg nesodelovanja v celoti pa lahko napake zaradi neodgovora nastanejo tudi zaradi izogibanja odgovarjanju na nekatera vprašanja. To pa je v primeru raziskovanja korupcije še bolj izrazito, saj gre za raziskovanje občutljive tematike. Posamezniki bodo

Tabela 8: Pregled raziskav glede na odgovorne institucije v Sloveniji, dolžino ankete, obravnavane teme in indeks, ki vključuje raziskavo

	Odgovorna institucija	Dolžina	Obravnavane teme	Indeks
Gallup World Poll		prb. 30 min	Različne družbeno-ekonomske teme (med drugim korupcija v vladi in podjetjih)	WBGI
GCB	TNS Opinion		Mnenju o pogostosti korupcije med političnimi strankami, v parlamentu/zakonodajnem telesu, medijih, sodnem telesu, med javnimi uslužbenci, v vojski, šolstvu, policiji, v storitvah izdaje registracij in dovoljenj, v davčnem sistemu, zdravstvu in drugih javnih storitvah; če so ponudili neuradno plačilo ali darilo za neko storitev	WBGI
Eurobarometer	Mediana		Splošne temetike s področja EU, in s korupcijo povezane tematike, kot na primer mnenje o sprejemljivosti podkupovanja za doseg nekega cilja, o razsežnosti pojava korupcije, o področjih, kjer se pojavlja korupcija, spremembe v mnenju ali zaznavi korupcije v zadnjih letih, učinkovitost državnih institucij v boju proti korupciji, izkušnje s koruptivnimi dejanji.	
World Values Survey	FDV (Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij)	prb. 290 vprašanj	Kulturne vrednote, odnose in prepričanja v povezavi s spolom, družino, religijo, odnos in izkušnje s revščino, izobrazbo, zdravjem in varnostjo, družbeno tolerantnost in zaupanje, odnos do multilateralnih institucij, kulturne razlike in podobnosti med regijami in družbami, pravičnost, korupcija, odgovornost in tveganje, migracije, nacionalna varnost in globalno upravljanje	
Rule of Law Index	Strokovnjaki - predstavniki različnih organizacij; Ipsos d.o.o. (za gospodinjstva)		Ocenjevanje uresničevanja zakonodajnega okvirja v praksi.	CPI, WBGI
Sustainable Governance Indicators	FDV		Upravljanje in oblikovanje politike v državah OECD in EU.	CPI
Transformation Index	FDV	52 vprašanj	Obvladovanje družbenih sprememb držav v tranziciji na poti proti demokraciji in tržni ekonomiji.	CPI, WBGI
Country Risk Service			Tveganja finančne izpostavljenosti (finančno stanje v državi, vključno s politično-ekonomskim okoljem).	CPI, WBGI
Nations in Transit	FDV (Center za mednarodne odnose)		Demokratske značilnosti držav.	CPI, WBGI
Global Insight Business Conditions and Risk Indicators			Pregled in ocena poslovnega okolja.	CPI, WBGI

Se nadaljuje.

Tabela 8: Pregled raziskav glede na odgovorne institucije v Sloveniji, dolžino ankete, obravnavane teme in indeks, ki vključuje raziskavo (nad.)

	Odgovorna institucija	Dolžina	Obravnavane teme	Indeks
International Country Risk Guide			Skupek ocen političnega, ekonomskega in finančnega tveganja.	CPI,WBGI
Varieties of Democracy			Demokracija	CPI, WBGI
Institutional Profiles Database			Delovanje političnih institucij, javna varnost, javno upravljanje, operativna svoboda trga, sodelovanje deležnikov in strateški pregled oblasti in agencij, varnost transakcij, tržna regulacija in korporativno upravljanje, socialni dialog, odprtost družbe in trgov ter socialna kohezija.	WBGI
Open Budget Index		145 vprašanj	Transparentnost porabe državnih proračunskih sredstev, protikorupcijska politika, standardi in dobre prakse držav.	
World Competitiveness Yearbook	Inštitut za ekonomska raziskovanja	333 kriterijev	Socialno-politična in ekonomska klima.	CPI, WBGI
Global Competitiveness Index	Inštitut za ekonomska raziskovanja		Konkurenčnost	CPI, WBGI
Enterprise Survey	Ipsos d.o.o.	387 spremenljivk	Širši spekter značilnosti poslovanja posameznega podjetja, odnosi z vlado, zaznava in izkušnje s korupcijskimi dejanji (npr. dajanje podkupnin za doseg kakšnega od poslovnih dogovorov, izkušnje s korupcijo, procent vrednosti izpeljanega posla, ki je bil ponujen za podkupnino, procent prihodkov iz prodaje, ki je ponujen za podkupnine, pogostost koruptivnih dejanj, verjetnost, da bo podkupnina ponujena v različnih hipotetičnih situacijah ipd.)	
BEEPS			Podatki o težavah, s katerimi se soočajo podjetja v svojem lokalnem poslovnem okolju, neformalna plačila, problematika s področja sodstva in zakonodaje, korupcije, financ, dela, infrastrukture, inovacije, davkov, podkupovanje, odnosi z vlado ipd.	
Index of Public Integrity *	/	/	/	

Vir: lastno delo.

namreč bolj verjetno izpustili vprašanja, ki so bolj občutljiva (med drugim izkušnje s korupcijo, sploh če se sprašuje, če so sami kdaj ponudili podkupnino) in o katerih manj vedo (posledica nerazumevanja in nepoznavanja tematike). Sklepamo lahko, da se neodgovor v vseh naštetih primerih še poveča, če respondenti o takšnih tematikah odgovarjajo neposredno anketarju, pri čemer je lahko nelagodje za anketiranca večje. Ker je tematika občutljiva, tendenca po posredovanju družbeno zaželenih odgovorov pa velika, so lahko odgovori večkrat pristranski in neresnični. Obravnava raznolikih tematik (zgolj ena raziskava se je osredotočala izključno na korupcijo) pripomore k manjšemu občutku nelagodja, saj je lahko del z občutljivejšimi tematikami zgolj manjši odsek med ostalimi obsežnejšimi tematikami, zato lahko anketiranec čuti manjšo tendenco k izogibanju odgovorom. Ne glede na to ostaja sklep, da je za obravnavo za posameznika občutljivih tematik primernejši pristop brez prisotnosti anketarja. N nazadnje so ravno ti deli obravnavanih raziskav vključeni v sestavljene kazalnike, ki nakazujejo korupcijo v državi, in, ki lahko ob metodičnem vzorcu ponavljajočih se napak zaradi pristranskosti prikažejo popolnoma popačen rezultat.

4.2 Podjetja

O ustreznosti vzorčanja podjetij, velikosti vzorca in vzorčnega okvira sem že presojala, zato na tem mestu še enkrat povzemam ključne iztočnice: vzorčenje s stratifikacijo omogoča dobro pokritost vključenih podjetij glede na velikost podjetij, podatki o vzorčnih okvirih so pomanjkljivi, zato je o njih težko presojati, podobno pa velja za velikost vzorca podjetij. V tabeli 8 so podatki o institucijah, ki so izvedle raziskavo v Sloveniji. Iz tabele je razvidno, da je neustrezna velikost vzorca podjetij pri tisti raziskavi, za katero ni podatka o odgovorni instituciji. Za dve od teh, o katerih obstaja podatek o odgovorni instituciji, pa ni podatka o velikosti vzorca.

Da komunikacija poteka ustrezno in učinkovito, lahko poskrbi anketar s svojo prisotnostjo. Ker gre, tako kot pri gospodinjskih, za obsežne raziskave, ki zajemajo širši okvir tematik (razvidno iz tabele 8), lahko prisotnost anketarja prav tako pomeni določeno prednost, kadar gre za motiviranje respondentov. Po drugi strani pa je lahko takšno pristopanje tudi precejšen časovni zalogaj, saj se izpolnjevanje anket v podjetjih lahko precej zavleče, predvsem, ko pri anketi sodeluje več zaposlenih iz podjetja. Podobno kot v primeru gospodinjskih pa je tudi v tem primeru potrebno upoštevati potencialne napake zaradi respondenta samega. Sicer se zaradi večje vpetosti v problematiko, in torej bolj poglobljenega znanja respondentov pričakujejo bolj točni odgovori, se pa tudi v tem primeru ni mogoče popolnoma izogniti pristranskostim, ponovno zaradi dejstva, da gre za raziskovanje občutljive tematike. Malo verjetno je namreč, da bo predstavnik podjetja anketarju osebno priznal, da je sodeloval v nedovoljenih praksah. Tako kot pri gospodinjskih tudi tukaj velja, da je prisotnost anketarja v primeru razkrivanja občutljivih informacij lahko prej ovira kot prednost.

4.3 Strokovnjaki

Strokovnjaki predstavljajo specifično ciljno populacijo. Glede na to, da so tudi v primeru anketiranja strokovnjakov raziskovalce zanimale različne tematike (tabela 8), se je pomembno zavedati, da imajo lahko strokovnjaki le omejeno znanje o širšem spektru tematik. Zato majhnost vzorcev strokovnjakov ne govori v prid takšnemu pristopu. Poleg tega predpostavljamo, da izbor poteka večinoma priložnostno. V nekaterih primerih se kandidata izbere kar iz institucije, s katero se sklene partnerstvo za namen izvedbe raziskave (podatki o odgovornih institucijah so razvidni iz tabele 8). Prednost tega je časovna in stroškovna ekonomičnost, slabost pa, da morda izbrani posameznik ne poseduje zadostne mere znanja, v primerjavi z ostalimi nacionalnimi strokovnjaki.

Sicer v splošnem velja, da je zaradi večjega poznavanja področja in posedovanja več relevantnih informacij ciljna populacija strokovnjakov bolj kredibilna in zato so odgovori načeloma manj pristranski (pri strokovnjakih se raziskuje precepcija oz. poznavanje pojava in ne izkušnje s korupcijo). To ne pomeni, da so izločene možnosti pristranskih odgovorov, saj so tudi strokovna mnenja lahko podvržena določenim pristranskostim (še posebej, če mnenje podajajo tudi tuji strokovnjaki, ki so hote ali nehote lahko podvrženi nekaterim stereotipom ali splošnim prepričanjem glede delovanja neke države). Poleg tega je mogoče, da njihovo znanje oz. poznavanje področja temelji na istem viru. Ravno področje merjenja korupcije je lahko podvrženo vplivu poznavanja področja zgolj na podlagi nekaterih virov. Tako je na primer pogosto, da strokovnjaki ocenjujejo stanje korupcije glede na indekse preteklih let (na primer vsi so seznanjeni z indeksom CPI preteklih let in glede na to podajajo mnenje o korupciji v neki državi – tu je težava še večja, saj so hkrati lahko tudi sami vir za izračun tega kazalnika). Pogosto zato na primer en sam primarni vir vpliva na znanje oz. informiranost več strokovnjakov. Zato je še toliko pomembnejše, da so respondenti res strokovnjaki področja, ki ga ocenjujejo, in da njihovo znanje temelji na široki in raznoliki paleti virov ter visoki stopnji kritičnosti.

4.4 Ključne ugotovitve o merjenju korupcije v Sloveniji

Skupno gledano je sklep naslednji: težko je ocenjevati ustreznost izbire ciljne populacije, ki ocenjuje stanje korupcije v državi. Sodeč po prednostih uporabe sestavljenih kazalnikov je verjetno najboljšše uporabiti skupek vseh treh. Zato lahko zaključim, da so vse tri populacije ustrezne, da podajajo informacije o tem, kakšen je obseg korupcije v neki državi. Glede na pogostost pojavnosti v raziskavah pa je jasno, da so največkrat uporabljeni vir podatkov o pojavih kot je korupcija kar strokovnjaki, za katere se predvideva višji nivo poznavanja problematike. V obravnavanih primerih s ciljno populacijo gospodinjstev in podjetij, ko so raziskavo izvajale za to usposobljene institucije, proces vzorčenja ni vprašljiv, glede na pridobljene podatke pa tudi ne velikost vzorca, kar zadeva gospodinjstva. Je pa oboje nekoliko vprašljivo pri podajanju mnenj strokovnjakov,

vsaj ob upoštevanju dejstva, da niso bili izdelani posebni kriteriji glede strokovnosti in izkušenj s področja korupcije, in glede na to, da tudi strokovnjaki ne morejo povsem ubežati pristranskostim v odgovorih. Zato bi bilo ustrežnejše vzorec povečati, prav tako osmisliti ustreznost izbire strokovnjakov v nekaterih primerih. Kar zadeva metode zbiranja podatkov od respondentov sta v anketnem raziskovanju na voljo dve možnosti: uporaba anketnega vprašalnika za samoizpolnjevanje ali pa zbiranje podatkov s pomočjo anketarja. Samo po sebi anketiranje z anketarjem ni neustrezna metoda, saj pomembno pripomore k večjemu odgovoru. Je pa takšen pristop lahko problematičen, ko se respondente sprašuje o občutljivih tematikah. To bi lahko od respondentov zahtevalo družbeno nesprejemljive odgovore, čemur se morda želijo izogniti, zato na vprašanje ne odgovorijo ali pa podajo neresničen podatek. Sklepam lahko, da je tendenca po dajanju družbeno sprejemljivih odgovorov še večja, če je potrebno odgovor posredovati anketarju, torej tuji osebi, ki naenkrat pridobi zaupne podatke o respondentu (kljub zagotavljeni zaupnosti). Zato se zdi v primeru občutljivih tematik, kakršna je tudi korupcija, samoizpolnjevanje anketnega vprašalnika primernejši način zbiranja podatkov, čeprav tudi v tem primeru ni mogoče izključiti pristranskih odgovorov.

SKLEP

Ne glede na neobstoječo enotno definicijo korupcije je jasno, da je korupcija družbeno škodljiv pojav. Številne raziskave so namreč pokazale mnoge negativne vplive na družbo, predvsem v obliki ekonomskih stroškov, tako na makro kot na mikro družbeni ravni. Da bi bolje razumeli in tako lažje preprečevali korupcijo, jo je potrebno dodobra poznati in analizirati. Ker gre za kompleksen in več dimenzionalni pojav, je smiselno, da se tudi postopek analize merjenja razdeli na več dimenzij. V svoji nalogi sem se osredotočila na začetno fazo merjenja – to je na zbiranje ustreznih virov podatkov in uporabo ustreznih metod zbiranja podatkov. Namen te naloge je tako ugotoviti kdo oz. kaj predstavlja primarne vire podatkov pri merjenju korupcije v Sloveniji in katere metode zbiranja podatkov so pri tem uporabljene. S tem namenom sem za cilj naloge postavila prepoznati prednosti in slabosti uporabljenih virov in metod zbiranja podatkov pri merjenju korupcije.

Prikaz razvoja merjenja korupcije je vsebina prvega vsebinskega poglavja, v katerem so v kronološkem zaporedju predstavljene glavne generacije merjenja korupcije, kot so jih predstavljali nekateri avtorji, ki se ukvarjajo z obravnavanim področjem. Poleg glavnih značilnosti posameznih pristopov k merjenju korupcije so izpostavljene tudi prednosti in slabosti uporabljenih pristopov, kot jih omenjajo in izpostavljajo navedeni avtorji. Poglavje je tako teoretična podlaga za nadaljnji empirični pregled posameznih raziskav, ki so vključevale Slovenijo. Temu je namenjeno drugo vsebinsko poglavje, v katerem je metodološko opisanih 19 raziskav, ki merijo korupcijo v Sloveniji, izpostavljenih pa še nekaj drugih, ki niso vključene v analizo, ker ne ustrezajo postavljenim pogojem. Glede na

namen in cilje magistrske naloge, so izpostavljene metodološke značilnosti, vezane predvsem na vire podatkov in metode zbiranja podatkov. V nadaljevanju je nato predstavljen metodološki okvir, na katerega se nato sklicujem v poglavju s končno analizo. Analiza je dejansko presoja kakovosti podatkov (zbranih v drugem poglavju, kjer so opisane raziskave v Sloveniji) na podlagi metodološkega okvirja, s pomočjo katerega sem izpostavila pomembne prednosti in slabosti uporabljenih pristopov v povezavi z viri in metodami zbiranja podatkov.

Ključne ugotovitve na podlagi analize raziskav so, da se v Sloveniji največkrat za ugotavljanje obsega korupcije uporablja merjenje zaznave. Nekatere raziskave se poleg merjenja precepcije osredotočajo tudi na merjenje izkušenj s korupcijo, nekatere pa se raje kot na subjektivne dejavnike osredotočijo na merljive podatke uradnih statistik ali pa na stanje korupcije v državi sklepajo posredno, preko drugih dejavnikov, ki niso direktno povezani s korupcijo. Na podlagi naslednjih ugotovitev lahko odgovorimo na prvo raziskovalno vprašanje o uporabljenih virih podatkov in njihovi značilnosti: »Kateri viri podatkov so uporabljeni za namen merjenja korupcije v raziskavah, ki so vključevale Slovenijo, in kakšne so njihove značilnosti?« Kot vir podatkov za tovrstne raziskave se tako največkrat uporabi strokovnjake, ki naj bi bili s tematiko najbolj seznanjeni. Sledijo gospodinjstva in nato podjetja. Drugi dve ciljni skupini poleg posredovanja podatkov o njihovi zaznavi korupcije posredujejo tudi podatke o izkušnjah s korupcijo.

Na podlagi pridobljenih podatkov o načinu zbiranja podatkov za obravnavane raziskave lahko odgovorimo na drugo raziskovalno vprašanje: »Katere metode zbiranja podatkov se uporabljajo v raziskavah o korupciji, ki vključujejo tudi Slovenijo, in kako lahko presojamo njihovo kakovost?« Kot je razvidno iz opravljene analize, se pri zbiranju podatkov uporablja večinoma pristop anketnega zbiranja podatkov. Pri gospodinjstvih so bila opravljena osebna in telefonska anketiranja, predstavniki podjetij so anketirani osebno ali pa ankete izpolnjujejo samostojno na papirnati vprašalnik. Strokovnjaki, kot kažejo podatki, samostojno izpolnjujejo prilagojeni vprašalnik. Kakovost uporabljenih metod presojamo na podlagi v tretjem poglavju opisanega metodološkega okvirja.

Z odgovorom na tretje raziskovalno vprašanje (»Katere so prednosti in slabosti uporabljenih virov podatkov in metod zbiranja podatkov v analiziranih pristopih merjenja korupcije v Sloveniji?«) dobimo podatek o prednostih in slabostih uporabljenih pristopov k merjenju korupcije v Sloveniji. Ugotovitve lahko povzamemo kar glede na ciljno skupino respondentov oz. glede na vir podatkov. Pri gospodinjstvih je večinoma postopek vzorčenja ustrezen, tako glede samega postopka vzorčenja, kot tudi velikosti vzorca. Je pa slabost anketiranja predstavnikov gospodinjstev potencialno visoka stopnja neodgovora. Podatkov o tem sicer nimamo, lahko pa o tem sklepamo na podlagi metodološkega okvirja in drugih pridobljenih podatkov, ki zmanjšujejo stopnjo odgovora. To so dolžina anket, občutljivost tematike in način zbiranja podatkov. Pomembno je izpostaviti, da prisotnost

anketarja poveča možnost, da bodo respondenti podajali pristranske odgovore ali pa na vprašanje ne bodo želeli odgovoriti. Podobno velja za predstavnike podjetij. Je pa prisotnost anketarja potencialna prednost, saj pri obsežnih anketah predstavlja določeno motivacijo. Kar zadeva vzorčenje podjetij lahko sklepamo, da je sam postopek vzorčenja ustrezen glede na metodološke smernice, saj je uporabljeno verjetnostno vzorčenje, tako kot pri gospodinjstvih. Glede na pomanjkljive podatke pa le stežka sklepamo o ustreznosti velikosti vzorca in o vzorčnem okvirju. Glede samega poznavanja tematike in objektivnosti pri podajanju odgovorov so najprimernejši vir podatkov strokovnjaki. Pri vzorčenju teh je vprašljiva predvsem velikost oz. majhnost vzorca in dejstvo, da se največkrat strokovnjake vzorči kar po principu priložnostnega vzorčenja.

Merjenje korupcije ni enostaven proces, kar je skladno z značilnostmi pojava. Glede na naravo korupcije so strokovnjaki morali najti druge načine, kako priti do odgovora o obsegu korupcije v družbi. Pristopi so se z leti spreminjali in izpopolnjevali. Kljub temu, je največkrat uporabljeni pristop k merjenju korupcije še vedno tisti, ki sega v same začetke merjenja pojava. Indeksa CPI in WBGI sta sestavljena kazalnika, ki združujeta mnoge posamezne vire, torej raziskave, ki merijo zaznavo korupcije. Zato danes podatki o tem, kakšen je obseg in narava korupcije, še vedno temeljijo na oceni in zaznavi državljanov neke države. Da bi izbrali relevantnejše in zanesljivejše podatke, se organizacije, ki zbirajo podatke o obsegu korupcije, največkrat zatekajo k strokovnjakom, katerih znanje in posedovanje relevantnih informacij naj bi presegalo splošno prepričanje o tem, kako koruptiven je državni aparat oz. družba na splošno. So pa na ta način pridobljeni podatki kljub temu lahko podvrženi pristranskostim, ki se jim niti sami strokovnjaki ne morejo povsem izogniti. Tudi strokovnjaki imajo različne stopnje znanja o problematiki, glede na odsotnost kriterijev o dejanski strokovnosti oz. znanju strokovnjakov pa nimamo zadostne informacije o tem, kako zanesljivi so res ti odgovori.

Namen te naloge ni pod vprašaj postavljati strokovnost in stopnjo znanja strokovnjakov, temveč izpostaviti možne izvire pristranskosti in s tem potencialnih napak, ki lahko vplivajo na končno oceno stanja korupcije v državi. Napačna ocena ima lahko določene ekonomske posledice za državo, saj s slabšo oceno trpi tudi njen ugled. Kljub nekaterim izpostavljenim pomanjkljivostim strokovnega mnenja o obsegu korupcije se takšen pristop, ob uporabi drugih virov in ciljnih populacij zdi najprimernejši in najzanesljivejši. Kot že rečeno, bi bile lahko ocene strokovnjakov še zanesljivejše, če bi povečali vzorec vključenih strokovnih mnenj, kot kriterij pa dodali dodatek v obliki konkretnih dokazov oz. virov, ki bi podpirali ocene strokovnjakov in njihova mnenja, tako kot v nekaterih primerih raziskav, ki so temeljile na ocenah strokovnjakov. Ne glede na pomanjkljivosti podatkov, ki so pridobljeni s strani državljanov, je tudi ta vpogled nujen, da ocenimo obseg korupcije v državi. Državljanji so namreč lahko ključni vir podatkov o tem, kako pogosto v vsakdanjem ali poklicnem življenju naletijo na situacijo, ki ima znake koruptivnega

dejanja. Na ta način lahko smiselno dopolnijo vrzeli, ki nastanejo v ocenah, pridobljenih z drugimi vrstami podatkov.

Prav tako so potrebne izkušnje in mnenja predstavnikov podjetij, saj se dnevno ukvarjajo s situacijami, ki lahko predstavljajo priložnost za koruptivno dejanje. Zato se zdi, da je najboljša ocena tista, ki je nastala na podlagi raznolikih virov in vrst podatkov, ki lahko izničijo ali ublažijo pomanjkljivosti in vrzeli drugih. Ob tem so pomembni tudi drugi podatki, od uradnih evidenc o kaznivih dejanjih, do drugih administrativnih virov, ki lahko služijo kot dokazno gradivo ali podpora informacija podanih ocen. Vse omenjene ciljne populacije in drugi viri lahko tako služijo organom, ki so zadolženi za preprečevanje in odkrivanje korupcije, da razvijejo učinkovito in sistematično politiko na področju preprečevanja korupcije. Slednje bo sicer nemogoče popolnoma odpraviti, je pa opozarjanje o škodljivosti pojava in s tem o potencialnih nevarnostih nujno, da se postopoma spreminja tudi zavest javnosti in zmanjša toleranca državljanov do tovrstnih pojavov.

LITERATURA IN VIRI

1. Bašná, K. (2018). Tři generace metod měření korupce v Evropě. *Naše společnost*, 16(1), 9-34.
2. Bavdaž, M. (2010). Sources of Measurement Errors in Business Surveys. *Journal of Official Statistics*, 26(1), 25-42.
3. Bertelsmann Stiftung. (brez datuma a). *Codebook for Country Assessments*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://www.bti-project.org/en/about/project/methodology/>
4. Bertelsmann Stiftung. (brez datuma b). *Slovenia Country Report*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/svn/j>
5. Bertelsmann Stiftung. (brez datuma c). *Sustainable Governance Indicators*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://www.sgi-network.org/2018>
6. Bertho, F. (2013, julij). *Presentation of the Institutional Profiles Database 2012 (IPD 2012)*. Les Cahiers de la DG Trésor – No 2013-07 – July 2013 – p.1. Pridobljeno 14. februarja 2019 iz www.cepii.fr/institutions/doc/IPD_2012_cahiers-2013-03_EN.pdf
7. Berzelak, J. (2014). *Učinki načina anketiranja v spletnih anketah* (doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Bhattacharjee, A. (2012). *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*. *Textbooks Collection*, 3. Pridobljeno 26. maja 2019 iz http://scholarcommons.usf.edu/oa_textbooks/3

9. Blagojević, S. & Damijan, J. (2012). Impact of Private Incidence of Corruption and Firm Ownership on Performance of Firms in Central and Eastern Europe. Katholieke Universiteit Leuven, *LICOS Discussion Paper No. 310/2012*. Pridobljeno 3. januarja 2019 iz <https://ssrn.com/abstract=2084609> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2084609>
10. Brown, A. J. (2006). What are We Trying to Measure? Reviwing the Basics of Corruption Definition. V C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (ur.), *Measuring Corruption* (str. 57-80). Hampshire: Ashgate Publishing.
11. De Leeuw, E. (2008). Choosing the Method of Data Collection. V E. D. Leeuw, J. Hox & D. Dillman (ur.), *International Handbook of Survey Methodology* (str. 113-135). New York: Routledge.
12. Dobovšek, B. (2012). *Korupcija v tranziciji*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
13. Dreher, A. & Herzfeld, T. (2005). *The Economic Cost of Corruption: A Survey and New Evidence*. Pridobljeno 15. januarja 2019 iz <https://ssrn.com/abstract=734184>
14. Duncan, N. (2006). The Non-Perception Based Measurement of Corruption: A Review of Issues and Methods from a Policy Perspective. . V C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung, (ur.), *Measuring Corruption* (str. 131-162). Hampshire: Ashgate Publishing.
15. Economist Intelligence Unit. (brez datuma). *Country Risk Service*. Pridobljeno 4. decembra 2019 iz <https://www.eiu.com/handlers/PublicDownload.ashx?mode=m&fi=risk-section/country-risk-service.pdf>
16. European Bank for Reconstruction and Development. (brez datuma). *Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)*. Pridobljeno 17. aprila 2019 iz <https://www.beeps-ebd.com/>
17. European Commission. (2017). *Special Eurobarometer 470 - October 2017 "Corruption" Report*. Pridobljeno 25. aprila 2019 iz file:///F:/corruption%20and%20other%20financial%20crimes/Analysing%20and%20Measuring%20corruption/izkušnje/ebs_470_en.pdf
18. Evropski parlament. (brez datuma). *Kaj je Eurobarometer?* Pridobljeno 25. aprila 2019 iz <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/sl/be-heard/eurobarometer>
19. Ferligoj, A., Leskošek, K. & Kogovšek, T. (1995). *Zanesljivost in veljavnost merjenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

20. Freedom House. (brez datuma). *About Nations in Transit*. Pridobljeno 8. februarja 2019 iz <https://freedomhouse.org/report/nations-transit>
21. Gallup. (2014). *Country Data Set Details*. Pridobljeno 16. februarja 2019 iz https://www.gallup.com/services/177797/country-data-set-details.aspx?utm_source=link_news9&utm_campaign=item_245270&utm_medium=copy
22. Gallup. (brez datuma). *How Does the Gallup World Poll Work?* Pridobljeno 16. februarja 2019 iz https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx?utm_source=link_news9&utm_campaign=item_245270&utm_medium=copy
23. Groves, R. M., Fowler, F. J. Jr., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E. & Tourangeau, R. (2004). *Survey Methodology*. New Jersey: Wiley.
24. Haček, M., Pickel, S. & Bönker, F. (2018). *Slovenia report*. Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno 4. februarja 2019 iz www.sgi-network.org/docs/2018/country/SGI2018_Slovenia.pdf
25. Heinrich, F.A & Hodess, R. (2011). Measuring corruption. V A. Graycar & R. G. Smith (ur.), *Handbook of Global Research and Practice in Corruption* (str. 18-33). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
26. Hellmann, O. (2017). The historical origins of corruption in the developing world: a comparative analysis of East Asia. *Crime, Law and Social Change*, 68(1-2), 145-165.
27. Hiscock, K., Hubacek, K., Krueger, T., Page, T. & Smith, L. (2012). The role of expert opinion in environmental modelling. *Environmental Modelling & Software*, 36, 4-18.
28. Hlatshwayo, S., Oeking, A., Ghazanchyan, M., Corvino, D., Shukla, A. & Leigh, L. (2018). *The Measurement and Macro-Relevance of Corruption: A Big Data Approach*. IMF Working Paper No. 18/195. Pridobljeno 4. januarja 2019 iz <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/08/31/The-Measurement-and-Macro-Relevance-of-Corruption-A-Big-Data-Approach-46157>
29. Hough, D. (2017). *Analysing Corruption*. Newcastle upon Tyne: Agenda Publishing.
30. Hwang, J. (2002). A Note on the Relationship between Corruption and Government Revenue. *Journal of Economic Development*, 27(2), 161-177.
31. IMD World Competitiveness Center. (brez datuma). *Methodology and Principles of Analysis*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/Talent>

32. International Budget Partnership. (brez datuma). *The Open Budget Survey*. Pridobljeno 20. aprila 2019 iz <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/methodology/>
33. Kalton, G. & Vehovar, V. (2001). *Vzorčenje v anketah*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Komisija za preprečevanje korupcije. (2012). *Obdobno poročilo 2011/2012*. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno 10. januarja 2019 iz <https://www.kpk-rs.si/komisija-2/publikacije/letna-porocila/>
35. Lambsdorff, J. G. (2006). Measuring Corruption – The Validity and Precision of Subjective Indicators (CPI). V C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (ur.), *Measuring Corruption* (str. 81-99). Hampshire: Ashgate Publishing.
36. Langseth, P. (2006). Measuring Corruption. V C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (ur.), *Measuring Corruption* (str. 7-44). Hampshire: Ashgate Publishing.
37. Lučić, D., Golubović, N. & Džunić, M. (2016). Measuring Corruption – key issues, data sources and the most commonly used indicators. *Economics and Organization*, 13(1), 101-115.
38. Malito, D. V. (2014). *Measuring Corruption Indicators and Indices* (working paper). Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz http://www.academia.edu/7513677/Malito_D._V._2014_Measuring_corruption_indicators_and_indices
39. Manoilov, M. (2010). *Osnove metodologije in statistike*. Nova Gorica: Zavod Novoznanje.
40. Meyer, D. W., Mok W. K. C. & Sullivan, J. X. (2015). Household Surveys in Crisis. *Journal of Economic Perspectives*, 29(4), 199-226.
41. Mungiu-Pippidi, A. & Dadašov, R. (2016). Measuring Control of Corruption by a New Index of Public Integrity. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22(3), 415-438.
42. Mungiu-Pippidi, A., Dadašov, R., Kukutschka, R. M. B., Alvarado, N., Dykes, V., Kossow, N. & Khaghaghordyan, A. (2017). *Index of Public Integrity*. European Research Centre for Anti-Corruption and State-Building. Pridobljeno 3. maja 2019 iz <https://integrity-index.org/methodology/>

43. Philip, M. (2006). Corruption Definition and Measurement. V C. Sampford, A. Shacklock, C. Connors & F. Galtung (ur.), *Measuring Corruption* (str. 45-56). Hampshire: Ashgate Publishing.
44. PRS Group. (brez datuma). *ICRG Methodology*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://www.prsgroup.com/explore-our-products/international-country-risk-guide/>
45. Razafindrakoto, M. & Roubaud, F. (2006). Are international databases on corruption reliable? A comparison of expert opinion surveys and household surveys in sub-Saharan Africa. *World Development*, 38(8), 1057-1069.
46. Rohwer, A. (2009). Measuring Corruption: A Comparison between the Transparency International's Corruption Perception Index and the World Bank's Worldwide Governance Indicators. *Ifo DICE Report*, 7(3), 42-52.
47. Smukavec, A. (2019). *Natančnost statističnih ocen*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 16. oktobra 2019 iz <https://www.stat.si/dokument/8884/NatancnostStatisticnihOcenMPsplosna.pdf>
48. Transparency International. (2016). *People and Corruption: Europe and Central Asia 2016*. Pridobljeno 14. februarja 2019 iz https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_europe_and_central_asia_2016
49. Transparency International. (2017). *People and Corruption: Citizens' Voices From Around the World*. Pridobljeno 14. februarja 2019 iz https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_citizens_voices_from_around_the_world
50. Transparency International Slovenia. (2019). *CPI 2018: Slovenija brez napredka*. Pridobljeno 29. januarja 2019 iz <https://www.transparency.si/8-novice/402-cpi-2018-slovenija-brez-napredka>
51. Transparency International Slovenia. (brez datuma). *Kaj je korupcija? Definicije korupcije*. Pridobljeno 3. januarja 2019 iz <https://www.transparency.si/dejavnosti/kaj-je-korupcija>
52. U4 Anti-corruption Resource Centre. (2016). *How-to guide for corruption assessment tools* (2. izd.). Pridobljeno 15. januarja 2019 iz https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/How_to_guide_corruption_assessment_tools_2016.pdf

53. Ugur, M. & Dasgupta, N. (2011). *Evidence on the economic growth impacts of corruption in low-income countries and beyond: a systematic review*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
54. United Nations Development Programme. (2015). *User's Guide to Measuring Corruption and Anti-corruption*. Pridobljeno 15. januarja 2019 iz <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>
55. United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Manual on corruption surveys: Methodological guidelines on the measurement of bribery and other forms of corruption through sample surveys*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
56. Urra, F. J. (2007). *Assessing Corruption: An analytical Review of Corruption Measurement and its Problems: Perception, Error and Utility*. Edmund A. Walsh School of Foreign Service. Pridobljeno 4. decembra iz <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/APCITY/UNPAN028792.pdf>
57. V-Dem Institute. (2018). *Methodology*. Pridobljeno 11. februarja 2019 iz https://www.v-dem.net/media/filer_public/5a/f1/5af198e9-f3e8-4619-b9fd-a8387fdc22a5/v-dem_methodology_v8.pdf
58. Vannucci, A. (2015). Three paradigms for the analysis of corruption. *Labour and Law Issues*, 1(2), 1-31.
59. Welsch, H. (2008). The welfare costs of corruption. *Applied Economics*, 40(14), 1839-1849.
60. World Bank. (2013). *Slovenia – Enterprise Survey 2013*. Pridobljeno 17. aprila 2019 iz <http://microdata.worldbank.org/index.php/catalog/1988>
61. World Bank. (brez datuma). *Worldwide Governance Indicators*. Pridobljeno 29. januarja 2019 iz <http://info.worldbank.org/governance/WBGI/index.aspx#home>
62. World Bank Group. (brez datuma). *Global Indicators Group*. Pridobljeno 17. aprila 2019 iz <http://www.enterprisesurveys.org/About-Us/Global-Indicators>
63. World Economic Forum. (2016). *The Global Competitiveness Report*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

64. World Justice Project. (2018). *Rule of Law Index*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition_0.pdf
65. World Justice Project. (brez datuma). *Methodology*. Pridobljeno 4. decembra 2018 iz <https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index/wjp-rule-law-index-2017%E2%80%932018/methodology>
66. World Values Survey. (brez datuma). *What we do*. Pridobljeno 20. aprila 2019 iz <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>